

**UCHWAŁA NR XXV/225/2021
RADY GMINY RUDNIK**

z dnia 27 stycznia 2021 r.

**w sprawie uchwalenia Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Rudnik na lata
2021 -2031**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2020 roku poz. 713), art 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. z 2020 roku poz. 1876 z póź. zm.)

**Rada Gminy Rudnik
uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Rudnik na lata 2021-2031 stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Rudnik.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy
Rudnik

Ireneusz Jaśkowski

STRATEGIA
ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMÓW
SPOŁECZNYCH
GMINY RUDNIK
NA LATA
2021 – 2031

RUDNIK 2020

CZĘŚĆ PIERWSZA

I STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	s. 3
II PROBLEM SPOŁECZNY	s. 6
III SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ	s. 9
IV METODA TWORZENIA STRATEGII	s. 13

CZĘŚĆ DRUGA: DIAGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH GMINY RUDNIK

I LUDNOŚĆ	s. 52
II RYNEK PRACY	s. 61
III SYTUACJA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I STARSZYCH	s. 71
IV POLITYKA MIESZKANIOWA	s. 89
V OŚWIATA I EDUKACJA	s. 90
VI ROZWÓJ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO I TRZECIEGO SEKTORA	s. 93
VII BEZPIECZEŃSTWO	s. 96
VIII UZALEŻNIENIA	s. 101
IX SYTUACJA RODZIN	s. 104
X INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ	s. 114

CZĘŚĆ TRZECIA: WNIOSKI PŁYNĄCE Z DIAGNOZY PROGNOZA ZMIANY

ANALIZA SWOT	s. 117
PROGNOZY ZMIAN	s. 119
RAMY FINANSOWE STRATEGII	s. 123

CZĘŚĆ CZWARTA: CELE, KIERUNKI, ZADANIA	s. 124
--	--------

CZĘŚĆ PIERWSZA

/ STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

W myśl art. 16b ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej gmina i powiat opracowują strategię rozwiązywania problemów społecznych, a samorząd województwa strategię w zakresie polityki społecznej.

Strategia zawiera w szczególności:

- › diagnozę sytuacji społecznej;
- › prognozę zmian w zakresie objętym strategią;
- › określenie:
 - celów strategicznych projektowanych zmian,
 - kierunków niezbędnych działań,
 - sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych,
 - wskaźników realizacji działań.

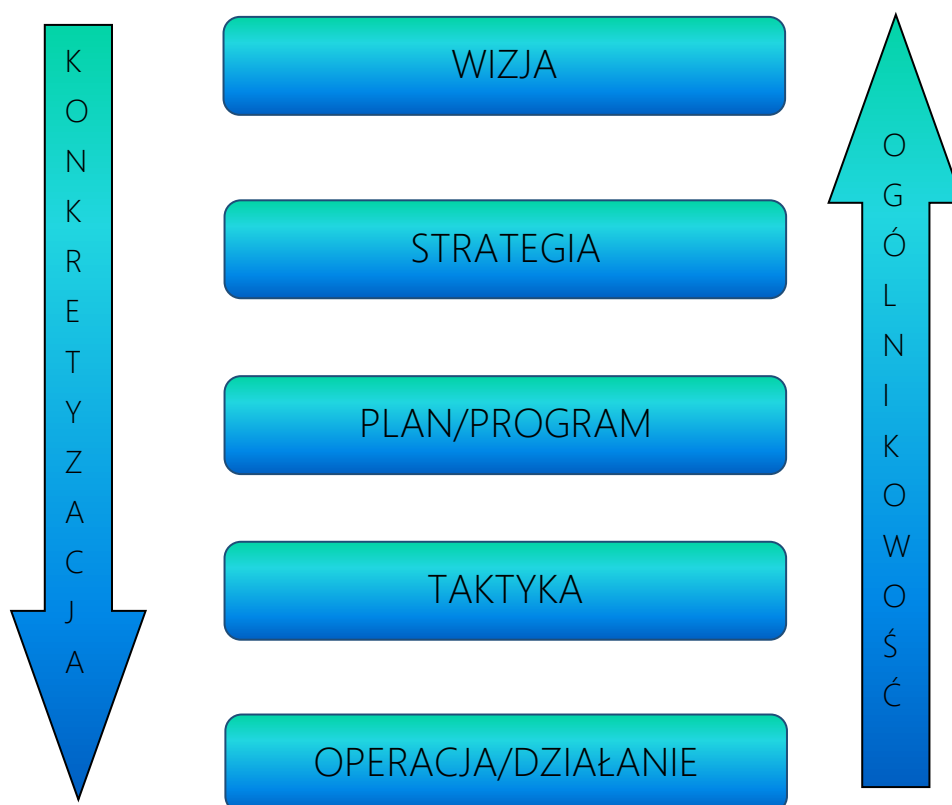
Strategia to długofalowy plan działania zmierzający do osiągnięcia zakładanych celów. Jako przedsięwzięcie o długim horyzoncie czasowym i wybiegające w założeniu w przyszłość, obarczona jest dużym ciężarem niepewności i ryzykiem nieadekwatności proponowanych działań wobec zmieniających się warunków rzeczywistości. Z tego powodu musi być stale monitorowana, aktualizowana i weryfikowana.

Z definicji strategia wyznacza cele, jakie mają zostać osiągnięte. To z kolei oznacza konieczność:

- › zdiagnozowania problemu i sposobów wpływania na niego,
- › wyznaczenia kierunków (a nieraz określenia całych programów) działań;

- › dokonania alokacji zasobów na zaplanowane działania;
- › wyznaczenia realizatora działania (głównego i wspierających);
- › określenia metody i częstotliwości weryfikacji, czy zaplanowane i podejmowane działania przynoszą oczekiwany skutek czy też nie i zdiagnozowanie z jakich powodów;
- › ustalenie mierzalnych wskaźników, za pomocą których dokonywana będzie ocena czy działania zdefiniowane w strategii wpływają na rzeczywistość i czy ten wpływ jest zgodny z założeniami, a co najważniejsze – oczekiwaniami.

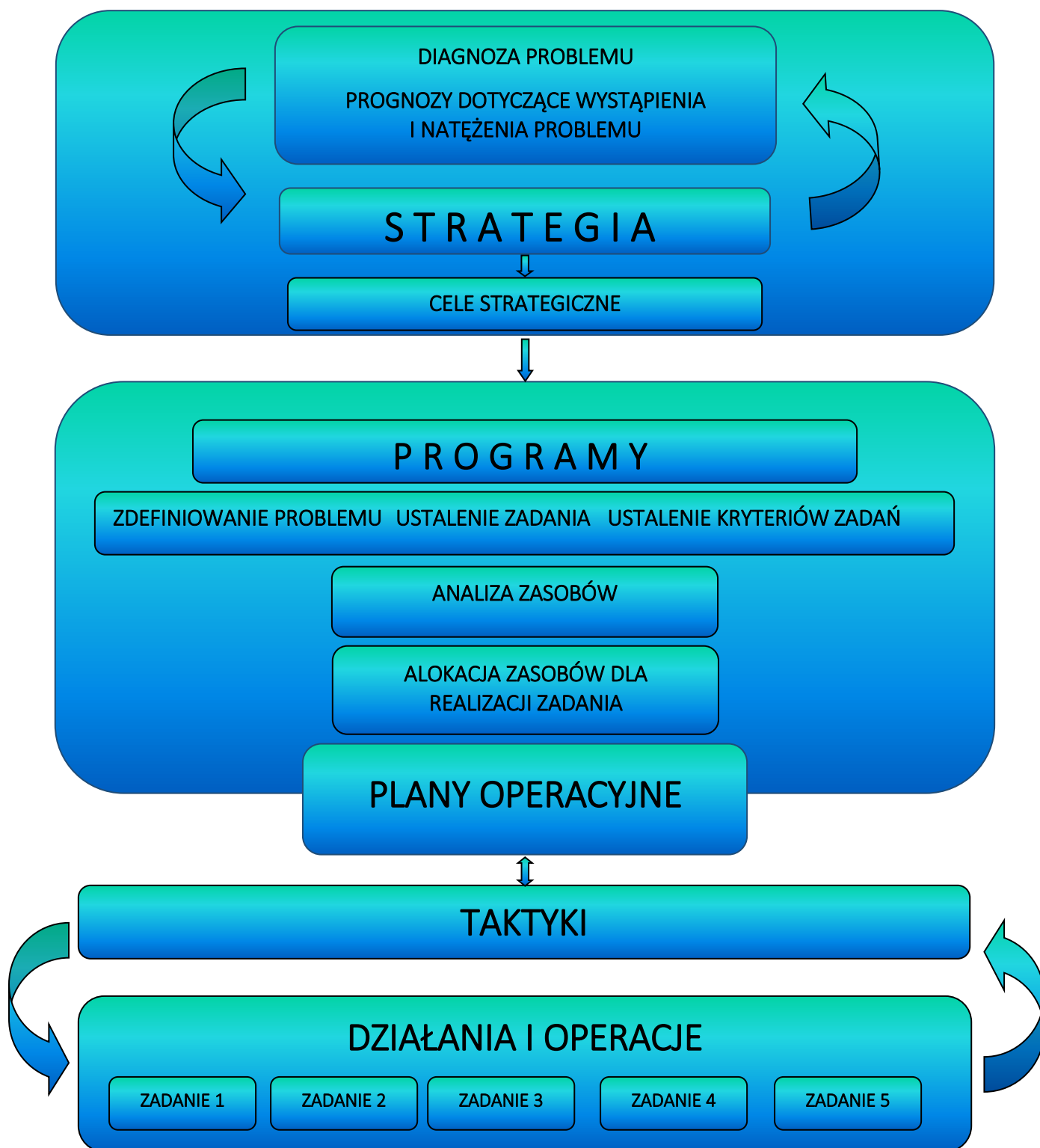
W obrocie istnieje kilka pojęć często używanych zamiennie w stosunku do określenia strategii. Są to: wizja, program/plan, taktyka, operacja/działanie. Relacje między tymi pojęciami ilustruje rysunek.

Rysunek 1 Diagram operacjonalizacji działań

Biorąc powyższe pod uwagę, strategia – zaraz po wizji – jest najmniej skonkretyzowanym działaniem, a jej podstawowym zadaniem jest określenie mechanizmów i systemu, dzięki

którym za pomocą programów, planów, taktyk i działań będą osiągnane zakładane cele.
Relacje między wszystkimi elementami tworzącymi łańcuch realizacji pewnego zadania przedstawia poniższy diagram.

Rysunek 2 System wdrażania strategii - schemat

Zadaniem strategii pozostaje zatem całościowe traktowanie rzeczywistości w celu wykształcenia skutecznych mechanizmów analizowania, prognozowania i rozwiązywania problemów oraz weryfikowania jej założeń, a także wyznaczanie podstawowych celów do realizacji.

II PROBLEM SPOŁECZNY

Przedmiotem strategii może być niemal każda dziedzina ludzkiego życia. Zgodnie z regulacją ustawową „gmina opracowuje strategię rozwiązywania problemów społecznych”. Czym są owe problemy społeczne? Jest wiele definicji. W podejściu do zagadnienia możemy wyróżnić dwa główne stanowiska:

- rozszerzające (*sensu largo*) – traktujące jako problem społeczny bardzo szeroki katalog kwestii społecznych (m.in. dostęp do sądownictwa, problemy demograficzne);
- zawężające (*sensu stricte*) – sprowadzające zagadnienie problemu społecznego do kwestii patologii społecznych.

W skrócie problemem społecznym jest każde zidentyfikowane, niepożądane i występujące kolektywnie zjawisko, zakłócające prawidłowy – z punktu widzenia wyznawanej hierarchii wartości – rozwój danego społeczeństwa lub jego poszczególnych elementów składowych.

Gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych w założeniu wyznaczać ma cele i zadania we wszystkich obszarach, w których ujawniane są problemy. W związku jednak z faktem, że wymóg opracowania gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych narzuca na samorządy terytorialne *Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* obszar pomocy społecznej zostanie potraktowany priorytetowo. Za takim podejściem wydaje się przemawiać również fakt, że to właśnie w tym obszarze najłatwiej zauważyć ujawniające się

kwestie problemowe bez względu na fakt, co było ich przyczyną. W niniejszym dokumencie utożsamia się zatem pojęcie problemu społecznego przede wszystkim z pojęciem dysfunkcji społecznej, zatem zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej z:

- ubóstwem;
- sieroctwem;
- bezdomnością;
- bezrobociem;
- niepełnosprawnością;
- długotrwałą lub ciężką chorobą;
- przemocą w rodzinie;
- potrzebą ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- trudnościami w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali status uchodźców;
- trudnościami w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- alkoholizmem lub narkomanią;
- zdarzeniem losowym i sytuacją kryzysową;
- klęską żywiołową lub ekologiczną.

Jako problem społeczny należy traktować również kwestie:

- integracji i spójności społecznej;
- dostępności budownictwa socjalnego;
- funkcjonowania i rozwoju oświaty;
- ochrony zdrowia i polityki wobec osób starszych;
- partycypacji społecznej i rozwoju III sektora.

Ograniczeniem dla strategii jest sfera kompetencji poszczególnych typów jednostek samorządu terytorialnego, wynikająca z niezależności samorządów poszczególnych szczebli oraz podziału zadań na własne i zlecone z zakresu administracji rządowej. Wprawdzie zgodnie z zasadą subsydiarności każde zadanie, które nie zostało zastrzeżone dla właściwości innych podmiotów, może być realizowane przez samorząd gminny, jednak tak szerokie potraktowanie tematu stałoby w jawnej sprzeczności z zasadą prakseologii oraz możliwościami gmin.

Oznacza to, że strategia wyznacza cele i kierunki działania w granicach zadań własnych gminy. W przypadku inicjatyw wykraczających poza ustawowe kompetencje najniższego szczebla samorządu terytorialnego gmina pełni rolę inicjatora, koordynatora i stymulatora działań bądź partnera innych podmiotów wskazanych jako odpowiedzialne za daną kwestię.

Gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych winna – zgodnie z zasadami prowadzenia polityki społecznej – uwzględniać dokumenty strategiczne innych podmiotów (w układzie wertykalnym), w szczególności powiatową strategię rozwiązywania problemów społecznych oraz wojewódzką strategię polityki społecznej. Na gminie, podobnie jak na wszystkich pozostałych realizatorach polityki społecznej spoczywa obowiązek:

- 1) zapewnienia, aby polityka społeczna oraz środki i instrumenty stanowiły skoordynowany system polityki państwa;
- 2) opracowywania i wdrażania środków pomiaru efektywności swoich działań oraz środków mających na celu podniesienie poziomu wiedzy na temat polityki społecznej ze szczególnym uwzględnieniem swojego zakresu działania oraz dostępu do praw socjalnych, w szczególności poprzez rozwój badań naukowych w tym zakresie;
- 3) wspierania w sposób stały innowacji i adaptacji programów oraz usług społecznych na poziomie regionalnym i lokalnym;

- 4) rozwijania skoordynowanych działań i współpracy, a także stwarzania procedur szerzenia doświadczeń przeprowadzonych działań innowacyjnych;
- 5) dokonywania bieżących analiz działań, realizowanych w innych krajach oraz uczestniczenia w działaniach Unii Europejskiej na rzecz budowy wspólnotowej polityki zatrudnienia i integracji społecznej w tym działaniach otwartej metody koordynacji.

Wśród podstawowych działań zmierzających do osiągnięcia w/w celów wymienić należy m.in.:

- 1) wzajemne informowanie się o planowanych kierunkach działań;
- 2) współdziałanie w celu zharmonizowania działań;
- 3) wzajemną pomoc w realizacji zadań ustawowych w granicach i na zasadach określonych w ustawach dla nich właściwych lub w odrębnych porozumieniach;
- 4) tworzenie zespołów, złożonych z przedstawicieli publicznych służb zatrudnienia i jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, kuratora oświaty oraz innych jednostek administracji publicznej w celu ustalania wspólnych priorytetów, kierunków działań oraz inicjowaniu istotnych przedsięwzięć.

III SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ

Głównym realizatorem Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Rudnik jest jej organ wykonawczy, tj. Wójt. Swoje zadania wykonuje on przy pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej i innych podmiotów. Realizacja założeń „Strategii...” odbywa się na podstawie określonego przez Wójta rocznego planu działań. Obejmuje on:

- 1) zadania przewidziane do realizacji;
- 2) działania przewidziane do realizacji, w odniesieniu do celów przewidzianych w strategii i programach;

- 3) planowane wydatki ze środków publicznych na realizację działań, w tym wydatki współfinansowane ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej.

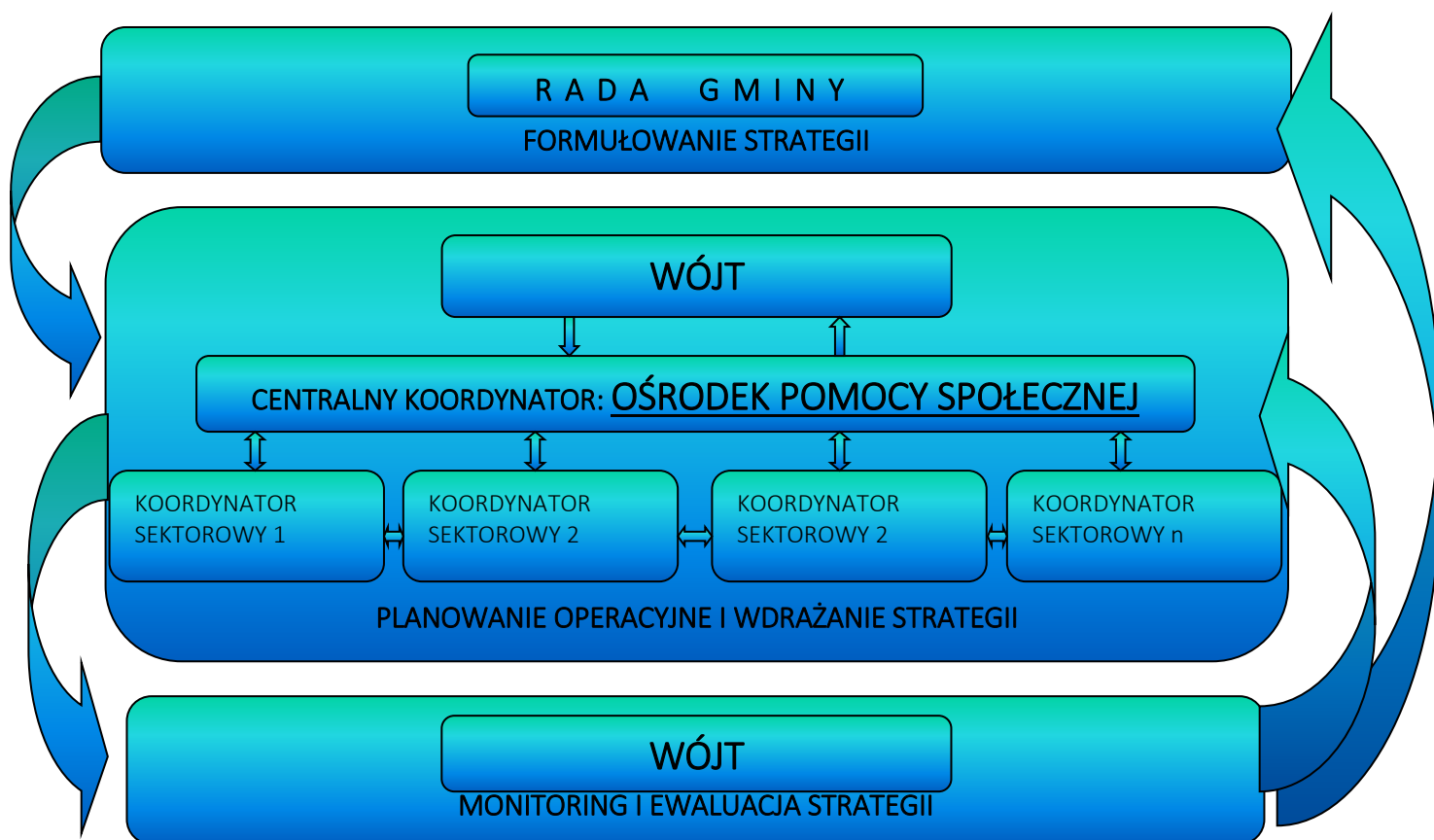
Realizacja „Strategii...” podlega monitorowaniu przez Wójta. Ewaluacja dokumentu dokonywana jest z kolei etapami:

- 1) ewaluacja wstępna - przed rozpoczęciem realizacji;
- 2) ewaluacja w trakcie jej realizacji obejmująca całość lub wybrane jej elementy;
- 3) ewaluacja pełna - po zakończeniu strategii i programów.

Zgodnie z zasadami ewaluacja powinna uwzględniać:

- 1) zgodność strategii i programów z potrzebami (trafność i spójność);
- 2) zgodność rezultatów strategii i programów z ich celami (skuteczność);
- 3) relację nakładów na realizację strategii i programów do ich produktów i rezultatów (efektywność);
- 4) wpływ realizacji strategii i programów na potrzeby (użyteczność i trwałość);
- 5) wpływ realizacji strategii i programów na sytuację społeczno-gospodarczą kraju, województw oraz grup społecznych.

Oceny Wójt dokonuje nie rzadziej niż raz na trzy lata. Na podstawie tej oceny Wójt może zaproponować zmiany w dokumencie. W uproszczeniu zasady wdrażania „Strategii...” przedstawia diagram.

Rysunek 3 System realizacji i monitorowania strategii

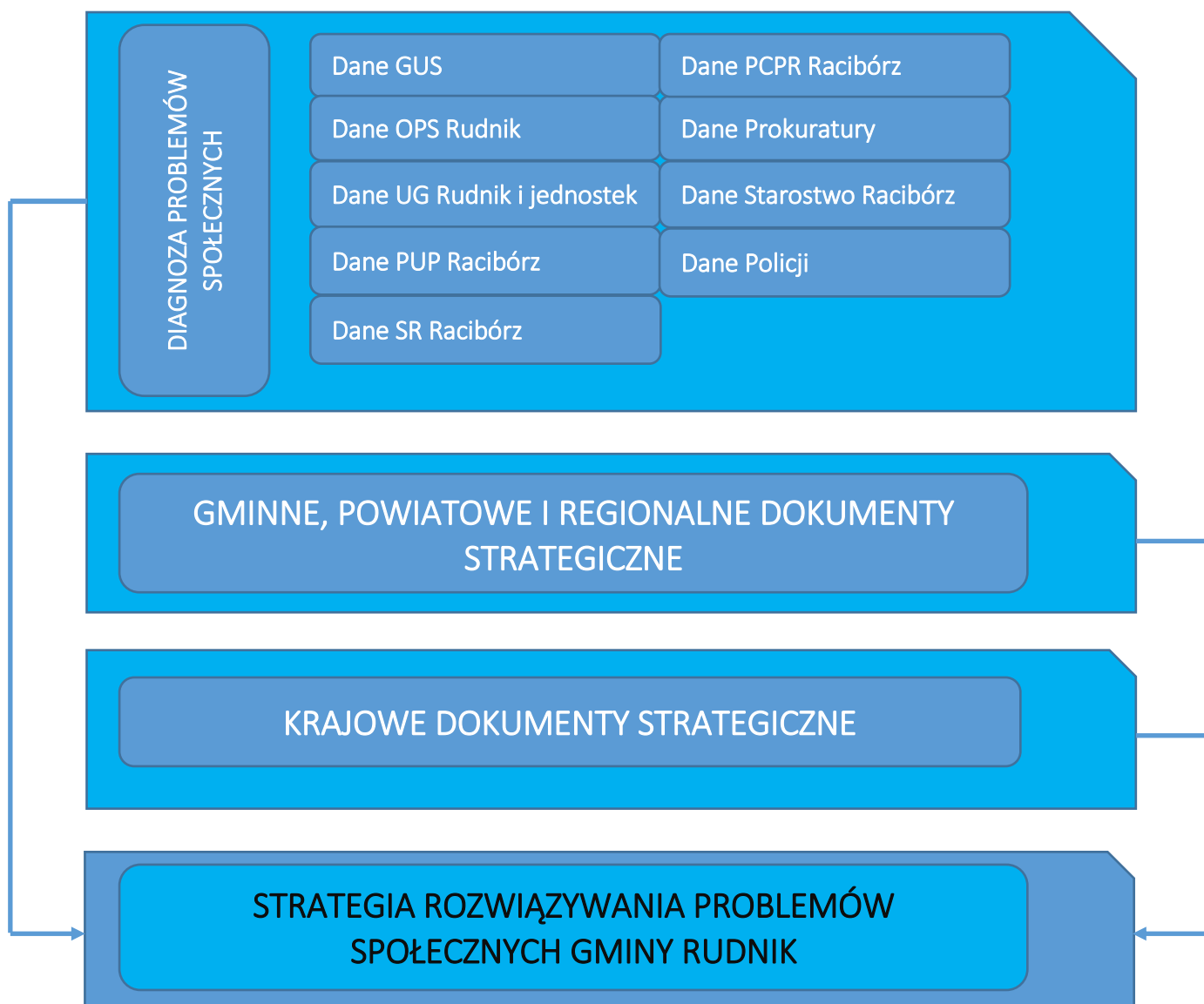
Dokonując aktualizacji i zmian w „Strategii”, Wójt przeprowadza prognozę zmian, wykorzystując jedną z dostępnych metod. Opracowując niniejszy dokument posługiwano się następującymi metodami prognozowania:

- › analizy szeregów czasowych, tj. zdefiniowanie metodą ekstrapolacji przyszłych trendów w występowaniu problemów społecznych, opierając się na danych historycznych;
- › analizy wskaźników wyprzedzających;
- › prognozowania *per analogiam*;
- › prognozowania indukcyjnego;
- › prognozowania scenariuszowego.

Kierując się pragmatyką działania, ustala się okres obowiązywania niniejszego dokumentu do 31 grudnia 2031 r. Taki horyzont czasowy pokrywa się z większością średniookresowych dokumentów strategicznych obowiązujących w kraju. Ponadto uwzględnia nową perspektywę finansową Unii Europejskiej na lata 2021-2027, w której okres kwalifikowalności wydatków – per analogiam do obecnych unormowań – sięgnie z pewnością 2029 r. Dodatkowy okres pozwoli gminie na dokonanie ewaluacji końcowej „Strategii...” oraz opracowania nowego dokumentu, implementującego unijne, krajowe i regionalne regulacje w zakresie polityki społecznej.

IV METODA TWORZENIA STRATEGII

Strategia jest dokumentem o dużym znaczeniu, zatem praca nad nią przebiegała w wielu etapach. Metodę tworzenia strategii ilustruje w uproszczeniu zamieszczony schemat.

Rysunek 4 Uproszczony schemat przebiegu prac nad Strategią

IV. 1 DIAGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Zgodnie z przepisami ustawy o pomocy społecznej strategia rozwiązywania problemów społecznych określa cele i kierunki działania, wynikające z diagnozy problemów społecznych. Przystępując do prac nad strategią, należy zatem zbadać sytuację społeczną na badanym obszarze i zidentyfikować występujące problemy społeczne.

Diagnoza problemów społecznych, w oparciu o którą opracowany został niniejszy dokument, odwołuje się do danych za okres ostatnich lat, sięgając w perspektywie porównawczej również do wcześniejszych danych.

Wyniki przeprowadzonej diagnozy znajdują się w kolejnym rozdziale.

IV. 1.1. DANE GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO

Dane GUS służą opisaniu sytuacji i kondycji społecznej gminy oraz jej porównania z danymi dla innych jednostek samorządu terytorialnego. W miarę możliwości w strategii posłużono się najświeższymi osiągalnymi danymi statystycznymi.

IV. 1.2 DANE WŁASNE GMINY

To informacje statystyczne pochodzące z Ośrodka Pomocy Społecznej w Rudniku, tutejszego Urzędu Gminy i innych instytucji, których działalność jest istotna z punktu widzenia diagnozy problemów społecznych.

IV.1.3 DANE ZEWNĘTRZNE

Dla dopełnienia obrazu sytuacji społecznej w Rudniku w trakcie prac nad projektem strategii autorzy posłużyli się również danymi instytucji powiatowych, a także informacjami pochodzącymi od instytucji wymiaru sprawiedliwości.

Pierwsze z nich pomogą zilustrować sytuację na lokalnym rynku pracy poprzez wskazanie natężenia występowania problemu bezrobocia i jego struktury, zaś poprzez ujawnienie i zidentyfikowanie głównych czynników towarzyszących – także przedstawienie najbardziej zagrożonych zjawiskiem grup mieszkańców.

Informacje PCPR zostały wykorzystane do diagnozy problemów społecznych na terenie gminy w zakresie kondycji rodzin oraz sytuacji osób niepełnosprawnych z terenu gminy Rudnik, mimo że ta część zadań została zastrzeżona dla właściwości rzeczowej samorządu powiatowego.

Przywołanie danych policji, prokuratury oraz sądu za główny cel ma zobrazowanie skali zagrożenia przestępczością na terenie gminy Rudnik, a poprzez korelację występującą pomiędzy przestępczością (zwłaszcza młodocianych sprawców) a natężeniem patologii społecznych – wskazanie kierunków działań, które należałoby obrać w celu ograniczenia problemu. Statystyki organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości usiłowano uzupełnić o dane Starostwa Powiatowego w Raciborzu w zakresie liczby osób nieletnich umieszczonych w różnych formach socjoterapii. Niestety raciborskie starostwo pismem z 24 stycznia 2020 r. poinformowało, że nie prowadzi i nie posiada danych dotyczących liczby dzieci i młodzieży z terenu Gminy Rudnik skierowanych do placówek resocjalizacyjnych, socjalizacyjnych, terapeutycznych i innych,

Dane Sądu Rejonowego w Raciborzu przynoszą odpowiedzi na pytania m.in. o liczbę eksmisji w gminie, spraw dotyczących przemocy w rodzinie, alimentacji na rzecz członków

rodziny, ograniczenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej, a także liczby mieszkańców Gminy Rudnik pod nadzorem Kuratorskiej Służby Sądowej przy SR.

IV. 2 GMINNE, POWIATOWE I REGIONALNE DOKUMENTY STRATEGICZNE

Gmina Rudnik jest w trakcie opracowania nowej strategii rozwoju gminy. Wcześniejsza straciła ważność w 2015 r. Niemniej jednak gmina posiada kilka dokumentów programowych i strategicznych, które w całości lub części odnoszą się do spraw społecznych. Fundamentalne znaczenie z perspektywy „Strategii...” ma zwłaszcza:

- › „Program Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023”;
- › „Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Rudnik na lata 2016 – 2021”.

Odrębną kategorią są uchwalane co roku programy profilaktyki przeciwalkoholowej oraz programy współpracy z organizacjami pozarządowymi.

„Program Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023” został opracowany w 2017 r. W dokumencie tym bardzo duży nacisk położono na kwestie społeczne. Przeprowadzono diagnozę problemów społecznych, w takich obszarach jak problemy społeczne, pomoc społeczna, przestępczość, bezrobocie, partycypacja społeczna czy migracje.

Fundamentalne znaczenie miało również przeprowadzenie wywiadów telefonicznych czy poprzez stronę internetową, a także warsztatu konsultacyjnego, mających na celu pogłębienie diagnozy o kwestie zgłaszane przez mieszkańców. W dokumencie zdiagnozowano kwestie i obszary kryzysowe z podziałem dla poszczególnych sołectw, wyznaczając też 3 obszary do rewitalizacji o łącznej powierzchni 3% terenu gminy, zamieszkiwane przez 29% mieszkańców gminy. Jak twierdzą autorzy programu, obszary

kryzysowe w poszczególnych aspektach wyznaczono poprzez analizę porównawczą wartości poszczególnych wskaźników z wartościami średnimi dla całej Gminy. Poszczególne wskaźniki przekraczające średnią dla gminy oznaczają obszar problemowy występujący w danym sołectwie¹.

W sumie na terenie gminy wyznaczono 6047 ha terenów zdegradowanych, co stanowi 82% powierzchni gminy. Teren ten zamieszkiwało łącznie 4013 osób, tj. 79% ówczesnego ogółu mieszkańców. Szczegóły przedstawiają ilustracje:²

Tabela 16 Podsumowanie analizy wskaźnikowej

Sołectwo	Liczba problemów społecznych	Liczba pozostałych problemów	Suma zjawisk kryzysowych
Brzeźnica	10	5	15
Czerwiecice	9	5	14
Gamów i Sławienko	3	6	9
Grzegorzowice	10	7	17
Jastrzębie	10	8	18
Lasaki	5	6	11
Ligota Książęca	8	5	13
Łubowice	8	6	14
Modzurów i Dołędzin	11	3	14
Ponięcice	9	5	14
Rudnik	11	3	14
Sławików	7	7	14
Strzybnik	10	4	14
Szonowice	11	2	13
Średnia			13,86

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wskaźnikowej

Rysunek 3 Analiza wskaźnikowa obszarów i zagadnień kryzysowych wg LPR gminy Rudnik na lata 2017-2023

Źródło: Program Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023, s. 55.

¹ Program Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023, s. 52.

² Tamże, s. 55-56.

Tabela 17 Obszary zdegradowane Gminy Rudnik

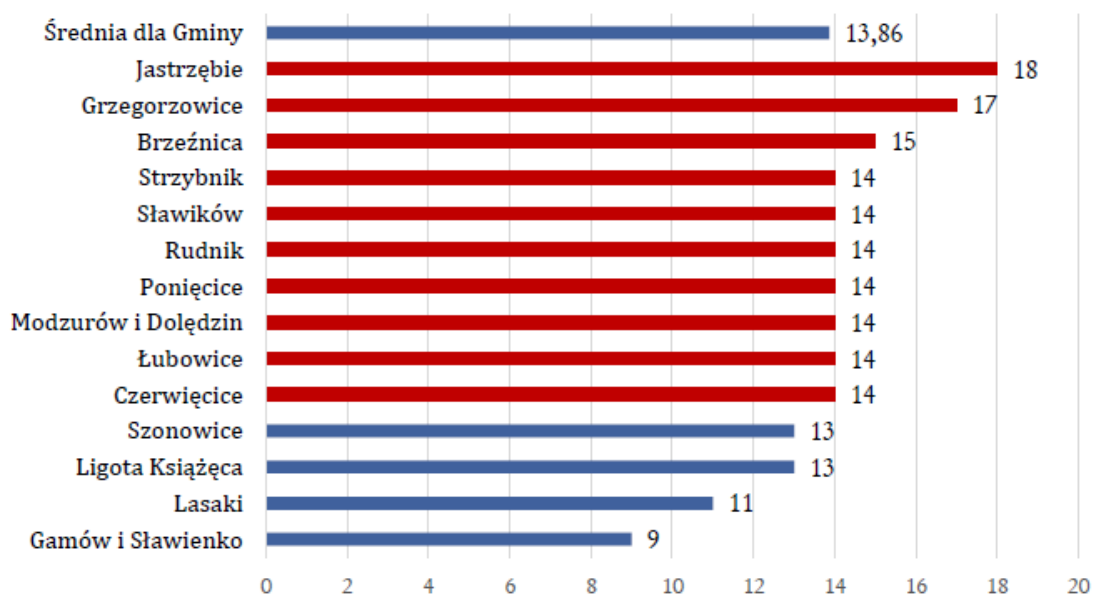
Sołectwo	Liczba obszarów kryzysowych	Powierzchnia (ha)	Mieszkańcy
Jastrzębie	18	455	156
Grzegorzowice	17	487	574
Brzeźnica	15	715	511
Strzybnik	14	630	285
Sławików	14	600	423
Rudnik	14	930	986
Ponięcie	14	570	226
Modzurów i Dołędzin	14	895	408
Łubowice	14	370	337
Czerwieńce	14	395	107
Suma		6047	4013
Gmina Rudnik		7364	5051
Udział (%)		82%	79%

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 4 Obszary kryzysowe gminie Rudnik według lokalnego programu rewitalizacji

Źródło: Program Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023, s. 56.

Rysunek 15 Liczba zdiagnozowanych obszarów problemowych w podziale na sołectwa

Źródło: Opracowanie własne

Rysunek 5 Zdiagnozowane obszary problemowe w sołectwach gminy Rudnik

Źródło: Program Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023, s. 55.

Degradację w sferze społecznej w sołectwach gminy Rudnik zgodnie z kryteriami określonymi w Programie ilustruje diagram (Źródło: Program Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023, s. 53.)

Problemy społeczne																							
	Ludność w wieku przedprodukcyjnym na 100 mieszkańców	Ludność w wieku produkcyjnym na 100 mieszkańców	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców	Ludność w wieku do 100 lat w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym	Mediana wieku mieszkańców	Osoby objęte pomocą GOS ze względu na ubóstwo na 100 mieszkańców	Osoby objęte pomocą GOS ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych na 100 mieszkańców	Osoby objęte pomocą GOS ze względu na alkoholizm na 100 mieszkańców	Liczba dzieci korzystających z dożywiania na 100 mieszkańców	Liczba dzieci otrzymujących stypendia socjalne	Liczba rodzin korzystających z pomocy asystenta rodziny na 100 mieszkańców	Bezrobotni zarejestrowani na 100 mieszkańców	Liczba osób długotrwale bezrobotnych na 100 mieszkańców	Liczba osób bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych na 100 mieszkańców	Liczba bezrobotnych do 25 roku życia na 100 mieszkańców	Organizacje pozarządowe na 100 mieszkańców	Frekwencja wyborcza	Saldo migracji na 100 osób	Przyrost naturalny na 100 mieszkańców	Liczba przestępstw	Liczba obszarów kryzysowych		
Sołectwo																							
Brzeźnica	17,81	65,56	16,63	25%	47	0	0,98	0,78	1,96	1,96	0	1,95	0,78	0,39	0,78	0,98	40,81%	-0,78	0,98	2	10		
Czerwience	18,69	63,55	19,63	31%	47	0	0	0	0	1,87	0	3,73	1,88	0	0	0	35,55%	0	0,00	0	9		
Garnów i Sławienko	21,09	63,04	15,43	24%	46	0,22	0,65	0,22	0,22	0,22	0,22	1,08	0,22	0,22	0,22	1,09	58,11%	0	0,22	0	3		
Grzegorzewice	15,85	66,03	18,12	27%	54	0	0	0,87	1,04	0,87	0,17	0,87	0,87	0,17	0,17	0,7	41,65%	-0,87	0,70	1	10		
Jastrzębie	16,67	69,23	14,1	20%	45	0,64	5,13	0	1,92	0	0,64	4,48	2,56	3,21	1,28	0,64	35,60%	0	0,64	0	10		
Lasaki	12,87	69,01	18,13	26%	48	0	0	0	0	0	0	1,75	1,17	0	0	0,58	54,30%	0,58	1,17	1	5		
Ligota Książęca	19,58	60,84	19,58	32%	46	0	0	0	3,5	0	0	3,49	0,7	1,4	0,7	0,7	53,02%	0,7	0,00	1	8		
Łubowice	18,1	67,95	13,95	21%	47	0	0,59	0,3	2,37	0	0,3	3,26	1,19	0,59	0,59	0,3	36,66%	-2,37	1,19	0	8		
Modzurów i Dołędzin	15,2	66,18	18,63	28%	46,5	1,71	2,45	0,98	0,98	0	0,24	3,67	2,7	0,98	0	0,98	47,94%	0	1,47	4	11		
Poniewięcie	13,72	70,35	15,93	23%	45	2,65	1,33	1,33	0	0,44	0,44	2,21	0,88	0,44	0,88	0	39,96%	-0,44	0,44	1	9		
Rudnik	17,24	66,43	16,33	25%	48	1,11	1,62	0,51	1,72	1,22	0,1	1,72	0,81	0,3	0,1	0,51	50,81%	0,61	1,12	4	11		
Sławików	15,6	69,74	14,66	21%	43	0,94	0	0	0,94	1,18	0	3,07	1,42	0,95	0,24	0,71	33,70%	1,89	1,65	0	7		
Strzybnik	17,89	70,18	11,93	17%	48	3,16	0	0,35	4,21	0,35	0,35	4,21	2,46	1,4	0,35	0,35	45,41%	-1,75	2,11	6	10		
Szonowice	17,05	68,56	14,39	21%	49	1,89	6,44	1,14	3,41	0	0,38	2,27	1,52	0,38	0	1,14	45,57%	-1,89	0,38	6	11		
Średnia	16,95	66,9	16,25	24%	47,11	0,88	1,37	0,46	1,59	0,58	0,2	2,7	1,37	0,75	0,38	0,62	44%	-0,31	0,86	1,86			

Źródło: Opracowanie własne

Źródło: Opracowanie własne

Wyznaczając trzy obszary do rewitalizacji, autorzy Programu podkreślili, że cechują się one występowaniem kwestii kryzysowych. Należą do nich:

- › ubóstwo, duża liczba klientów pomocy społecznej, duża liczba rodzin spełniających kryteria socjalne, duża liczba młodzieży objętych socjalnymi programami stypendialnymi,
- › bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz rodziny objęte wsparciem asystenta rodziny,
- › alkoholizm (uzależnienia),
- › mała liczba organizacji pozarządowych,
- › niskim udział ludności w wieku produkcyjnym, duże obciążenie demograficzne dla osób aktywnych zawodowo,
- › wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym, starzejące się społeczeństwo, co ma swoje konsekwencje dla systemu opieki społecznej, służby zdrowia, a także aktywności społecznej,
- › bezrobocie, zwłaszcza wśród osób do 25 roku życia, a także bezrobocie ukryte wynikające z rolniczego charakteru gminy, jak również trudno uchwytnie w statystykach bezrobocie okresowe wynikające z sezonowych migracji zarobkowych mieszkańców gminy,
- › emigracja zarobkowa mieszkańców oraz obserwowane tzw. eurosieroctwo,
- › niski poziom aktywności gospodarczej wyrażony liczbą podmiotów gospodarczych.

W związku z powyższym program wyznaczył trzy cele strategiczne:

- I. Cel strategiczny: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz marginalizacji osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. *Kierunki interwencji: Zwiększenie funkcjonalności i dostępności*

infrastruktury społecznej dla mieszkańców obszaru rewitalizacji. Promocja zaangażowania społecznego i uczestnictwa w organizowanych, na terenie obszaru wyznaczonego do rewitalizacji, wydarzeniach skierowanych do osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Aktywna integracja wielopokoleniowej społeczności zamieszkującej obszar rewitalizacji. Wsparcie osób korzystających z pomocy GOPS, w tym przede wszystkim osób niepełnosprawnych, ubogich, bezrobotnych, rodzin borykających się z problemami wychowawczymi. Zapobieganie patologiom poprzez zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży.

Cele operacyjne:

- › likwidacja koncentracji negatywnych zjawisk społecznych poprzez wsparcie dla osób potrzebujących;
- › aktywizacja i integracja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- › zwiększenie poziomu kompetencji społecznych na obszarze wyznaczonym do rewitalizacji.

- II. Cel strategiczny: Aktywizacja zawodowa i gospodarcza mieszkańców i interesariuszy obszaru rewitalizacji. *Kierunki interwencji: Wsparcie osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na kryterium bezrobocia, w tym przede wszystkim osób długotrwale bezrobotnych. Zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej obszaru rewitalizacji.*

Cele operacyjne:

- › przeciwdziałanie marginalizacji ekonomicznej mieszkańców obszaru rewitalizacji;
- › rozwój lokalnej przedsiębiorczości, przy wykorzystaniu walorów historycznych, przyrodniczych i turystycznych;

- › wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i historycznego do promocji obszaru rewitalizacji.

III. Cel strategiczny: Wykreowanie wizerunku obszaru rewitalizacji przyciągającego mieszkańców, przedsiębiorców oraz turystów. *Kierunki interwencji: Modernizacja kluczowych miejsc integracji i aktywizacji społecznej na terenie obszaru wyznaczonego do rewitalizacji. Zwiększenie dostępności do usług infrastruktury społecznej dla osób z ograniczonymi możliwościami ruchowymi. Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej. Estetyzacja przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji. Utworzenie miejsc spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży.*

Cele operacyjne:

- › rozwój oraz modernizacja infrastruktury technicznej na obszarze rewitalizacji;
- › zagospodarowanie i modernizacja obszarów o szczególnym znaczeniu kulturowym i turystycznym;
- › dostosowanie oferty i infrastruktury spędzania czasu wolnego do potrzeb osób zagrożonych wykluczeniem społecznym³.

Dwa pierwsze cele strategiczne pozostają w kręgu zainteresowania gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Program Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023 wskazał ponadto pięć podstawowych projektów do realizacji, z których cztery:

- › utworzenie świetlicy środowiskowej w Ponięcicach,
- › zajęcia profilaktyczne, dydaktyczne i wychowawcze dla dzieci i młodzieży – zagospodarowanie czasu wolnego w ramach świetlicy środowiskowej,
- › lokalna giełda doświadczeń i kompetencji,
- › Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa

³ Program Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023, s. 76-77.

stanowią obszar regulacji gminnej strategii rozwiązania problemów społecznych i mogą do niej zostać inkorporowane.

Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Rudnik na lata 2016 – 2021, choć może wydawać się daleki od kwestii społecznych, porusza jednak z perspektywy mieszkańców problemy zupełnie podstawowe. Zapewnienie warunków do osiedlania się, likwidacja tzw. substandardowych warunków zamieszkania oraz dostarczenie mieszkańcom tego potrzebującym mieszkań socjalnych to jedno z podstawowych zadań samorządu gminnego. Kwestia ta ma również istotne znaczenie z punktu widzenia ruchu ludności w gminie. Wprawdzie w latach 2009-2019 liczba mieszkańców gminy Rudnik zmniejszyła się o 1,4% z 5264 do 5193⁴, jednak w tym samym okresie gmina notowała dodatnie saldo migracji, co oznacza, że jest obszarem osiedlania się ludności, głównie z miast (wyjątkiem jest rok 2019, gdy liczba osiedleńców z innych terenów wiejskich przekroczyła liczbę osób, które przed zamieszkaniem na terenie gminy Rudnik zamieszkiwały w mieście). To efekt zjawiska deurbanizacji, jakie od wielu lat zachodzi w polskich aglomeracjach.

Wprawdzie peryferyjne położenie gminy na terenie subregionu zachodniego województwa śląskiego powoduje, że skala zjawiska nie jest tak duża, jak np. w niektórych gminach wiejskich w czworokącie Rybnik-Wodzisław Śl.-Jastrzębie-Zdrój-Żory. Nie zmienia to jednak faktu, że z powodu niewielkiej odległości teren gminy będzie atrakcyjnym obszarem do osiedlania się zwłaszcza dla mieszkańców sąsiedniego Raciborza.

Z tego powodu utrzymanie dobrej jakości komunalnego zasobu mieszkaniowego, a także rozwijanie infrastruktury terenów mieszkalnych ma duże znaczenie nie tylko dla rozwoju gminy, ale też dla rozwiązywania problemów społecznych z tym związanych.

⁴ Dane GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>; według danych Urzędu Gminy Rudnik liczba ludności gminy zmniejszyła się z 5522 w 2000 r. do 5030 w 2018 r.

Zgodnie z załącznikiem do uchwały Nr V/33/2019 gmina posiada łącznie 37 lokali mieszkalnych⁵. Stan większości z nich (24) określono jako średni. Pozytywną informacją jest fakt, że według opinii urzędników gminnych na terenie gminy Rudnik nie ma mieszkań o warunkach substandardowych (bez bieżącej wody, energii elektrycznej, w złym stanie technicznym).

Jednocześnie zamiarem gminy wyrażonym we wspomnianej uchwale jest zwiększenie liczby mieszkań socjalnych w budynkach będących własnością gminy. Ta decyzja koresponduje z zapotrzebowaniem na mieszkania. Według danych Urzędu Gminy Rudnik w 2019 r. na przyznanie mieszkania socjalnego oczekiwały bowiem 4 rodziny.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Raciborskiego na lata 2015 – 2022 definiuje swoje cele strategiczne i kierunki działania w pięciu obszarach:

- › *Integracji społecznej,*
- › *Rodziny i jej funkcjonowania,*
- › *Jakości życia,*
- › *Zdrowie, osoby starsze i niepełnosprawne,*
- › *Rynek pracy i edukacja.*

Cele strategiczne i szczegółowe powiatowej strategii prezentują się zgodnie z poniższą tabelą.

⁵ Zgodnie z danymi Urzędu Gminy Rudnik gmina dysponuje 34 mieszkaniami komunalnymi i 2 mieszkaniami socjalnymi.

Tabela 1 Cele strategiczne i operacyjne powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych⁶

Obszar strategiczny: Integracja społeczna	
Cele strategiczne: C1: Budowanie międzyinstytucjonalnej sieci współpracy w rozwiązywaniu problemów społecznych	Cele szczegółowe: C1.1. Skuteczne przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu z wykorzystaniem możliwości instytucji i organizacji działających na terenie powiatu oraz na rzecz jego mieszkańców. C1.2. Tworzenie partnerstw międzyinstytucjonalnych prowadzących działania na rzecz społeczności powiatu. C1.3. Wdrażanie działań ukierunkowanych na rozwój lokalny, które mogą lub powinny być realizowane przez społeczności lokalne (CLLD – Community Led Local Development). C1.4. Promocja i integracja działań instytucji pomocowych. C1.5. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji zadań powiatu w obszarze integracji społecznej.
C2: Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców	C2.1. Wykorzystywanie instrumentów aktywnej integracji w przeciwdziałaniu problemom społecznym. C2.2. Prowadzenie działań z zakresu organizacji i aktywizacji społeczności lokalnych. C2.3. Wykorzystanie instrumentów oraz działania wspomagające podstawowe usługi rynku pracy w procesie aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo. C2.4. Zapewnienie warunków dla właściwego funkcjonowania pomocy środowiskowej. C2.5. Tworzenie atrakcyjnych ofert kulturalnych, sportowych dopasowanych do potrzeb młodzieży i rodziców i promowanie ich. C2.6. Aktywizacja społeczna i zawodowa niepełnosprawnych mieszkańców powiatu. C2.7. Promowanie i wspieranie ekonomii społecznej.

⁶ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Raciborskiego na lata 2015-2022, s. 94-98.

C3: Przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym oraz pomoc osobom w trudnej sytuacji	C3.1: Prowadzenie i rozwijanie poradnictwa specjalistycznego świadczonego w interesie społecznym. C3.2: Realizacja programów ukierunkowanych na przeciwdziałanie przemocy domowej. C3.3: Prowadzenie działań ukierunkowanych na przystosowanie i trwałą integrację młodzieży opuszczającej placówki ze środowiskiem.
C4: Pozyskiwanie środków zewnętrznych na aktywizację społeczną mieszkańców powiatu raciborskiego.	C4.1: Pozyskiwanie środków zewnętrznych w działaniach z zakresu pomocy i integracji społecznej. C4.2: Kształcenie kadr pomocy i integracji społecznej z wykorzystaniem wsparcia Europejskiego Funduszu Społecznego.
Obszar strategiczny: Rodzina i jej funkcjonowanie	
Cele strategiczne C5: Zapewnienie sprawnego systemu wsparcia dla rodzin przeżywających różnego rodzaju trudności.	Cele szczegółowe: C5.1 Zaangażowanie organizacji pozarządowych w realizację różnych form wsparcia rodziny i dziecka. C5.2 Zapewnienie wsparcia specjalistów dla rodzin przeżywających różnego rodzaju trudności. C5.3 Skuteczne przeciwdziałanie i zwalczanie przemocy i innych patologii w rodzinie przy rozwoju współpracy różnych służb. C5.4 Podwyższanie jakości pracy z rodziną poprzez szkolenia i ewaluację pracy specjalistów. C5.5 Rozwój oferty atrakcyjnych zajęć dla dzieci i młodzieży.
C6: Budowa zintegrowanego systemu pieczy zastępczej i wsparcia dla osób opuszczających ten system	C6.1 Promocja rodzicielstwa zastępczego oraz systemu pieczy zastępczej. C6.2 Rozwój systemu wsparcia na rynku pracy powiązanego z systemem mieszkań chronionych dla osób usamodzielniających się z placówek opiekuńczo – wychowawczych. C6.3 Przekształcenie funkcjonujących placówek opiekuńczo – wychowawczych z mieszkaniami rodzinkowymi w zespoły placówek.

Obszar strategiczny: Jakość życia	
Cele strategiczne	Cele szczegółowe:
C7: Rozwój oferty turystycznej powiatu	C7.1 Zróżnicowana, atrakcyjna dla różnych grup oferta turystyczna. C7.2 Efektywny, multimedialny system informacji o ofercie turystycznej powiatu. C7.3 Dobrze skomunikowany system transportu publicznego umożliwiający przemieszczanie się na terenie powiatu i w strefie przygranicznej.
C8: Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców	C8.1 Ścisła współpraca sprawnie funkcjonujących służb publicznych. C8.2 Dobre relacje sąsiedzkie budujące środowiskową kontrolę społeczną. C8.3 Współpraca transgraniczna odpowiednich służb publicznych.
C9: Poprawa jakości i różnorodności usług	C9.1 Atrakcyjna oferta rzemiosła i usług świadczona na rzecz okolicznych powiatów. C9.2 Dostępność usług i udogodnień przeznaczonych dla rodzin. C9.3 Uaktualniana baza danych obejmująca ofertę usługową powiatu. C9.4 Bogata, dobrze wypromowana oferta „specjalności lokalnych” – cykliczne imprezy kulturalno – turystyczne i sportowe.
C10: Tworzenie lokalnej polityki mieszkaniowej	C10.1 Zwiększanie zasobu mieszkaniowego powiatu, w tym liczby mieszkań chronionych, socjalnych, adaptacyjnych. C10.2 Promocja idei partnerstwa publiczno-prywatnego przy realizacji inwestycji służących mieszkańcom. C10.3 Współpraca Instytucji pomocy społecznej, samorządu lokalnego, NGO w pozyskiwaniu zasobów lokalowych i zarządzaniu nimi.
Obszar strategiczny: Zdrowie, osoby starsze i niepełnosprawne	
Cele strategiczne	Cele szczegółowe:
C11: Zapewnienie wysokiej jakości usług medycznych i opiekuńczych dla osób niepełnosprawnych i seniorów	C11.1 Rozbudowa systemu wsparcia dziennego dla osób starszych oraz niepełnosprawnych. C11.2 Rozwój oferty wsparcia środowiskowego dla osób starszych oraz niepełnosprawnych. C.11.3 Prowadzenie programów profilaktycznych

	i edukacyjnych w zakresie ochrony zdrowia i przeciwdziałania uzależnieniom. C.11.4 Rozwój zasobu mieszkaniowego powiatu, w tym o system mieszkań dopasowanych do potrzeb osób starszych. C11.5 Doskonalenie systemu współpracy podmiotów realizujących usługi społeczne i medyczne dla mieszkańców powiatu.
C12: Aktywizacja społeczna osób niepełnosprawnych, seniorów oraz promowanie zdrowego stylu życia	C12.1 Rozwój systemu usług społecznych a także instytucji i programów wspierających dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz ich rodziców. C12.2 Promowanie wolontariatu, aktywności społecznej osób niepełnosprawnych, seniorów a także przedsięwzięć ukierunkowanych na wsparcie dla tych grup. C.12.3 Likwidowanie barier architektonicznych w ciągach komunikacyjnych oraz infrastrukturze powiatu. C.12.4 Prowadzenie programów profilaktycznych dla mieszkańców.
Obszar strategiczny: Rynek pracy i edukacja	
Cele strategiczne C13: Wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy	Cele szczegółowe: C13.1 Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej powiatu i tworzenie korzystnych warunków dla przedsiębiorców. C13.2 Efektywna współpraca między instytucjami rynku pracy, organizacjami pracodawców, systemem edukacji i kształcenia ustawicznego. C13.3 Kształcenie pod potrzeby przedsiębiorstw. C13.4 Rozwój kształcenia zawodowego dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych i osób dorosłych. C13.5 Promocja i wsparcie podmiotów ekonomii społecznej.
C14: Promocja przedsiębiorczości i rozwoju działalności gospodarczej dla tworzenia nowych miejsc pracy	C14.1 Współpraca władz samorządowych, instytucji doradczych i finansowych w tworzeniu lokalnych systemów wsparcia dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw. C14.2 Efektywna polityka informacyjna dotycząca podjęcia działalności gospodarczej na terenie powiatu. C14.3 Promowanie przedsiębiorczości na wszystkich szczeblach edukacji.

C15: Dostosowanie systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego do aktualnych potrzeb rynku pracy	C15.1 Upowszechnianie poradnictwa zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym. C15.2 Prowadzenie działań prognostyczno diagnostycznych na lokalnym rynku pracy. C15.3 Promowanie i wdrażanie kształcenia ustawicznego w środowiskach pracodawców i pracobiorców.
C16: Budowanie międzyinstytucjonalnej sieci współpracy w zakresie rozwiązywania problemów edukacji i zatrudnienia	C16.1 Analiza potencjału i poziomu motywacji podmiotów działających w obszarach edukacji i zatrudnienia na terenie powiatu. C17.2 Integracja wokół wspólnego obszaru – działania – tworzenie paktów na rzecz zatrudnienia. C17.3 Budowa wspólnej bazy danych o lokalnym rynku pracy i jego uwarunkowaniach.

Oprac. własne na podstawie zapisów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Raciborskiego na lata 2015 – 2022.

Strategia powiatowa odnosi swoje cele do konkretnych problemów społecznych. Znaczna ich część odnosi się do obszaru interwencji samorządów gminnych. Z tego powodu należy uznać strategię powiatową i gminną rozwiązywania problemów społecznych za komplementarne, wzajemnie przenikające się i uzupełniające, choć w części obszarów zadania obu szczebli samorządów mogą prezentować się odmiennie.

Podobnie jak samorząd powiatowy, tak i samorząd województwa zobowiązany jest opracować wojewódzką strategię polityki społecznej. W województwie śląskim takowy dokument funkcjonował od 2006 r. W dniu 16 listopada 2020 r. uchwałą nr VI/25/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego została przyjęta nowa Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030. Stanowi ona integralną część Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”, przyjętej uchwałą nr VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego w dniu 19 października 2020 roku⁷.

⁷

https://bip.slaskie.pl/wojewodztwo/programy_plany_i_strategie_wojewodztwa/strategia_polityki_spoecznej_1/strategia-polityki-spoecznej-wojewodztwa-slaskiego-na-lata-2020-2030.html

Podobnie jak w przypadku strategii powiatowej, w trakcie prac nad gminną koncepcją w zakresie polityki społecznej, warto posiłkować się założeniami także wojewódzkiej. Z jednej bowiem strony pozwala to na znaczące pogłębienie perspektywy obrazu i analizy problemów społecznych i kondycji społeczności lokalnej gminy, z drugiej – po raz kolejny włącza gminę w główny nurt rozwoju, współpracy i koordynowania działań w obszarze polityki społecznej, w efekcie czego zwiększa się szansa na naprawdę efektywną integrację społeczną.

Strategia samorządu wojewódzkiego zasługuje na uwzględnienie także z tego powodu, iż do zadań tego szczebla samorządu należy również wspieranie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień. Tego rodzaju zadania zostały wyłączone z właściwości rzeczowej samorządu powiatowego i zastrzeżone dla właściwości samorządów gminnych i wojewódzkich. Dodatkowo wojewódzka strategia polityki społecznej w pewien sposób również kataloguje zadania ze sfer działalności zastrzeżonej dla powiatów i gmin. Komplementarność gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych wobec wojewódzkiej strategii polityki społecznej jest istotna jeszcze z jednego powodu. Zgodnie bowiem z zasadami Unii Europejskiej to regiony właśnie odpowiadają za dużą część polityki rozwojowej. Z tego powodu zarządy województw są dysponentami znacznych środków unijnych, również na cele związane z polityką społeczną.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020 – 2030 ma doprowadzić do osiągnięcia celu głównego, jakim jest wysoka jakość życia mieszkańców województwa śląskiego, a także zapewnić aktywność społeczności regionalnej⁸. Strategia wyznacza też sześć celów strategicznych (poprzednia wymieniała ich siedem), a każdy z nich dodatkowo kierunki i działania.

⁸ *Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020 – 2030*, s. 228.

- I. Cel strategiczny 1: Aktywna polityka prorodzinna. Wspieranie właściwego funkcjonowania rodziny, zapewniającej prawidłowy rozwój i opiekę wszystkim jej członkom, zwłaszcza osobom zależnym.
- 1) Wspieranie rodziny w jej prawidłowym funkcjonowaniu. Wzmacnianie funkcji opiekuńczej i wychowawczej rodzin.
 - 2) Promowanie rodziny jako naturalnego środowiska rozwoju. Wzmacnianie rodzin wielodzietnych.
 - 3) Pomoc dzieciom zgłoszonym do przysposobienia i przysposobionym, w tym przeciwdziałanie ich ubóstwu i wykluczeniu społecznemu.
 - 4) Diagnozowanie i monitorowanie sytuacji rodzin w województwie śląskim.
- II. Cel strategiczny 2: Rozwój warunków sprzyjających aktywnemu i pełnemu uczestnictwu osób starszych w życiu społecznym. Dostosowanie systemu wsparcia do potrzeb starzejącego się społeczeństwa.
- 1) Kreowanie polityki senioralnej celem zaspokojenia potrzeb osób starszych i umożliwienia wykorzystania ich zasobów dla rozwoju społeczności lokalnych
 - 2) Rozwijanie opieki środowiskowej w społecznościach lokalnych ukierunkowanej na wsparcie niesamodzielnych seniorów, tworzenie sieci wsparcia opartych na zasobach indywidualnych (rodzina, otoczenie) i zasobach instytucjonalnych
 - 3) Niwelowanie barier w dostępie seniorów do rynku dóbr i usług.
 - 4) Promowanie pozytywnego wizerunku osób starszych. Propagowanie idei i działań służących korzystaniu z potencjału seniorów oraz więzi międzypokoleniowych.
- III. Cel strategiczny 3: Kształcenie i doskonalenie zawodowe kadr służb społecznych oraz instytucji wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

- 1) Organizacja kształcenia i doskonalenia zawodowego pracowników systemu pomocy i integracji społecznej oraz instytucji wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Podnoszenie standardu i jakości świadczonych usług.
- IV. Cel strategiczny 4: Wzmocnienie instytucji, organizacji i innych podmiotów realizujących zadania na rzecz włączenia społecznego mieszkańców regionu oraz skuteczności działań w tym obszarze. Organizowanie społeczności lokalnej.
- 1) Rozwój działalności terapeutycznej regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych.
 - 2) Wspieranie aktywności zawodowej i przeciwdziałanie bezrobociu.
 - 3) Integracja społeczno-zawodowa osób z niepełnosprawnościami.
 - 4) Wzmacnianie bazy instytucjonalnej systemu pomocy i integracji społecznej oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.
 - 5) Diagnozowanie warunków oraz jakości życia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i społecznie wykluczonych. Tworzenie programów wsparcia.
- V. Cel strategiczny 5: Wzmocnienie roli ekonomii społecznej i solidarnej w integracji społeczno-zawodowej oraz w dostarczaniu usług społecznych.
- 1) Rozwój podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej.
 - 2) Wzmocnienie funkcjonowania systemu wsparcia ekonomii społecznej i solidarnej w regionie.
 - 3) Zwiększenie roli ekonomii społecznej i solidarnej w życiu mieszkańców i instytucji publicznych województwa śląskiego.
- VI. Cel strategiczny 6: Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.
- 1) Edukacja publiczna w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom od narkotyków i alkoholu oraz uzależnieniom behawioralnym.

- 2) Wzmacnianie oddziaływań profilaktycznych.
- 3) Wzmacnianie procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych i ich rodzin.
- 4) Badanie i monitorowanie problemów związanych z używaniem narkotyków i alkoholu.
- 5) Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030 przewiduje dla samorządów gminnych następujące działania (bez zadań dla wyspecjalizowanych instytucji, których podmiotem założycielskim może być gmina, jak warsztat terapii zajęciowej, centrum integracji społecznej, zakład aktywności społecznej itp.):

1.1.1. Zwiększenie dostępności usług opieki nad małym dzieckiem do lat 3 w ramach rozwiązań instytucjonalnych (żłobki, kluby dziecięce) i pozainstytucjonalnych (opiekun dzienny, niania).

1.1.2 Wzmacnianie kompetencji rodzicielskich. Wspieranie działań na rzecz rozwoju umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców (np. szkoły rodziców i wychowawców, poradnictwo dla rodziców).

1.1.3. Wzmacnianie rodziny w celu utrzymania prawa rodziców do opieki nad dziećmi i przeciwdziałanie dezintegracji rodziny, w tym poprzez intensyfikację pracy z rodziną biologiczną, na rzecz powrotu do niej dzieci z pieczy zastępczej.

1.1.4 Wsparcie i rozwój sieci wyspecjalizowanych placówek realizujących zadania na rzecz pomocy rodzinie (w tym z osobą z niepełnosprawnością).

1.2.1. Promowanie i realizacja wydarzeń o charakterze regionalnym na rzecz rodziny oraz integracji pokoleń, w tym organizacja konferencji, seminariów i spotkań.

1.2.5. Udostępnianie zniżek na produkty i usługi dla rodzin wielodzietnych.

1.2.6. Realizacja gminnych programów wsparcia dużych rodzin.

1.2.7. Prowadzenie lokalnych i regionalnych stron internetowych dotyczących problematyki rodziny.

1.4.1. Prowadzenie analiz/ badań dotyczących problematyki rodziny.

1.4.2. Opracowywanie i wydawanie publikacji/ newsletterów dotyczących obszaru polityki społecznej, w tym polityki prorodzinnej.

2.1.1. Rozwój narzędzi lokalnej polityki senioralnej (np. programy, strategie), mającej na celu wszechstronne wsparcie ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb zawodowych, społecznych, zdrowotnych i edukacyjnych osób starszych.

2.1.3. Wspieranie funkcjonowania podmiotów reprezentujących środowiska senioralne.

2.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług, w tym opiekuńczo-pielęgnacyjnych, dostosowanych do potrzeb seniorów, świadczonych w miejscu zamieszkania.

2.2.3. Opracowywanie i wspieranie programów wspomagania opiekunów rodzinnych i opiekunów nieformalnych.

2.3.2. Upowszechnienie wiedzy na temat założeń i korzyści wynikających z rozwoju srebrnej gospodarki

2.3.3. Edukowanie na temat bezpiecznego korzystania z rynku dóbr i usług przez osoby starsze.

2.3.4. Tworzenie warunków sprzyjających aktywności zawodowej seniorów.

2.4.1. Promowanie różnych form aktywności seniorów w społeczeństwie.

2.4.2. Wymiana dobrych praktyk w zakresie budowania i wzmacniania relacji międzypokoleniowych.

4.1.2 Realizowanie działań na rzecz reintegracji rodziny lub zapewnienia nowego środowiska rodzinnego dla dzieci pozbawionych opieki rodziców biologicznych, które przebywają w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych.

4.2.3 Podejmowanie współpracy na rzecz osób bezrobotnych przez Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowe Urzędy Pracy i podmioty gospodarcze.

4.2.4. Diagnoza i monitoring sytuacji na rynku pracy.

4.4.1. Rozszerzanie oferty usług świadczonych przez podmioty funkcjonujące w obszarze pomocy i integracji społecznej.

4.4.2. Dostosowywanie do potrzeb społecznych istniejącej bazy instytucjonalnej pomocy i integracji społecznej oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

4.4.3. Zwiększenie dostępu do danych na temat instytucji działających w obszarze pomocy i integracji społecznej oraz świadczonych przez nie usług.

4.5.1 Prowadzenie analiz związanych z rozpoznawaniem przyczyn ubóstwa.

4.5.3 Tworzenie programów wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym i społecznie wykluczonych, w tym osób bezdomnych.

4.5.6 Sporządzanie oceny zasobów pomocy społecznej.

4.5.8 Inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej.

IV. 3 KRAJOWE DOKUMENTY STRATEGICZNE

Kluczowe znaczenie dla gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych posiadają dokumenty ogólnokrajowe, zwłaszcza że często implementują one na polski grunt regulacje unijne. Jednym z najważniejszych dokumentów jest *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*, przyjęta uchwałą Rady Ministrów nr 104 z 18 czerwca 2013 r. Jest to jedna z dziewięciu strategii rozwoju, przyczyniających się do realizacji celów określonych w długookresowej i średniookresowej strategii rozwoju kraju. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 jest odpowiedzią na dokument strategiczny Unii Europejskiej „Europa 2020”. Spośród pięciu głównych celów strategii „Europa 2020” trzy dotyczą kwestii wpisujących się w SRKL. Są to:

- › wzrost zatrudnienia (wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20–64 lat na poziomie 71% dla Polski),
- › podniesienie poziomu kompetencji obywateli (odsetek młodzieży niekontynuującej nauki na poziomie 4,5% w Polsce, odsetek osób z wykształceniem wyższym lub równoważnym wśród grupy wiekowej 30–34 lata na poziomie minimum 45% w Polsce,
- › zmniejszenie poziomu ubóstwa (zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem w Polsce o 1,5 mln).

W uproszczeniu umiejscowienie Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 ilustruje poniższy schemat⁹.

Rysunek 6 Miejsce Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego porządku strategicznym

⁹ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, s. 4.

Strategia wyznacza następujące cele:

- › Cel 1: Wzrost zatrudnienia,
- › Cel 2: Wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych,
- › Cel 3: Poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- › Cel 4: Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej,
- › Cel 5: Podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli.

W listopadzie 2019 r. na stronie gov.pl ukazał się projekt zaktualizowanej strategii, wyznaczającej perspektywę do 2030 r. Nawiązuje on do ośmiu innych strategii sektorowych:

- › Strategii Produktowności,
- › Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność),
- › Strategii Sprawne i Nowoczesne Państwo 2030,
- › Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030,
- › Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030,
- › Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku,
- › Polityki Energetycznej Polski do 2040 r.,
- › Polityki Ekologicznej Państwa 2030.

Dodatkowo SRKL nawiązuje do

- › Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji,
- › Programowania perspektywy finansowej na lata 2014 -2020. Umowa Partnerstwa,
- › Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 - rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 2015 r.,
- › Strategia Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Zalecenia dla poszczególnych krajów(CSR)

oraz Krajowy Program Reform (KPR) na rzecz realizacji Strategii Europa 2020, jako krajowy instrument realizacji Strategii Europa 2020¹⁰.

Cele głównym SRKL 2020 (2030) jest rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez wydobywanie potencjałów osób w taki sposób, by mogły w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym na wszystkich etapach życia. Wymienione wcześniej cele szczegółowe pozostają aktualne. Obecnie jednak SRKL 2020 (2030) stawia mocniejszy akcent na działania w zakresie spójności społecznej – jednego z głównych obszarów koncentracji działań zdefiniowanych w SOR. Odchodzi od dotychczasowego podziału na narzędzia, czyli działania na rzecz rozwijania kapitału ludzkiego przyporządkowane do poszczególnych etapów życia człowieka, by zastąpić je układem zaczerpniętym z SOR, tzn. obszarami koncentracji działań, kierunkami interwencji i przypisanymi do nich projektami strategicznymi i projektami uzupełniającymi. SOR wprowadza nowy model rozwoju kraju, czyli taki, który ma wiązać konkurencyjną gospodarkę z dbałością o środowisko oraz jakością życia w taki sposób, aby zapewnić korzyści z tego płynące wszystkim grupom społecznym¹¹.

SRKL przewiduje następujące obszary interwencji: demografia, rynek pracy, polityka społeczna, infrastruktura mieszkaniowa, opieka zdrowotna, edukacja, społeczeństwo informacyjne, problematyka osób niepełnosprawnych, osób starszych, młodzieży, rodzin, migracji.

Realizacja Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego ma odbywać się poprzez wdrożenie projektów strategicznych zawartych w SOR oraz projektów uzupełniających, zgłoszonych przez instytucje realizujące SRKL, a które przyczyniają się do osiągnięcia wyrażonych w SRKL celów i wyzwań. W rezultacie, wdrożenie założeń SRKL ma doprowadzić do poprawy dostępności usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne, wzrost i poprawę wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy, poprawę jakości

¹⁰ *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (perspektywa 2030) – wersja listopad 2019, s. 7.*

¹¹ Tamże, s. 9.

kapitału ludzkiego oraz wzmocnienie cyfrowego rozwoju kraju. W tym celu obszary interwencji strategii zorganizowano w 2 makroobszary: kapitał ludzki oraz spójność społeczna.

Dla realizacji SRKL wyznaczono cztery cele szczegółowe:

- › Cel szczegółowy 1: Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli, w tym cyfrowych,
- › Cel szczegółowy 2: Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej,
- › Cel szczegółowy 3: Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy,
- › Cel szczegółowy 4: Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.

W ich ramach z kolei zdefiniowano kilkadziesiąt projektów strategicznych. Tabela zestawienia obszarów, celów, kierunków działań i projektów zamieszczono poniżej (źródło: Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (perspektywa 2030) – wersja listopad 2019).

Schemat SRKL w układzie: obszary - cel główny – wyzwania - cele szczegółowe - kierunki interwencji
– projekty strategiczne – projekty uzupełniające

Obszary	KAPITAŁ LUDZKI		SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA	
Cel główny	WZROST KAPITAŁU LUDZKIEGO I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ W POLSCE			
Wyzwania	UMIEJĘTNOŚCI	SYSTEM OPIEKI ZDROWOTNEJ	DEMOGRAFIA I RYNEK PRACY	UBÓSTWO I WYKLUCZENIE SPOŁECZNE
Cele szczegółowe	Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli, w tym cyfrowych	Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej	Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy	Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne
Kierunki interwencji	a. Lepsze dopasowanie edukacji i uczenia się do potrzeb nowoczesnej gospodarki	d. Poprawa stanu zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej	a. Rynek pracy zapewniający wykorzystanie potencjału zasobów ludzkich dla rozwoju Polski	c. Aktywna polityka rodzinna
Projekty strategiczne	• Włączeni w edukację • Zintegrowany system kwalifikacji (ZSK) • Inicjatywa na rzecz umiejętności – nowe możliwości dla dorosłych, • Edukacj@ w społeczeństwie cyfrowym • Nowoczesne kadry dla polskiego przemysłu (szkolnictwo zawodowe) • Akademia menadżera MŚP • Reforma szkolnictwa Wyższego • Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej	• Zdrowsze społeczeństwo • Efektywna służba zdrowia	• Gwarancje dla młodzieży • Nowe szanse dla wsi • Strategia na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2019-2030,	• Polityka rodzinna i opieka nad dziećmi • Zdrowa mama

Projekty uzupełniające	• Podnoszenie jakości nauczania oraz rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów • Doskonalenie systemu egzaminów zewnętrznych w celu ich dostosowania do nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego i zorientowania na ocenę kompetencji kluczowych • Dydaktyczna inicjatywa doskonałości • Wprowadzenie nowego systemu wsparcia szkoły i doskonalenia systemu kontroli jakości kształcenia • Rozwój i utrzymanie ogólnopolskiego rejestru usług rozwojowych (BUR) • Bilans Kapitału Ludzkiego • Apphelp4mes – apprenticeship helpdesk for small and medium size enterprises • Rady ds. Kompetencji • Doktorat wdrożeniowy • Wdrożenie nowego modelu kształcenia specjalistów ds. zarządzania rehabilitacją – jako element systemu		• Wsparcie działań na rzecz osób 50 plus z myślą o utrzymaniu starszych pracowników na rynku pracy w oparciu o informacje pozyskane między innymi z badania „zdrowia, starzenia się populacji i procesów emerytalnych w Europie” (SHARE) • Poprawa bezpieczeństwa i warunków pracy • Wypracowanie i upowszechnienie, we współpracy z partnerami społecznymi, modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy • Model oceny zdolności do pracy dla potrzeb aktywizacji zawodowej młodych osób z niepełnosprawnościami ruchową • Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie modelu kompleksowej rehabilitacji umożliwiającej podjęcie lub powrót do pracy • Dofinansowanie działań skierowanych na utrzymanie zdolności do pracy przez cały okres aktywności zawodowej, prowadzonych przez płatników składek	
-------------------------------	---	--	--	--

Kierunki interwencji	b. Budowa infrastruktury równego dostępu do informacji	e. Poprawa kultury fizycznej w społeczeństwie	b. Polityka migracyjna jako instrument zarządzania zasobami ludzkimi	d. Poprawa dostępności do usług, w tym społecznych i zdrowotnych
Projekty strategiczne	• <i>Ogólnopolska sieć edukacyjna</i> • <i>Kompetencje cyfrowe w społeczeństwie informacyjnym</i>			• <i>Narodowy program mieszkaniowy</i> • <i>Polityka społeczna wobec osób starszych 2010. Bezpieczeństwo * uczestnictwo * solidarność</i> • <i>Dostępność plus</i>
Projekty uzupełniające		• <i>Infrastruktura sportowa dla budowy kapitału ludzkiego</i> • <i>Upowszechnienie aktywności fizycznej w społeczeństwie</i> • <i>Upowszechnianie sportu dzieci i młodzieży</i>	• <i>Migracje zarobkowe jako narzędzie wspierania rozwoju kapitału ludzkiego</i>	
Kierunki interwencji	c. Lepsze stanowienie prawa i dobre rządzenie			e. Wsparcie grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem oraz zapewnienie spójności działań na rzecz integracji społecznej
Projekty strategiczne				• <i>Skuteczna pomoc społeczna</i> • <i>Ekonomia solidarności społecznej</i> • <i>Młodzież solidarna w działaniu</i> • <i>Leki 75+</i> • <i>Inkubator innowacji społecznych</i>

<i>Projekty uzupełniające</i>	• Usprawnienie procesu stanowienia prawa			
Kierunki interwencji				f. Zmniejszenie zjawiska przestępczości
<i>Projekty uzupełniające</i>				• <i>Ograniczenie powrotności do przestępstwa skazanych opuszczających zakłady karne i areszty śledcze</i> • <i>Zmniejszenie zjawiska przestępczości nieletnich</i> • <i>Edukacja prawna dzieci i młodzieży</i>

Źródło: *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (perspektywa 2030)* – wersja listopad 2019

Dokument w wersji pierwotnej (SRKL 2020) przedstawia również wskaźniki realizacji strategii, odnoszące się do poszczególnych celów szczegółowych do osiągnięcia w 2020 r. Uwzględniając zadania możliwe do realizacji przez samorząd gminny, ich zestaw zaprezentowano poniżej. W tabeli kursywą (tekstem pochylonym) zaznaczono wskaźniki, które gmina w odniesieniu własnych działań może zebrać i przeanalizować samodzielnie. Kolorem szarym zaznaczono zadania gminy wypływające wprost z przepisów prawa.

Tabela 2 Wskaźniki Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020

WSKAŹNIK GŁÓWNY			
HDI (HUMAN DEVELOPMENT INDEX) (Wskaźnik Rozwoju Społecznego)		WARTOŚĆ BAZOWA (2011): 0.813 (39 miejsce w rankingu) [wg UNDP]	WARTOŚĆ DOCELOWA (2020): 0,820 (nie niższe niż 35 miejsce w rankingu) [wg UNDP]
CEL SZCZEGÓŁOWY 1 – WZROST ZATRUDNIENIA			
L.p.	WSKAŹNIK	WARTOŚĆ BAZOWA (2011)	WARTOŚĆ DOCELOWA (2020)
1.	Współczynniki aktywności zawodowej osób w grupach wiekowych 15 +		
	Ogółem:	55,5%	58,5%
	Kobiety:	47,8%	51,0%
	Mężczyźni:	64,0%	67,5%
	Miasto:	55,4%	62,0%
	Wieś:	55,7%	61,0%
2.	Współczynniki aktywności zawodowej osób w wieku 55-69 lat		
	Ogółem:	33,2%	35,8%
	Kobiety:	24,0%	26,7%
	Mężczyźni:	43,9%	48,0%
	Miasto:	33,5%	39,0%
	Wieś:	32,5%	36,0%

3.	Wskaźniki zatrudnienia w grupie wiekowej 20-64 Ogółem : Kobiety: Mężczyźni: Miasto: Wieś:	64,5% 57,2% 71,9% 64,2% 65,0%	71,0% 69,0% 73,0% 73,2% 69,0%
4.	Wskaźniki zatrudnienia w grupie wiekowej 20-24 Ogółem: Kobiety: Mężczyźni: Miasto: Wieś:	42,3% 34,5% 49,6% 38,6% 47,3%	44,2% 38,3% 52,0% 41,2% 50,2%
5.	Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat	57,7%	63%
6.	Wiek wejścia na rynek pracy (najniższy wiek w którym przynajmniej 50% młodych jest aktywna zawodowo)	22 lata	≤22 lata
7.	Udział kobiet powracających na rynek pracy po urodzeniu dziecka w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych	10,4%	8%
8.	Stopa bezrobocia absolwentów szkół prowadzących kształcenie zawodowe: policealnych i średnich zawodowych oraz zasadniczych zawodowych (stopa bezrobocia osób 15 – 30 lat)	40,6 %	35,9%
CEL SZCZEGÓŁOWY 2 – WYDŁUŻENIE OKRESU AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ I ZAPEWNIENIE LEPSZEJ JAKOŚCI FUNKCJONOWANIA OSÓB STARSZYCH			
9.	Odsetek osób w wieku 55-74 lat uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu	0,6%	Osiągnięcie poziomu średniej unijnej w roku docelowym

10.	Odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką instytucjonalną	3,7%	33%
11.	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych opieką przedszkolną, w podziale: Ogółem: Miasto: Wieś:	69,2% 84,1% 49,3%	90% 94% 85%
12.	Odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych opieką przedszkolną, w podziale: Ogółem: Miasto: Wieś:	58,0% 75,0% 35,1%	85% 91% 77%
CEL SZCZEGÓŁOWY 3 – POPRAWA SYTUACJI OSÓB I GRUP ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM			
13.	Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16- 64	20,7 %	27%
14.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym)	27,2%	20-23%
15.	Odsetek dzieci niepełnosprawnych uczęszczających do szkół ogólnodostępnych w relacji do ogólnej liczby dzieci niepełnosprawnych objętych edukacją szkolną	47,41%	50%
16.	Wskaźnik bierności społecznej młodzieży, NEET (not in employment, education or training – osoby niepracujące - bezrobotne i bierne zawodowo, a jednocześnie nieuczęszczające w kształceniu lub szkoleniu) dla osób w wieku: 20-24 lat 25-29 lat	18,2% 21,4%	16,2% 18,0%

17.	<i>Liczba rodzin, które korzystają z usług asystentów rodziny</i>		≤ 12
18.	<i>Udział dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej</i>	71%	90%
19.	<i>Liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców</i>	350,4	388
20.	Odsetek osób należących do mniej uprzywilejowanych grup społecznych (wiek 55-74 lata, niski poziom wykształcenia, brak aktywności zawodowej z powodu bezrobocia, emerytury lub innego), które regularnie (przynajmniej raz w tygodniu) korzystają z Internetu	40%	Osiągnięcie średniej UE w roku 2020 (lub 65%)
21.	Odsetek zatrudnienia skazanych i ukaranych	30%	35%
CEL SZCZEGÓŁOWY 4 – POPRAWA ZDROWIA OBYWATELI ORAZ EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU OPIEKI ZDROWOTNEJ			
22.	Współczynnik dzietności ogólnej (TFR)	1,30	Podwyższenie wartości wskaźnika
23.	<i>Poziom aktywności fizycznej społeczeństwa</i>	<i>b.d.</i>	<i>Zwiększenie wartości wskaźnika</i>
24.	<i>Odsetek dzieci w wieku do 8 lat objętych wczesnym wspomaganiem rozwoju w relacji do ogólnej liczby dzieci w tej grupie wiekowej</i>	0,52%	0,6%
25.	<i>Liczba lekarzy, lekarzy dentystów, pielęgniarek i położnych w przeliczeniu na 1 tys. populacji Polski</i>	<i>Lekarzy: 3,2 Lekarzy dentystów: 0,85 Pielęgniarek: 5,26 Położnych: 0,59 (OECD 2010 r.)</i>	<i>Wzrost wskaźników do poziomu co najmniej średniej OECD</i>

CEL SZCZEGÓŁOWY 5 – PODNIESIENIE KWALIFIKACJI I KOMPETENCJI OBYWATELI			
26.	Wyniki testów PISA – odsetek uczniów na najwyższych poziomach osiągnięć (V i VI) w trzech dziedzinach: czytaniu i interpretacji: matematyce: rozumowaniu w naukach przyrodniczych:	7,2% 10,4% 7,6%	10% 13% 10%
27.	Wyniki testów PISA – odsetek uczniów poniżej drugiego poziomu w trzech dziedzinach: czytaniu i interpretacji: matematyce: rozumowaniu w naukach przyrodniczych:	15% 20,5% 13,1%	11% 16% 10%
28.	<i>Młodzież niekontynuująca nauki</i>	<i>5,6%</i>	<i>4,5%</i>
29.	<i>Odsetek osób w wieku 30-34 lata posiadających wyższe wykształcenie</i>	<i>36,5%</i>	<i>45%</i>
30.	Odsetek osób w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu	4,4%	Co najmniej 10%
31.	Poziom kompetencji cyfrowych (odsetek respondentów, którzy zadeklarowali wykonywanie 5 lub 6 spośród wyznaczonych czynności związanych z wykorzystywaniem Internetu: korzystanie z wyszukiwarki, wysyłanie e-maili z załącznikami, korzystanie z forów i list dyskusyjnych, wykonywanie rozmów telef. przez Internet, wymiana plików poprzez sieci typu P2P)	10%	40-45%

Oprac. własne na podstawie: *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*, s. 68 – 77.

Celem głównym Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 było wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno--gospodarczym Polski. Jego osiągnięciu miało pomóc dążenie do realizacji 4 celów szczegółowych:

- postawy i kompetencje społeczne;
- współdziałanie i partycypacja społeczna;
- komunikacja społeczna;
- kultura i kreatywność.

Wskaźniki Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 ilustruje poniższa tabela.

Tabela 3 Wskaźniki Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Cel SRKS	Wskaźnik	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2020
Cel główny. Wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno--gospodarczym Polski	Poziom uogólnionego zaufania Polaków	23%	35%
Cel szczegółowy 1. Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji	Odsetek Polaków preferujących postawę kooperacji	72%	78%
Cel szczegółowy 2. Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne	Odsetek Polaków mających poczucie wpływu na sprawy swojego miasta/swojej gminy	50%	64%
	Odsetek Polaków angażujących się w wolontariat	32%	37%
Cel szczegółowy 3. Usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy	Odsetek Polaków wykorzystujących Internet jako narzędzie komunikacji społecznej	19%	27%
Cel szczegółowy 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego	Odsetek Polaków uczestniczących w wybranych obszarach kultury	31%	36%

Źródło: *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*, s. 76 – 77.

Uchwałą nr 155 Rady Ministrów z 27 października 2020 r. (MP poz. 1060) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 utraciła ważność. Zastąpił ją nowe opracowanie pt. „Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030”.

Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- › obszar 1: Współdziałanie–społeczeństwo obywatelskie,
- › obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- › obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Cel główny SRKS ma zostać realizowany przez trzy cele szczegółowe:

- › Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne,
- › Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich,
- › Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

Z perspektywy zadań związanych z rozwiązywaniem problemów społecznych na poziomie lokalnym kluczowe znaczenie ma przede wszystkim pierwszy cel szczegółowy, w ramach którego wyróżniono dwa zasadnicze priorytety:

- › 1.1. Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami.

Priorytet obejmuje następujące kierunki interwencji:

1.1.1. Wzmocnienie i upowszechnienie mechanizmów dialogu i współpracy,

1.1.2. Wspieranie rozwoju partnerstwa i innych form współpracy w obszarze realizacji zadań publicznych,

1.1.3. Doskonalenie rozwiązań instytucjonalno-prawnych umożliwiających rozwój sektora obywatelskiego;

› 1.2. Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.

Priorytet obejmuje następujące kierunki interwencji:

1.2.1. Wspieranie rozwoju organizacji obywatelskich działających w obszarze pożytku publicznego,

1.2.2. Zwiększanie aktywności i kompetencji obywateli przez wspieranie rozwoju wolontariatu, ruchu harcerskiego oraz uniwersytetów ludowych,

1.2.3. Budowanie kompetencji i postaw obywatelskich, patriotycznych i proobronnych,

1.2.4. Wspieranie rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej,

1.2.5. Przeciwdziałanie wykluczeniu przez edukację włączającą.

W ramach zgodności z krajowymi dokumentami strategicznymi Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Rudnik na lata 2020-2030 uwzględnia również krajowe i regionalne programy na rzecz aktywnej integracji oraz sektorowe programy wsparcia dla poszczególnych grup społecznych.

CZĘŚĆ DRUGA

DIAGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH GMINY RUDNIK

II LUDNOŚĆ

Gmina Rudnik leży w zachodniej części powiatu raciborskiego, na południu województwa śląskiego, przy jego południowo-zachodniej granicy z województwem opolskim, ok. 20 km na północ od granicy państwa z Republiką Czeską. Od północy i wschodu gmina sąsiaduje z gminą Kuźnia-Raciborska i Nędza, od południa ze stolicą powiatu – Raciborzem, a od południowego zachodu z gminą Pietrowice Wielkie. Od północy i północnego zachodu gmina graniczy z gminami województwa opolskiego: Baborów (powiat głubczycki), Polska Cerekiew i Cisek (powiat kędzierzyńsko-kozielski).

Oś osadniczą dla gminy stanowi droga krajowa nr 45, która dzieli obszar gminy niemal na pół. W rejonie sołectw Grzegorzowice, Łubowice i Sławików przebiega droga wojewódzka nr 421. Poza tym na obszarze gminy występują ciągi komunikacyjne służące obsłudze głównie ruchu lokalnego.

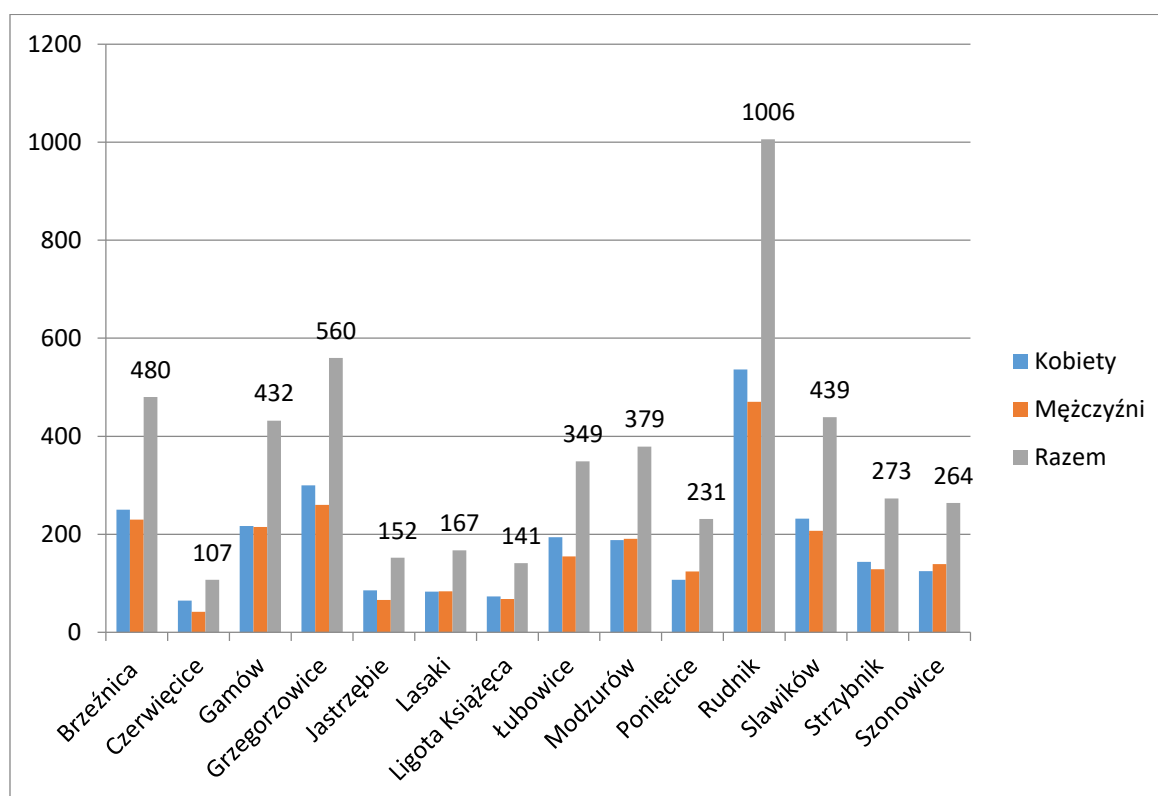
Gmina zajmuje obszar 74 km kwadratowych, co stanowi ok. 13,5% powierzchni powiatu raciborskiego i 0,6% całego województwa śląskiego. Obszarowo gmina Rudnik jest trzecią największą w powiecie po Kuźni Raciborskiej i Raciborzu.

Gmina składa się 17¹² miejscowości statystycznych.¹³, z których 14 ma status sołectwa. Są to Brzeźnica, Czerwience, Gamów, Grzegorzowice, Jastrzębie, Lasaki, Ligota Książęca, Łubowice, Modzurów, Ponięcie, Rudnik, Sławików, Strzybnik i Szonowice. Oprócz tego

¹² GUS, *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2019. Gmina wiejska Rudnik, powiat raciborski*, s. 1.

¹³ Zgodnie z *Raportem o stanie gminy Rudnik za rok 2019* (s. 6) miejscowości jest 19: 14 o statusie sołectwa (Brzeźnica, Czerwience, Gamów, Grzegorzowice, Jastrzębie, Lasaki, Ligota Książęca, Łubowice, Modzurów, Ponięcie, Rudnik, Sławików, Strzybnik, Szonowice), 1 osada (Dolędzin), 1 kolonia (Gacki) i 3 przysiółki (Kolonia Strzybnik, Strzybniczek, Sławienko).

w skład gminy wchodzi jeszcze Dołędzin, Gacki, Kolonia Strzybnik, Strzybniczek, Sławienko. Największym pod względem liczby mieszkańców sołectwem, a zarazem siedzibą władz gminy jest Rudnik. W tej miejscowości mieszka prawie 1/5 wszystkich mieszkańców gminy. Inne większe sołectwa to Grzegorzowice i Brzeźnica. Szczegóły ilustruje wykres.

Rysunek 7 Liczba ludności w sołectwach gminy Rudnik w 2019 r. z podziałem na płeć

Oprac. własne na podstawie Raportu o stanie gminy Rudnik za rok 2019.

Pod względem liczby ludności gmina Rudnik obok gminy Kornowac i Krzanowice należy do najmniejszych gmin powiatu raciborskiego. Z liczbą ludności wynoszącą 5193¹⁴ gmina znajduje się na przedostatnim miejscu w powiecie. Mniej ludności notuje tylko gmina Kornowac. Uwzględniając relatywnie duże terytorium gminy (niewiele ustępujące

¹⁴ Dane GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na 31.12.2019 r. według miejsca zamieszkania. Według danych Urzędu Gminy Rudnik zawartych w *Raporcie o stanie...* (dz. cyt.) liczba ludności na koniec 2019 r. wynosiła 5009 osób. Z kolei w *Statystycznym Vademecum Samorządowca 2019. Gmina wiejska Rudnik, powiat raciborski*, podano, że liczba ludności gminy wynosi 5204 osoby.

Raciborzowi), gmina jest najsłabiej zaludnioną gminą w powiecie. Z gęstością zaludnienia wynoszącą 70 os/km² gmina Rudnik klasyfikuje się znacząco poniżej średniej dla powiatu (200 os/km²), województwa śląskiego (369 os/km²), a nawet Polski (123 os/km²).

Większość obszaru gminy (ok. 63 km², tj. 85,3% terytorium) stanowią użytki rolne, co determinuje jej wybitnie rolniczy charakter. Lasy stanowią mniej niż 10% powierzchni gminy. Na terenie gminy znajdują się w większości grunty orne trzeciej i drugiej klasy bonitacyjnej, co z jednej strony jest przyczyną dobrych warunków do prowadzenia działalności rolniczej, z drugiej jednak stanowi ograniczenie dla rozwoju osadnictwa na terenie gminy. Zgodnie z obowiązującym aktualnie porządkiem prawnym wykorzystanie tych gruntów na cele inne niż rolnicze lub leśne wymaga uzyskania zezwolenia (art. 7 ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych).

W ciągu minionych jedenastu lat liczba mieszkańców gminy zmniejszyła się o 71 osób, tj. o ok. 1,4%. W porównaniu do innych jednostek, które na ogół notują spadek liczby ludności (nierzadko znaczący) sytuacja gminy Rudnik prezentuje się w miarę stabilnie.

Tabela 4 Ludność gminy Rudnik w l. 2009-2019

Rudnik	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba ludności	5 264	5 150	5 165	5 178	5 157	5 178	5 136	5 183	5 189	5 204	5 193
Saldo migracji ogółem	17	9	13	23	-3	22	0 ^x	13	-3	30	22
Zameldowania krajowe ogółem	77	52	60	84	75	86	0 ^x	69	46	75	72
W tym zameldowania z miast	56	34	45	47	51	49	45	45	31	51	33
Wymeldowania krajowe ogółem	60	43	47	61	78	64	0 ^x	56	49	45	50
W tym wymeldowania do miast	25	14	16	16	21	23	27	39	40	24	23
Zameldowania z zagranicy	3	4	3	2	2	1	0 ^x	0	0	5	4
Wymeldowania zagranicę	9	15	10	28	34	17	0 ^x	0	0	2	4
Saldo migracji zagranicznych	-6	-11	-7	-26	-32	-16	0 ^x	0	0	3	0
Przyrost naturalny ogółem	X	-14	2	-14	-18	-7	-13	-27	0	-5	-7
Urodzenia żywe na 1000 ludności	X	8,53	8,90	8,12	7,36	7,16	8,29	8,78	11,01	9,98	10,99
Zgony na 1000 ludności	X	11,24	8,51	10,83	10,85	8,52	10,80	14,05	11,01	10,94	12,34
Przyrost naturalny na 1000 ludności	X	-2,71	0,39	-2,71	-3,49	-1,36	-2,51	-5,27	0,00	-0,96	-1,35

Oprac. własne na podstawie: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>.

Co ciekawe, analiza danych zawartych w tabeli wskazuje, że za stabilizację liczby ludności gminy w ostatnim dziesięcioleciu odpowiada głównie dodatnie saldo migracji, ponieważ od wielu lat teren gminy jest obszarem, gdzie notowany jest ujemny przyrost naturalny.

Taka sytuacja potwierdza występowanie na terenie gminy osadnictwa wynikającego w pewnym stopniu z procesu deurbanizacji. Warto też zauważyć, że w ostatnich pięciu latach zauważalne jest ustabilizowanie się sytuacji w zakresie wyjazdów zagranicę, gdy jeszcze w okresie 2009-2014 gminę charakteryzował spory odpływ ludności zagranicę.

Niestety nie zmienia to faktu, że według prognoz GUS¹⁵ liczba mieszkańców powiatu raciborskiego do 2035 r. zmniejszy się w stosunku do prognozy na 2019 r. o ok. 10% z 102 560 osób do 92 433 mieszkańców. Spadek liczby ludności nastąpi również w gminach wiejskich, choć będzie on wyraźnie mniejszy niż w miastach i wyniesie 4,5% (z 45 233 do 43 180 osób). Przy założeniu, że statystycznie prognozowany spadek liczby ludności we wszystkich gminach wiejskich będzie następował podobnie, w 2035 r. liczba mieszkańców gminy Rudnik zmniejszy się z 5193 (stan na koniec 2019 r.) do 4958 osób.

Odsetek kobiet wśród mieszkańców Rudnika wynosi 52,1%. Współczynnik feminizacji (tj. liczby kobiet przypadających na 100 mężczyzn) dla gminy na koniec 2018 r. wynosił 108, tyle samo co dla powiatu – 105). Co ciekawe, w ostatnim okresie współczynnik ten wzrósł ze 107 w 2014 r. do 109 na koniec 2019 r.¹⁶

W ostatnim pięcioleciu na terenie gminy zauważalny jest wzrost liczby zawieranych małżeństw z 19 w 2015 r. i 14 w 2016 r. do 33 w 2019 r. Po okresie 2015-2016, gdy liczba małżeństwa zawartych na 1000 ludności gminy znacząco odstawała od średniej dla powiatu i województwa, w latach kolejnych sytuacja się ustabilizowała i w okresie 2017-2019 liczba

¹⁵ Źródło: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-dla-powiatow-i-miast-na-prawie-powiatu-oraz-podregionow-na-lata-2011-2035-opracowana-2011-r-,5,4.html> dostęp: 5.12.2020 r.

¹⁶ GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>.

małżeństw zawartych wśród mieszkańców gminy Rudnik przekroczyła w przeliczeniu na 1000 ludności wskaźniki dla regionu i powiatu. Zmiany ilustruje tabela.

Tabela 5 Małżeństwa zawarte i rozwody na 1000 ludności w wybranych jednostkach

	2015	2016	2017	2018	2019
ŚLĄSKIE: małżeństwa	4,9	5,0	4,9	4,9	4,7
ŚLĄSKIE: rozwody	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
Powiat raciborski: małżeństwa	4,9	5,2	5,3	4,8	4,6
Powiat raciborski: rozwody	1,4	1,5	1,4	1,6	1,3
Rudnik: małżeństwa	3,7	2,7	5,6	5,0	6,4

Oprac. własne na podstawie: GUS, Bank Danych Lokalnych.

Sytuacja demograficzna gminy wskazuje na stopniowo, ale nieubłagane postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi wzrósł z 22,8 w 2014 r. do 23,7 w 2018 r. i 23,6 w 2019 r. Dane te pozytywnie korelują z informacją o odsetku osób w wieku 65 plus w populacji ogółem. O ile w 2014 r. wynosił on 16,0%, o tyle pięć lat później już 16,4%. Przy utrzymującym się mniej więcej na tym samym poziomie liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym jest to efekt z jednej strony wzrastającego odsetka osób w wieku poprodukcyjnym, a z drugiej – spadającego udziału w populacji osób w wieku produkcyjnym. Jednocześnie analiza porównawcza danych przynosi niewielkie pocieszenie, że wzrost obciążenia demograficznego w gminie Rudnik, choć zauważalny, nie postępuje tak szybko jak dla całego powiatu czy regionu. Szczegóły ilustrują tabele.

Tabela 6 Ludność wg ekonomicznych grup wieku oraz obciążenie demograficzne w gminie Rudnik w l. 2014-2019

Rudnik	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ludność w wieku przeprodukcyjnym w % ogółu	16,8	16,5	16,9	16,9	16,9	17,1
Ludność w wieku produkcyjnym w % ogółu	64,7	64,5	64,3	63,9	63,7	63,2
Ludność w wieku poprodukcyjnym w % ogółu	18,5	19,0	18,8	19,1	19,5	19,7
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (w os.)	54,7	55,0	55,5	56,4	57,0	58,2
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (w os.)	110,3	115,7	111,4	113,1	115,5	114,7
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (w os.)	28,7	29,5	29,3	29,9	30,6	31,1
współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (w os.)	22,8	23,2	22,9	23,2	23,7	23,6
odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem (w os.)	16,0	16,3	16,0	16,2	16,4	16,4

Oprac. własne na podstawie: GUS, Bank Danych Lokalnych.

Tabela 7 Wskaźnik obciążenia demograficznego w jednostkach (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)

jednostka	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ŚLĄSKIE	58,2	59,9	61,8	63,8	65,8	67,7
Powiat Raciborski	52,9	54,1	55,5	57,1	58,6	60,4
Rudnik	54,7	55,0	55,5	56,4	57,0	58,2

Oprac. własne na podstawie: GUS, Bank Danych Lokalnych.

Ludność całego powiatu raciborskiego, a tym samym i gminy Rudnik jest statystycznie gorzej wykształcona niż reszta mieszkańców województwa śląskiego. „Ekstrapolując” wyniki Narodowego Spisu Powszechnego 2011 dla ludności powyżej 13 roku życia, założymy,

że w obszarze tym nie doszło do znaczących zmian, które dotyczyłyby wyłącznie powiatu raciborskiego lub tylko gminy Rudnik lub całego województwa z wyłączeniem tych dwóch pierwszych jednostek, można stwierdzić, że odsetek osób z wyższym wykształceniem na poziomie regionu wynosi ok. 16%, a powiatu – 12%. Podobnie rzecz ma się w przypadku wykształcenia średniego lub policealnego. Tu wskaźnik dla województwa oscyluje na poziomie 29,9%, a dla powiatu – 22,8%. Wśród mieszkańców powiatu raciborskiego największą grupę stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (27 %). W tej grupie, jak i wśród osób, które ukończyły jedynie szkołę podstawową lub jej nawet nie ukończyły dane są porównywalne.

Na obszarach wiejskich powiatu sytuacja prezentuje się jeszcze gorzej. Tak w odniesieniu do danych całkowitych, jak i tylko w odniesieniu do danych dla obszarów wiejskich województwa. O ile statystycznie co ósmy mieszkaniec wsi województwa śląskiego posiadał wykształcenie wyższe, o tyle w przypadku wsi raciborskiej – co dwunasty. Na ziemi raciborskiej mniej jest też mieszkańców obszarów wiejskich z wykształceniem średnim (ok. 19%) niż ta średnia dla terenów wiejskich województwa (26%). Na raciborszczyźnie za to więcej jest osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (32%). W pozostałych przypadkach wskaźniki są zbliżone. Warto w tym miejscu podkreślić, że aż w przypadku co siódmego mieszkańca powiatu raciborskiego w 2011 r. nie udało się ustalić wykształcenia, a w przypadku mieszkańców raciborskich wsi – nawet co szóstego. Wśród przyczyn GUS wymienia m.in. nieobecność badanych w miejscu zamieszkania, często spowodowana zagranicznymi wyjazdami zarobkowymi mieszkańców tej części Górnego Śląska.

Niższy statystycznie poziom wykształcenia mieszkańców raciborszczyzny, zwłaszcza jej terenów wiejskich – podobnie jak w przypadku innych rejonów subregionu zachodniego

województwa śląskiego (wyników stricte dla gminy Rudnik GUS nie udostępnia w ogólnodostępnej statystyce) – wskazuje na konieczność podjęcia strategicznych działań ze strony lokalnych samorządów. Skutki społeczne i ekonomiczne niższego poziomu wykształcenia mogą się bowiem objawiać w wielu obszarach funkcjonowania społeczeństwa. Mogą też być barierą w rozwoju społeczności lokalnych.

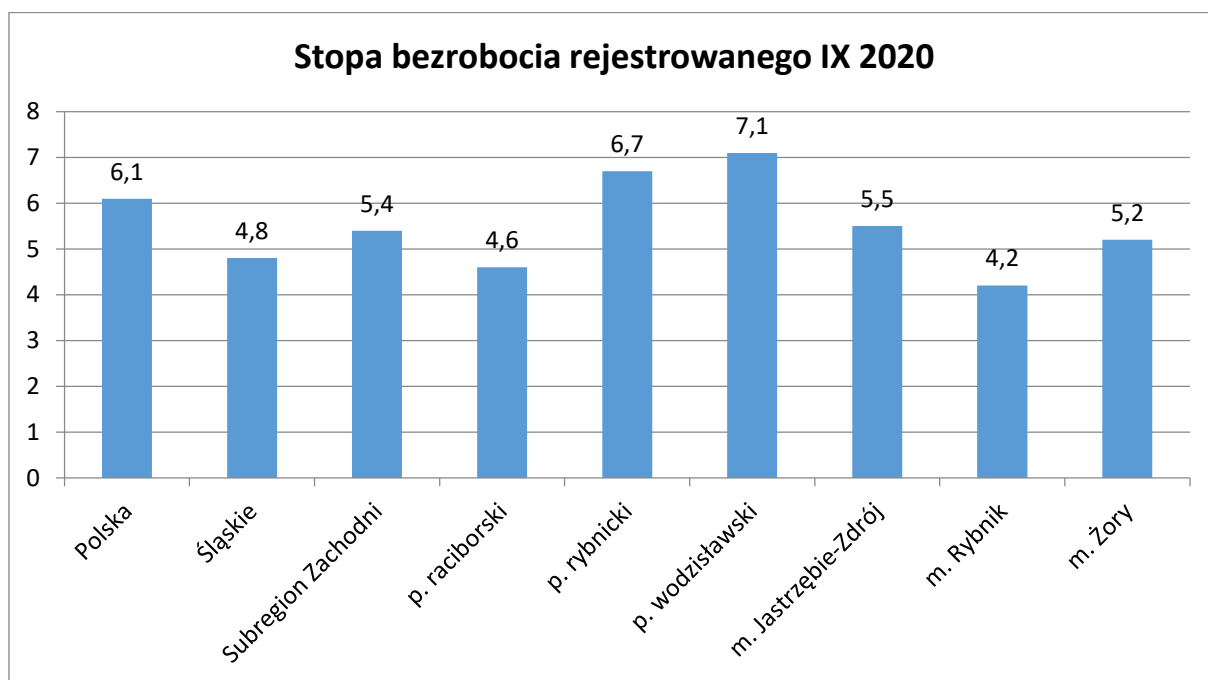
Podobnej próby „ekstrapolacji” można dokonać w przypadku danych dotyczących stanu cywilnego ludności powyżej 15 roku życia. Na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności 2011 można wywnioskować, że na terenie powiatu raciborskiego najwięcej zamieszkuje osób w związkach małżeńskich (57%). To wskaźnik zbliżony dla województwa śląskiego (57,5%), ale mniej niż np. w powiecie rybnickim (63%) czy wodzisławskim (62%). W województwie relatywnie mniej jest też osób stanu wolnego (27%) niż w powiecie (30%). Odsetek osób owdowiałych jest zbliżony. Z kolei odsetek osób rozwiedzionych jest na raciborszczyźnie, podobnie jak w sąsiednich powiatach województwa śląskiego, znacząco niższy niż średnia dla województwa.

Z punktu widzenia programowania działań związanych z rozwiązywaniem problemów społecznych i integracją społeczną wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 w odniesieniu do gminy Rudnik przyniosły jeszcze jeden ciekawy wskaźnik odnoszący się do ludności. W gminie tej jedna czwarta mieszkańców (25,4%) zadeklarowała, że należy do niemieckiej mniejszości narodowej¹⁷. Znaczący odsetek tej zbiorowości identyfikuje się też zapewne jako narodowość śląska, Ślązacy lub autochtoni/ludność tutejsza. Fakt ten należy uwzględnić, projektując wszelkie propozycje rozwiązań i działań na rzecz rozwoju społecznego gminy.

¹⁷ Źródło: <http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/wyniki-narodowego-spis/7003,Wykaz-gmin-w-ktorych-nie-mniej-niz-20-mieszkancow-nalezy-do-mniejszosci-narodowy.html>, dostęp: 5.12.2020 r.

// RYNEK PRACY

Zgodnie ze statystykami GUS na koniec września 2020 r. stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce wyniosła 6,1%. W województwie śląskim była ona niższa i wyniosła 4,8%. Na terenie subregionu zachodniego województwa odsetek osób bezrobotnych osiągnął poziom 5,4%, tj. minimalnie więcej niż statystycznie w regionie. Stopa bezrobocia w powiecie raciborskim wyniosła 4,6% i obok Rybnika (4,2%) była najniższa w subregionie. Najgorzej sytuacja prezentowała się w powiecie wodzisławskim (7,1%) i powiecie rybnickim. Szczegóły ilustruje wykres.

Rysunek 8 Stopa bezrobocia rejestrowanego w układzie wybranych jednostek - stan na 30.09.2020 r.

Oprac. własne na podstawie: <https://stat.gov.pl>.

Liczba bezrobotnych mieszkańców gminy Rudnik wg stanu na 30.10.2020 r. wyniosła 83, w tym 51 kobiet, co stanowi ok. 61,4% wszystkich osób bezrobotnych w gminie¹⁸. Na koniec

¹⁸ Źródło: <https://raciborz.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy/statystyki-pup-raciborz>, dostęp: 5.12.2020 r.

2019 r. liczba osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Raciborzu wynosiła 77, z czego 54 osoby (70%) stanowiły kobiety. Do tego należy dodać 2 osoby poszukujące pracy (obie to mężczyźni). 3 osoby bezrobotne posiadały gospodarstwo rolne. To istotne, ponieważ takie obszary jak gmina Rudnik borykają się z ukrytym bezrobociem wynikającym z jej rolniczego charakteru. Właściciele nieruchomości rolnej przekraczającej 2 hektary przeliczeniowe nie mogą bowiem rejestrować się w urzędzie pracy jako osoby bezrobotne i korzystać z przewidzianych tam form wsparcia.

Innym zagadnieniem niezmiernie istotnym z punktu widzenia gminy jest zjawisko okresowości bezrobocia. Duża liczba mieszkańców Rudnika i okolic podejmuje bowiem pracę zagranicą. Często ma jednak ona charakter sezonowy. Po jej zakończeniu osoby te wracają w rodzinne strony. Czasem jednak nie chcą rejestrować się w urzędzie pracy, ponieważ posiadają – bliższą lub dalszą - perspektywę podjęcia kolejnego zatrudnienia zagranicą.

Wyniki analizy wieloletnich danych dotyczących bezrobocia wśród mieszkańców gminy Rudnik wskazują ponadto, że:

- › zdecydowana większość (w 2019 r. było to aż 85,7%) wszystkich osób bezrobotnych w gminie to osoby o szczególnej sytuacji na rynku pracy;
- › zdecydowaną większość osób bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy stanowią kobiety (na koniec 2019 r. odsetek ten wynosił 74%);
- › ponad połowę bezrobotnych mieszkańców gminy stanowią osoby pozostające bez pracy długotrwale;
- › co trzeci bezrobotny mieszkaniec gminy Rudnik nie ukończył 30. roku życia, a co szósty – 25. roku życia;
- › w prawie wszystkich kategoriach osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy (wyjątkiem jest grupa osób bezrobotnych powyżej 50. roku życia) udział

kobiet jest znacząco wyższy niż ich ogólny udział w populacji osób bezrobotnych; w grupie do 30. roku życia kobiety stanowiły w 2019 r. aż 88%; w grupie do 25. roku życia – 100%; wśród osób długotrwale bezrobotnych kobiety stanowią 73,3%; w grupie osób posiadających dziecko na utrzymaniu do 6. roku życia kobiet jest 89,5%; panie stanowią też 100% zbioru zarejestrowanych w PUP osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami;

- › co piąty zarejestrowany bezrobotny z gminy Rudnik nie posiada kwalifikacji zawodowych (73% to kobiety);
- › prawie co szósty mieszkaniec gminy zarejestrowany w PUP Racibórz nie może się wykazać jakimkolwiek doświadczeniem zawodowym;
- › mniej niż 10% osób bezrobotnych z terenu gminy posiada prawo do zasiłku dla osób bezrobotnych;
- › niewielki odsetek osób zarejestrowanych jako bezrobotne w statystykach urzędu pracy to mieszkańcy gminy-klienci lokalnej pomocy społecznej (na koniec 2019 r. odsetek ten wynosił 0%);
- › ok. 40% bezrobotnych kobiet to osoby, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka¹⁹;
- › osobami bezrobotnymi zdecydowane częściej zostają osoby gorzej wykształcone (ok. 40% stanowią osoby z wykształceniem podstawowym, a 30% - absolwenci zasadniczych szkół zawodowych),
- › im niższy poziom wykształcenia osób bezrobotnych tym dłuższy okres pozostawania bez pracy²⁰.

¹⁹ MRPiPS – 01 Sprawozdanie o rynku pracy za okres 01.12.2019 – 31.12.2019.

²⁰ Załącznik nr 1 do MRPiPS – 01 Sprawozdanie o rynku pracy za okres 01.12.2019 – 31.12.2019.

Analiza danych za lata 2015-2019 wskazuje, że liczba osób bezrobotnych w gminie Rudnik podlegała wahaniom (od 115 w 2015 r. i 119 w 2016 r. po 71 w 2018 r.)²¹, jednak opisane trendy nie ulegają zmianom. Ogólna statystyka bezrobocia rejestrowanego w powiecie raciborskim i gminie Rudnik przedstawia tabela.

Tabela 8 Liczba osób bezrobotnych w powiecie raciborskim i gminie Rudnik z podziałem na płeć w wybranych latach

	31 XII 2015		31 XII 2016		31 XII 2017		31 XII 2018		31 XII 2019		31 X 2020	
	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety
Powiat raciborski	2489	1540	2302	1424	2027	1274	1657	1113	1547	985	1875	1133
Gmina Rudnik	115	74	119	71	106	70	78	53	77	54	83	51

Oprac. własne na podstawie: MRPiPS – 01 Sprawozdanie o rynku pracy²².

Tabela 9 Stopa bezrobocia rejestrowanego (stosunek procentowy liczby zarejestrowanych bezrobotnych do liczby ludności w wieku produkcyjnym) w układzie jednostek²³

Okres	Województwo Śląskie	Powiat raciborski	Kornowac	Krzanowice	Krzyżanowice	Kuźnia Raciborska	Nędza	Pietrowice Wielkie	Racibórz	Rudnik
30.9.2020	3,3	2,7	1,9	2,6	2,4	2,7	2,1	1,7	3,2	2,7
31.12.2019	2,4	2,4	1,7	2,5	2,3	2,4	2,0	1,6	2,6	2,3
31.12.2018		2,4	1,6	1,9	2,2	2,9	2,2	1,4	2,6	2,4

Oprac. własne²⁴.

²¹ Sprawozdania MRPiPS – 01 Sprawozdanie o rynku pracy; źródło: <https://raciborz.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy/statystyki-pup-raciborz>

²² Źródło: <https://raciborz.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy/statystyki-pup-raciborz>

²³ Oprac. własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach źródło: <https://wupkatowice.praca.gov.pl/-/889318-liczba-bezrobotnych-w-ukladzie-gmin-oraz-wskazniki-bezrobocie-rejestrowane-i-obciazenie-bezrobociem-w-ukladzie-gmin>

²⁴ Źródło: <https://wupkatowice.praca.gov.pl/documents/162604/899331/stan%20na%2030.09.2020%20r.pdf/7ed84450-5a33-475a-99e6-03f7b662bb6a>,
<https://wupkatowice.praca.gov.pl/documents/162604/899331/stan%20na%20grudzie%C5%84%202019/f85d6>

Inną ważną kategorią z zakresu bezrobocia jest wskaźnik obciążenia bezrobociem, pokazujący stosunek liczby osób bezrobotnych na 100 osób zatrudnionych. Według stanu na dzień 30.9.2020 r. wynosił on dla województwa śląskiego 7. Niemal we wszystkich gminach powiatu raciborskiego (z wyjątkiem Raciborza) był on dwukrotnie lub trzykrotnie wyższy niż średnia dla województwa. Oznacza to, że w niektórych gminach (danych dla gminy Rudnik nie podano) jedna osoba bezrobotna przypada na ok. pięć do ośmiu osób pracujących.

Dodatkowo bardzo niekorzystny wskaźnik gmina notuje w kategorii osób pracujących na 1000 ludności. Przy poziomie 246 dla powiatu raciborskiego w gminie Rudnik osiągnął on w 2018 r. wartość 64 i w stosunku do 2016 r. spadł o kolejne 4 punkty z 68²⁵. Wskaźnik ten jest też pokłosiem nieujmowania w statystykach rynku pracy osób zatrudnionych w gospodarstwach rolnych i w podmiotach do 9 pracowników. Z drugiej jednak strony niski wskaźnik bezrobocia rejestrowanego w gminie jest również tego rezultatem. Szczegóły dot. obciążenia obrazuje tabela.

Tabela 10 Wskaźnik obciążenia bezrobociem w układzie jednostek samorządu²⁶

Okres	Województwo Śląskie	Powiat raciborski	Kornowac	Krzanowice	Krzyżanowice	Kuźnia Raciborska	Nędza	Pietrowice Wielkie	Racibórz	Rudnik
30.9.2020	7	7	-	20	13	12	19	-	7	-
31.12.2019	5	6	-	20	14	11	19	-	6	23
31.12.2018	7	7	13	15	14	13	21	6	5	24

[dcc-554e-45cb-9e6e-174e651241f6,](https://wupkatowice.praca.gov.pl/documents/162604/899331/GMINY_wska%C5%BAniki_grudzie%C5%84%202018.pdf/48671c79-eba4-4469-910e-98a6ec1ac912)

[https://wupkatowice.praca.gov.pl/documents/162604/899331/GMINY_wska%C5%BAniki_grudzie%C5%84%202018.pdf/48671c79-eba4-4469-910e-98a6ec1ac912.](https://wupkatowice.praca.gov.pl/documents/162604/899331/GMINY_wska%C5%BAniki_grudzie%C5%84%202018.pdf/48671c79-eba4-4469-910e-98a6ec1ac912)

²⁵ Statystyczne Vademecum Samorządowca 2019. Gmina wiejska Rudnik, powiat raciborski, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2019, s. 1.

²⁶ Oprac. własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach, źródło: <https://wupkatowice.praca.gov.pl/-/889318-liczba-bezrobotnych-w-ukladzie-gmin-oraz-wskazniki-bezrobocie-rejestrowane-i-obciazenie-bezrobociem-w-ukladzie-gmin>.

Dane te pozytywnie korespondują również z informacją Urzędu Gminy w Rudniku na temat liczby osób prowadzących działalność gospodarczą w gminie. W minionym dziesięcioleciu praktycznie pozostaje ona taka sama, ulegając tylko niewielkim wahaniom. W 2011 r. było to 148 osób, w 2012 r. – 142, w 2013 r. – 145 osób, w 2015 r. – 149 osób, a w 2018 r. – 154.

Zgodnie z danymi zawartymi w Statystycznym Vademecum Samorządowca dla gminy Rudnik za lata 2017 i 2018 nie zmienia się struktura podmiotów gospodarczych z terenu gminy Rudnik zarejestrowanych w REGON. Stosunkowo najwięcej podmiotów działa w sektorze budowlanym (w 2018 r. -54, rok wcześniej – 51), przemysłowym (2017-2018 – 34) oraz rolnym (2017 r. – 26, 2018 r. – 24). Na terenie gminy notuje się też niski poziom wskaźnika podmiotów zarejestrowanych w REGON na 10 tys. mieszkańców, jak i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. ludności. Gdy dla powiatu raciborskiego, który wraz z innymi samorządami subregionu zachodniego (z wyjątkiem Rybnika i Żor) plasuje się na ostatnich miejscach województwie śląskim pod względem podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności (powiat zajmuje 32 miejsce na 36 powiatów województwa²⁷) wskaźnik ten w 2017 r. wynosił 779, a rok później 781, o tyle dla gminy Rudnik wynosił on odpowiednio: 646 i 644. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w gminie w 2017 r. wynosiła 472/10 tys. mieszkańców, by w roku następnym wzrosnąć do 482/10 tys. osób przy średniej dla powiatu raciborskiego wynoszącej odpowiednio 533/10 tys. i 564/10 tys. osób. Wszystko to sprawia, że w 2018 r. gmina Rudnik uplasowała się pod tym względem na 154 miejscu w województwie śląskim spośród 167 gmin w województwie i rok do roku zanotowała spadek o 3 pozycje w rankingu²⁸.

²⁷ *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2019. Powiat Raciborski*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2019, s. 1.

²⁸ *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2019. Gmina wiejska Rudnik, powiat raciborski*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2019, s. 4. Por. też *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2018. Gmina wiejska Rudnik, powiat raciborski*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2019, s. 4.

Zgodnie z „Raportem o stanie gminy Rudnik za rok 2019” w tym okresie na terenie gminy zarejestrowanych było 150 firm, z czego 27 zawiesiło swoją działalność. Przedsiębiorstwa zlokalizowane na terenie gminy to firmy budowlane, rzemieślnicze i usługowe świadczące usługi dla społeczności lokalnej, jak i dla mieszkańców gmin ościennych. Znaczną liczbę stanowią firmy świadczące usługi motoryzacyjne i z zakresu mechanik samochodowej. Według danych z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej w 2019 roku mieszkańcy gminy utworzyli 13 nowych firm, jednak w tym samym czasie 12 innych działalność. Zdecydowaną większość przedsiębiorców stanowią mężczyźni, co ma wyraźny związek z rodzajem i charakterem prowadzonych działalności. Aby promować lokalnych przedsiębiorców od 2019 roku władze gminy przyznają nagrody pn. „Fiala Gminy Rudnik”.

Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania gmina powinna w porozumieniu z publicznymi służbami zatrudnienia, innymi jednostkami samorządu terytorialnego i instytucjami edukacyjnymi podjąć działania promujące rozwój samozatrudnienia. Zalecane jest również inspirowanie do zakładania nowych firm i otaczanie ich opieką, zwłaszcza w początkowym okresie działalności, np. poprzez tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości. Innymi aspektami jest też tworzenie miejsc pracy w oparciu o ekonomię społeczną oraz promocję postaw konsumenckich koncentrujących swoje decyzje zakupowe na przedsiębiorcach prowadzących działalność na terenie gminy.

Bezrobocie jest jedną z głównych przyczyn sięgania po pomoc społeczną, co potwierdzają wyniki diagnozy przeprowadzonej dla Programu Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023, a także statystyki Ośrodka Pomocy Społecznej w Rudniku, choć te ostatnie wskazują, że na przestrzeni lat 2013-2018 liczba klientów ośrodka z tą dysfunkcją zmniejszyła się

z 37 do 26. Jednocześnie dane raciborskiego PUP nie potwierdzają znaczącej obecności klientów pomocy społecznej w grupie zarejestrowanych osób bezrobotnych.

Tabela 11 Podstawowe dysfunkcje klientów OPS w Rudniku w l. 2013 – 2018 – bezrobocie

Dysfunkcje	2013	2015	2018
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	27	31	16
Ubóstwo	15	18	21
Bezrobocie	37	32	26
Niepełnosprawność	28	27	32
Długotrwała lub ciężka choroba	31	40	42

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Bezrobocie jako powód korzystania z instytucjonalnych form pomocy społecznej dotyczył nieco częściej kobiet (61,5%). Były one też statystycznie młodsze od mężczyzn. Połowę klientek ośrodka dotkniętych bezrobociem stanowiły kobiety urodzone w latach 1980 – 89. Wśród mężczyzn większość stanowili panowie urodzeni w dekadzie 1950-59.

Inna była też sytuacja rodzinna i cywilna klientów. O ile panie korzystające z pomocy społecznej z powodu bezrobocia zazwyczaj funkcjonowały w związkach rodzinnych lub konkubinatach (69%), o tyle zdecydowaną większość mężczyzn (80%) stanowili bezdzietni kawalerowie, a także osoby rozwiedzione. Niepokojącym zjawiskiem jest fakt, że we wszystkich gospodarstwach domowych klientów OPS w Rudniku z problemem bezrobocia obecne są dzieci, a odsetek rodzin wielodzietnych (3+) wynosi około 50%. Wyraźna różnica, choć i tak potwierdzająca wnioski płynące ze statystyk urzędu pracy, dotyczy poziomu wykształcenia klientów i klientek OPS Rudnik borykających się z problemem braku pracy. Kobiety są na ogół lepiej wykształcone. W grupie mężczyzn aż 80% legitymowało się wykształceniem podstawowym lub podstawowym nieukończonym. Co piąty klient ukończył zasadniczą szkołę zawodową. Z kolei wśród pań najczęściej (50%)

występowało wykształcenie zasadnicze zawodowe. Ok. 44% posiadało wykształcenie podstawowe lub niepełne podstawowe. Jedna klientka legitymowała się wykształceniem średnim. Szczegóły ilustrują tabele.

Tabela 12 Klienci OPS Rudnik w 2018 r. z dysfunkcją bezrobocia ze względu na płeć

Płeć	Liczba bezwzględna	%
KOBIETY	16	61,5
MĘŻCZYŻNI	10	38,5
RAZEM	26	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Tabela 13 Klienci OPS Rudnik w 2018 r. z dysfunkcją bezrobocia ze względu na wiek

Dekada urodzenia	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	LB	%	LB	%	LB	%
1900-09	0	0	0	0	0	0
1910-19	0	0	0	0	0	0
1920-29	0	0	0	0	0	0
1930-39	0	0	0	0	0	0
1940-49	0	0	0	0	0	0
1950-59	0	0	5	50	5	19,2
1960-69	4	25	2	20	6	23,1
1970-79	8	50	3	30	11	42,3
1980-89	4	25	0	0	4	15,4
1990-2010	0	0	0	0	0	0
2011-2015	0	0	0	0	0	0
RAZEM	16	100	10	100	26	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Tabela 14 Klienci OPS Rudnik w 2018 r. z dysfunkcją bezrobocia ze względu na stan cywilny i rodzinny

Stan cywilny i rodzinny	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	LB	%	LB	%	LB	%
Kawaler 0 dzieci			8	80	8	30,80
Kawaler 1 dziecko			0	0	0	0
Kawaler 2 dzieci			0	0	0	0
Kawaler 3 dzieci lub więcej			0	0	0	0
Panna 0 dzieci	0	0			0	0
Panna 1 dziecko	1	6,25			1	3,85
Panna 2 dzieci	1	6,25			1	3,85
Panna 3 dzieci i więcej	0	0			0	0
Konkubinat 0 dzieci	0	0	0	0	0	0
Konkubinat 1 dziecko	0	0	0	0	0	
Konkubinat 2 dzieci	0	0	0	0	0	0
Konkubinat 3 dzieci lub więcej	1	6,25	0	0	1	3,85
Związek małżeński 0 dzieci	1	6,25	0	0	1	3,85
Związek małżeński 1 dziecko	0	0	0	0	0	0
Związek małżeński 2 dzieci	3	18,75	0	0	3	11,50
Związek małżeński 3 dzieci lub więcej	4	25,00	0	0	4	15,40
Rozwiedzeni/separacja 0 dzieci	0	0	0	0	0	0
Rozwiedzeni/separacja 1 dziecko	0	0	0	0	0	0
Rozwiedzeni/separacja 2 dzieci	1	6,25	0	0	1	3,85
Rozwiedzeni/separacja 3 dzieci lub więcej	2	12,5	2	20	4	15,40
Owdowiali 0 dzieci	0	0	0	0	0	0
Owdowiali 1 dziecko	0	0	0	0	0	0
Owdowiali 2 dzieci	1	6,25	0	0	1	3,85
Owdowiali 3 dzieci lub więcej	1	6,25	0	0	1	3,85
RAZEM	16	100	10	100	26	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Tabela 15 Klienci OPS Rudnik w 2018 r. z dysfunkcją bezrobocia ze względu na poziom wykształcenia

Poziom wykształcenia	Kobiety		Mężczyźni		Razem	
	LB	%	LB	%	LB	%
Niepełne podstawowe	2	12,50	4	40	6	23,10
Podstawowe	5	31,25	4	40	9	34,60
Zasadnicze zawodowe	8	50	2	20	10	38,50
Średnie	1	6,25	0	0	1	3,85
Wyższe	0	0	0	0	0	0
RAZEM	16	100	10	100	26	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

III SYTUACJA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I STARSZYCH

Niepełnosprawność i dysfunkcje organizmu to jeden z czynników utrudniających w większym lub mniejszym stopniu funkcjonowanie w społeczeństwie. Z tego powodu jednym z założeń strategii zmierzającej do zapewnienia maksymalnego poziomu spójności społecznej winno być likwidowanie barier, na jakie osoby niepełnosprawne napotykają. Wprowadzie w myśl przepisów ustaw zadania w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych spoczywają na powiatach oraz województwach, jednak jak pokazują statystyki ośrodków pomocy społecznej niepełnosprawność jest również jednym z ważnych czynników determinujących sięganie po pomoc społeczną ze strony gmin. Potwierdzają to również statystyki OPS w Rudniku, zgodnie z którymi niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba były jednymi z podstawowych powodów korzystania ze wsparcia ośrodka.

Wstępne analizy NSP z 2011 r. wskazują, że zmiany regulacji prawnych i zaostrzenie przepisów dotyczących przyznawania rent z tytułu niezdolności do pracy i podobnych

świadczeń spowodowały, iż w okresie 2002 – 2011 liczba osób niepełnosprawnych w Polsce spadła o ok. 14%. Na wsiach spadek był jeszcze większy i wyniósł ok. 25%. Największy spadek zanotowano wśród osób posiadających prawne uznanie dysfunkcji organizmu. Liczba niepełnosprawnych prawnie zmniejszyła się o ok. 30%, a na terenach wiejskich – aż o 42%. Paradoksalnie w tym samym czasie o prawie połowę wzrosła w kraju liczba osób niepełnosprawnych tylko biologicznie (tj. bez orzeczenia)²⁹.

Zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego Ludności 2011 w powiecie raciborskim funkcjonowało 11 688 osób niepełnosprawnych. Odnosząc tę wartość do ówczesnej liczby mieszkańców powiatu raciborskiego (110,1 tys. osób), można stwierdzić, że co dziesiąty mieszkaniec raciborszczyzny jest osobą niepełnosprawną. Odsetek ten był niższy w miejscowościach wiejskich powiatu, gdzie wynosi mniej niż 9%³⁰.

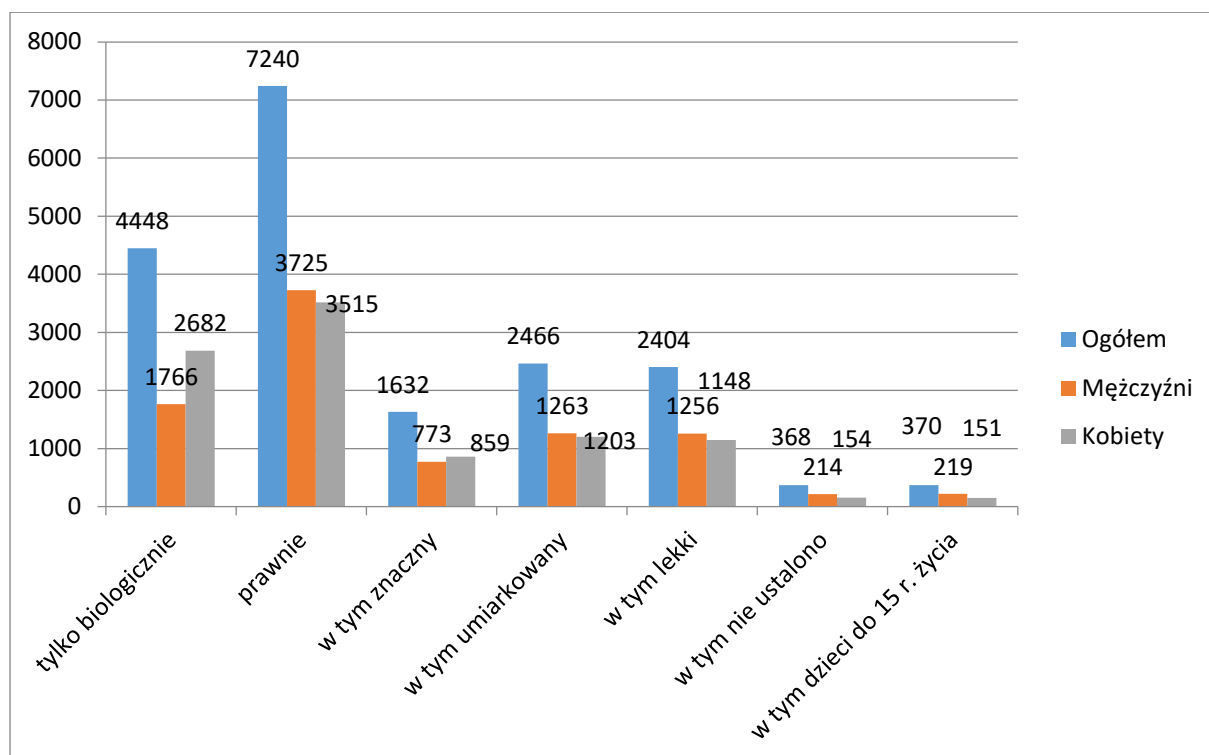
W statystykach GUS zauważalna jest bardzo duża różnica pomiędzy liczbą osób niepełnosprawnych ogółem, a liczbą osób, które posiadają orzeczenie o niepełnosprawności. W przypadku powiatu raciborskiego ta różnica wynosi niemal 40% (liczba osób niepełnosprawnych prawnie wg NSPLM wynosiła 7240 spośród ogólnej liczby 11688 osób). To wynik niewiele niższy niż statystycznie dla województwa. Co istotne, to samo zjawisko obserwowane jest zarówno w miastach, jak i wsiach raciborszczyzny.

Wśród niepełnosprawnych mieszkańców powiatu raciborskiego najwięcej jest osób z orzeczoną lekką i umiarkowaną stopniem niepełnosprawności (łącznie ok. 67%). Około 22% to osoby ze stopniem znacznym. Wśród niepełnosprawnych mieszkańców powiatu raciborskiego jest również spora liczba dzieci z orzeczeniem

²⁹ *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2002, s. 64.

³⁰ *Narodowy Spis Powszechny Mieszkań Ludności i Mieszkań 2011. Ludność i gospodarstwa domowe w województwie śląskim. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2014.

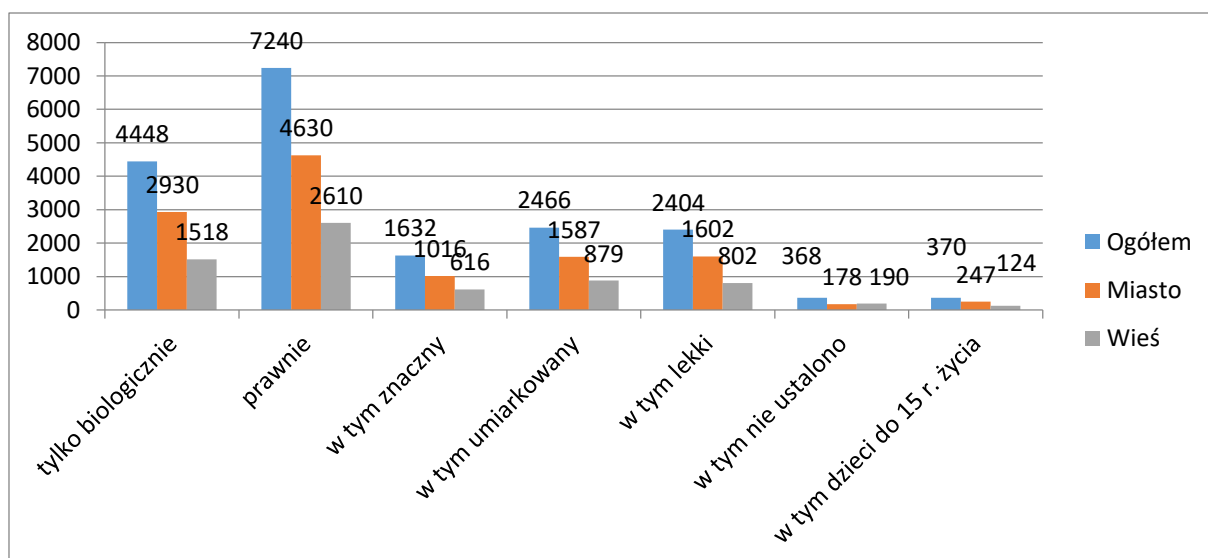
o niepełnosprawności. Stanowią one ok. 5% wszystkich osób z orzeczoną niepełnosprawnością. Statystyki ilustruje wykres.

Rysunek 9 Statystyka osób niepełnosprawnych w powiecie raciborskim z podziałem na płeć i stan prawny w NSPLiM 2011

Oprac. własne na podst. danych US Katowice.

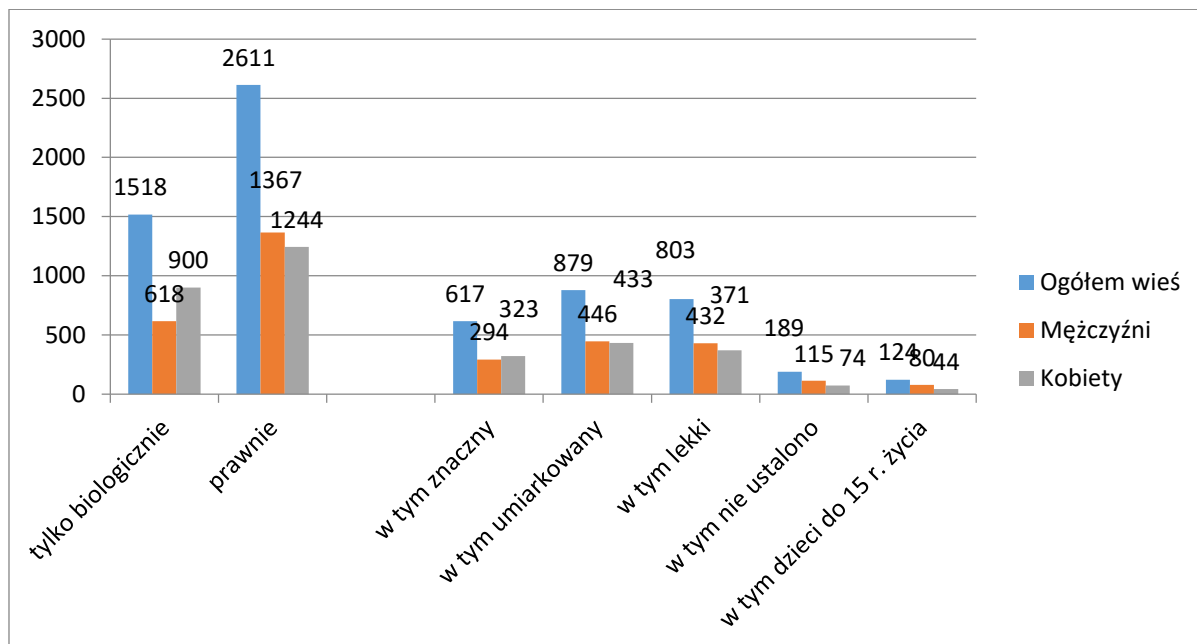
Wśród niepełnosprawnych mieszkańców ogółem nieco więcej jest kobiet (53%), lecz to mężczyźni zazwyczaj posiadają uregulowany status prawny swej dysfunkcji organizmu. Analiza płci pod kątem stopnia niepełnosprawności wskazuje również, że co czwarta kobieta posiada orzeczenie o znacznym stopniu, podczas gdy wśród mężczyzn ten odsetek wynosi ok. 20%. Za to mężczyzn jest więcej wśród osób z orzeczeniem o stopniu lekkim i których stopnia ustalić ankieterzy NSP 2011 nie mogli. Strukturę osób niepełnosprawnych w powiecie raciborskim z podziałem na miasta i wieś ilustruje kolejny wykres

Rysunek 10 Statystyka osób niepełnosprawnych w powiecie raciborskim z podziałem na miasto i wieś wg NSPLiM 2011.

Oprac. własne na podst. danych US Katowice.

Z kolei charakterystykę osób niepełnosprawnych na wsi powiatu raciborskiego z podziałem na płeć ilustruje następny diagram.

Rysunek 11 Statystyka osób niepełnosprawnych na wsi powiatu raciborskim z podziałem na płeć wg NSPLiM 2011.

Oprac. własne na podst. danych US Katowice.

Wynika z niej m.in. znacząca przewaga kobiet w grupie osób niepełnosprawnych tylko biologicznie (tj. bez wydanego orzeczenia). Zarówno w populacji mężczyzn, jak kobiet żyjących na raciborskiej wsi, a posiadających uregulowaną prawnie swoją niepełnosprawność przeważają osoby z umiarkowanym i lekkim stopniem.

Statystyka gospodarstw domowych powiatu raciborskiego wskazuje, że statystycznie w co czwartym gospodarstwie funkcjonuje osoba niepełnosprawna. Największy udział takich gospodarstw jest w gospodarstwach domowych dwuosobowych oraz dużych, cztero- i więcej osobowych. One też najczęściej występują w ogólnej liczbie gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi³¹.

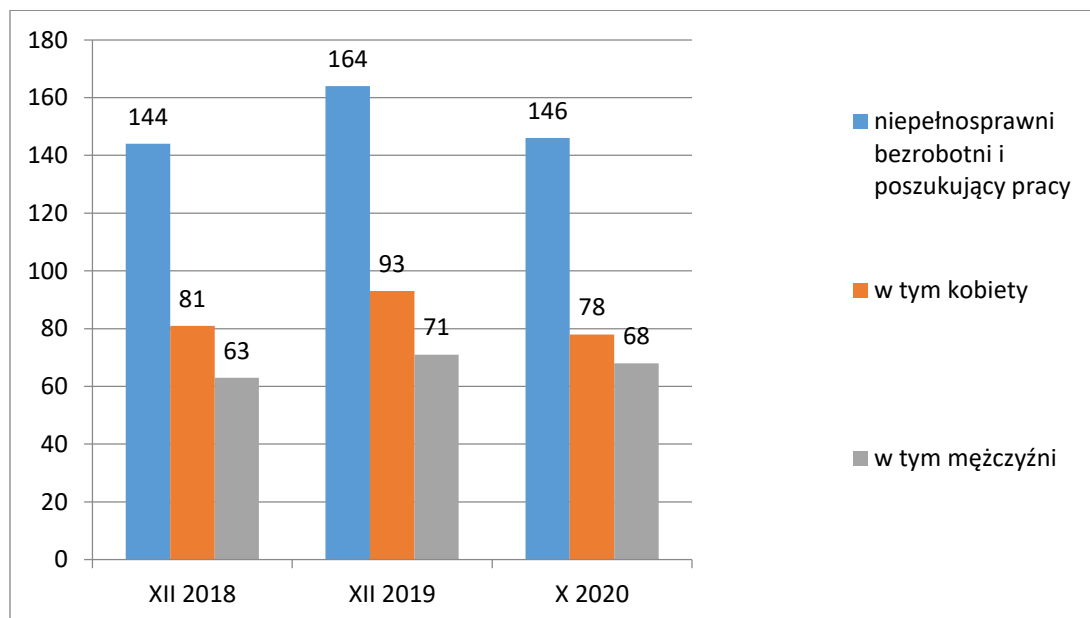
Niepełnosprawność oraz powiązana z nią dysfunkcja długotrwałej lub ciężkiej choroby jest istotnym czynnikiem korzystania z pomocy społecznej. Jest bowiem jedną z okoliczności, z powodu której trudniejsze jest funkcjonowanie na rynku pracy.

Analiza danych Powiatowego Urzędu Pracy w Raciborzu za ostatnie 3 lata potwierdza, że zarówno na terenie powiatu, jak i samej gminy Rudnik osoby niepełnosprawne stanowią istotną część osób bezrobotnych i poszukujących pracy. Niestety zapotrzebowaniu na pracę ze strony tych osób nie towarzyszy równocześnie podaż ofert dostosowanych do ich potrzeb, mimo że urzędy pracy w ramach aktywizacji zawodowej dysponują narzędziami finansowymi i organizacyjnymi, które mogłyby zachęcić pracodawców do zatrudniania osób z niepełnosprawnościami.

Na przestrzeni lat 2018-2020 liczba osób niepełnosprawnych pozostających bez pracy, które zarejestrowały się w PUP pozostaje na zbliżonym poziomie. W 2018 r. były to 144 osoby, w tym 81 kobiet; w 2019 r. – 164 osoby, w tym 93 kobiety, a na koniec października 2020 r. – 146 osób, w tym 78 kobiet. Odnosząc te wartości do ogólnej liczby

³¹ *Narodowy Spis Powszechny Mieszkań Ludności i Mieszkań 2011. Ludność i gospodarstwa domowe w województwie śląskim. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2014.

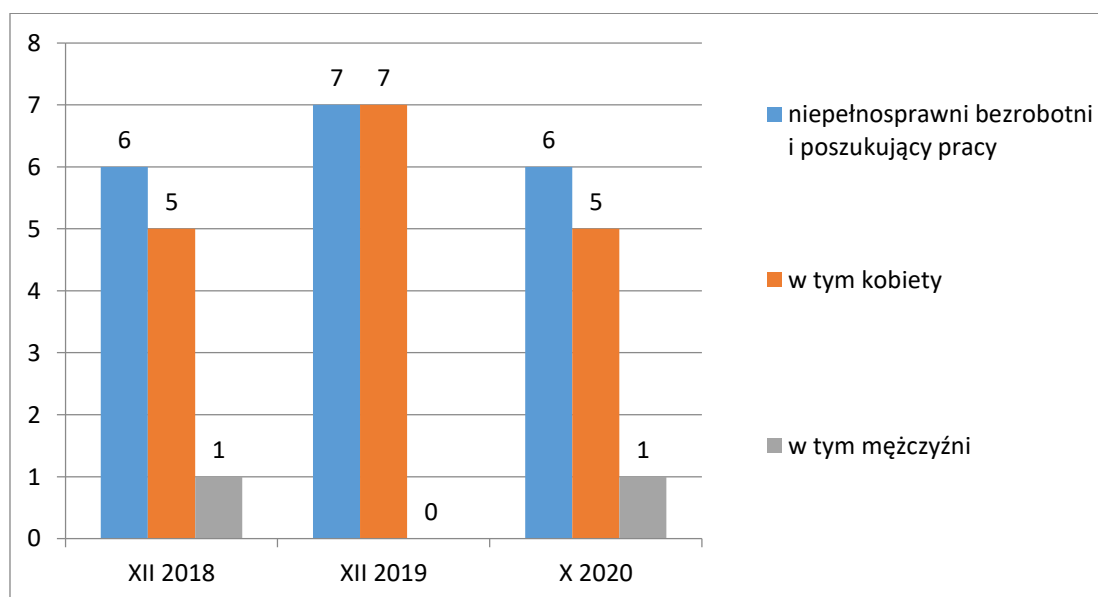
osób bezrobotnych i poszukujących pracy w powiecie raciborskim należy podkreślić, że stanowili oni ok. 10% całego zbioru. We wszystkich kategoriach liczebnie dominują kobiety.

Rysunek 12 Niepełnosprawni bezrobotni i poszukujący pracy mieszkańcy powiatu raciborskiego

Oprac. własne na podstawie danych PUP Racibórz.

Osoby z niepełnosprawnościami bezrobotne i poszukujące pracy są obecne również w statystykach dla gminy Rudnik. Są to niemal wyłącznie kobiety.

Rysunek 13 Niepełnosprawni bezrobotni i poszukujący pracy mieszkańcy gminy Rudnik

Oprac. własne na podstawie danych PUP Racibórz.

Na terenie powiatu raciborskiego zauważalny jest też problem bezrobocia osób posiadających na utrzymaniu co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne w wieku do 18 roku życia. Niepełnosprawność nie tylko więc determinuje sytuację na rynku pracy nie tylko tych osób, ale i ich rodzin. Mimo że w liczbach bezwzględnych nie są to wartości duże, to jednak z perspektywy tych osób oraz ich rodzin problem jest niezwykle istotny. Stanowi też wyzwanie dla lokalnych systemów opieki społecznej, pragnących integrować całe lokalne społeczności, nie pozostawiając nikogo poza nawiasem. Potrzebne są zatem rozwiązania umożliwiające opiekunom dzieci niepełnosprawnych podjęcie pracy zawodowej w sposób pozwalający na godzenie pracy z opieką nad członkiem rodziny.

Niepełnosprawności zazwyczaj towarzyszy niższy poziom wykształcenia. Z tego powodu niezmiernie istotne jest likwidowanie barier w dostępie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej do edukacji. Na terenie gminy funkcjonuje 6 szkół podstawowych (w tym 3 samorządowe), w których utrzymywanych jest łącznie ponad 300 miejsc, a także 4 przedszkola samorządowe ze 175 miejscami³². W Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Brzeźnicy funkcjonuje Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi. Łącznie we wszystkich szkołach podstawowych kształciło się w roku szkolnym 2019/2020 38 uczniów posiadających orzeczenie o kształceniu specjalnym, w tym 16 uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, a w przedszkolach – 2 dzieci niepełnosprawnych. Ponadto sześćcioro dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych z terenu gminy Rudnik uczęszcza w roku szkolnym 2019/2020 (tyle samo, co w roku poprzedzającym) do Zespołu Szkół Specjalnych w Raciborzu.

Do zadań gminy należy ponadto zapewnienie transportu dzieci niepełnosprawnych do szkoły, jeżeli nie są go w stanie zapewnić rodzice. Samorząd finansuje również

³² Dane UG Rudnik.

rehabilitację dzieci i młodzieży. W 2018 r. z tej formy pomocy korzystało 5 dzieci. W latach wcześniejszych (2006-2017) liczba dzieci objętych pomocą była minimalnie mniejsza i wynosiła trzy. Gmina wspierała rehabilitację dzieci w specjalistycznych placówkach rehabilitacyjnych w okolicznych miastach³³.

Dorośli niepełnosprawni mieszkańcy Rudnika korzystają ze środowiskowego wsparcia społecznego oferowanego przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu, jak dofinansowanie udziału w turnusach rehabilitacyjnych, likwidacji barier różnego typu czy zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny i środki ortopedyczne. Kilku niepełnosprawnych mieszkańców gminy Rudnik uczestniczy też w warsztatach terapii zajęciowej. Szczegóły przedstawia tabela.

Tabela 16 Korzystanie przez niepełnosprawnych mieszkańców gminy Rudnik z różnych form rehabilitacji społecznej w latach 2009 – 2018

		2009 r.	2011 r.	2013 r.	2015 r.	2018 r.
Turnusy rehabilitacyjne	Liczba wniosków	7	5	5	2	4
	Liczba rozpatrzonych pozytywnie	4	0	2	2	2
Likwidacja barier	Liczba wniosków	1	2	0	0	0
	Liczba rozpatrzonych pozytywnie	0	2	0	0	0
Zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny i środki ortopedyczne	Liczba wniosków	4	3	16	9	8
	Liczba rozpatrzonych pozytywnie	3	1	12	2	3
Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z warsztatów terapii zajęciowej		4	4	3	3	3

Oprac. własne na podstawie danych Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu.

Duży odsetek wniosków rozpatrzonych negatywnie wskazuje na niską świadomość osób niepełnosprawnych z terenu gminy na temat swoich uprawnień i regulacji ich dotyczących.

³³ Jak wyżej.

Warto zatem nadal prowadzić i kontynuować działania informacyjno-edukacyjne skierowane do społeczności lokalnej.

Niepełnosprawność i powiązana z nią długotrwała lub ciężka choroba jest wraz z ubóstwem i bezrobociem najpoważniejszym problemem społecznym na terenie gminy Rudnik. Potwierdzenie tego faktu odnajdujemy nie tylko w danych OPS Rudnik, ale też diagnozie problemów społecznych przeprowadzonej dla potrzeb „Programu Rewitalizacji Gminy Rudnik na lata 2017-2023”. Zgodnie ze statystykami OPS niepełnosprawność i powiązana z nią dysfunkcja długotrwałej lub ciężkiej choroby stanowiły częstszy problem w populacji klientów lokalnej pomocy społecznej niż wszystkie pozostałe dysfunkcje razem wzięte. Szczegóły ilustruje tabela.

Tabela 17 Podstawowe dysfunkcje klientów OPS w Rudniku w l. 2013 – 2018 – niepełnosprawność i długotrwała lub ciężka choroba

Dysfunkcje	2013	2015	2018
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	27	31	16
Ubóstwo	15	18	21
Bezrobocie	37	32	26
Niepełnosprawność	28	27	32
Długotrwała lub ciężka choroba	31	40	42

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Wśród osób, które z powodu niepełnosprawności własnej lub kogoś bliskiego zgłosiły się po pomoc do ośrodka przeważają kobiety. Stanowiły one w 2018 r. ponad 60% klientów z problemem niepełnosprawności.

Tabela 18 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. z dysfunkcją niepełnosprawność ze względu na płeć

Płeć	Liczba bezwzględna	%
Kobiety	20	62,5
Mężczyźni	12	37,5
Razem	32	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Inaczej niż w przypadku bezrobocia, klientki z dysfunkcją niepełnosprawności były statystycznie starsze od mężczyzn. Większość z nich urodziła się w dekadzie 1930-39 i starszych. Tymczasem w grupie mężczyzn aż 2/3 urodziło się w dekadach 1950-59 i 1960-69. Co ważne podkreślenia, klienci z problemem niepełnosprawności są na ogół starsi niż klienci z problemem bezrobocia.

Tabela 19 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. z dysfunkcją niepełnosprawność ze względu na dekadę urodzenia

Dekada urodzenia	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	LB	%	LB	%	LB	%
1900-09	0	0	0	0	0	0
1910-19	0	0	0	0	0	0
1920-29	3	15	0	0	3	9,4
1930-39	6	30	1	8,3	7	21,9
1940-49	2	10	1	8,3	3	9,4
1950-59	0	0	4	33,4	4	12,5
1960-69	3	15	4	33,4	7	21,9
1970-79	4	20	1	8,3	5	15,6
1980-89	2	10	1	8,3	3	9,4
1990-2010	0	0	0	0	0	0
2011-2015	0	0	0	0	0	0
Razem	20	100	12	100	32	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Dwie trzecie niepełnosprawnych mężczyzn korzystających z pomocy OPS stanowili bezdzietni kawalerowi, podczas gdy wśród par odsetek bezdzietnych panien wynosił 20%. Ponad 40% niepełnosprawnych klientów i klientek OPS w Rudniku w 2018 r. nie posiadało dzieci. Równocześnie tyle samo osób stanowili podopieczni OPS, posiadający na utrzymaniu co najmniej dwoje dzieci.

Tabela 20 Stan cywilny i rodzinny klientów OPS w Rudniku w 2018 r. z dysfunkcją niepełnosprawność

Stan cywilny i rodzinny	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	LB	%	LB	%	LB	%
Kawaler 0 dzieci			8	66,7	8	25
Kawaler 1 dziecko			0	0	0	0
Kawaler 2 dzieci			0	0	0	0
Kawaler 3 dzieci lub więcej			0	0	0	0
Panna 0 dzieci	4	20			4	12,5
Panna 1 dziecko	0	0			0	0
Panna 2 dzieci	0	0			0	0
Panna 3 dzieci i więcej	0	0			0	0
Konkubinat 0 dzieci	0	0	1	8,3	1	3,1
Konkubinat 1 dziecko	0	0	1	8,3	1	3,1
Konkubinat 2 dzieci	0	0	0	0	0	0
Konkubinat 3 dzieci lub więcej	0	0	0	0	0	0
Związek małżeński 0 dzieci	1	5	0	0	1	3,1
Związek małżeński 1 dziecko	1	5	0	0	1	3,1
Związek małżeński 2 dzieci	4	20	1	8,3	5	15,7
Związek małżeński 3 dzieci lub więcej	0	0	0	0	0	0
Rozwiedzeni/separacja 0 dzieci	0	0	0	0	0	0
Rozwiedzeni/separacja 1 dziecko	1	5	0	0	1	3,1
Rozwiedzeni/separacja 2 dzieci	1	5	1	8,3	2	6,25
Rozwiedzeni/separacja 3 dzieci lub więcej	0	0	0	0	0	0
Owdowiali 0 dzieci	0	0	0	0	0	0
Owdowiali 1 dziecko	1	5	0	0	1	3,1
Owdowiali 2 dzieci	5	25	0	0	5	15,7
Owdowiali 3 dzieci lub więcej	2	10	0	0	2	6,25
Razem	20	100	12	100	32	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Klienci OPS w Rudniku z problemem niepełnosprawności w zdecydowanej większości prowadzili małe gospodarstwa domowe. Jednoosobowe gospodarstwo domowe stanowiły ponad połowę, a w domu co piątego podopiecznego mieszkała wraz z nim jeszcze tylko jedna osoba. Problem ten dotyczył zwłaszcza mężczyzn, których ponad 80% gospodarowało samotnie.

Osoby niepełnosprawne korzystające ze wsparcia OPS w Rudniku – podobnie jak wszystkie pozostałe kategorie klientów pozostawały zazwyczaj słabo wykształcone. Połowę stanowili absolwenci szkół podstawowych oraz bez wykształcenia nawet podstawowego. Niespełna połowa niepełnosprawnych podopiecznych legitymowało się wykształceniem zasadniczym zawodowym. Z powodu niepełnosprawności o pomoc poprosiła jednak też jedna osoba z wykształceniem średnim. Podobnie jak w przypadku pozostałych kategorii klientów mężczyźni tej grupy klientów OPS byli na ogół gorzej wykształceni niż kobiety.

Tabela 21 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. z dysfunkcją niepełnosprawności ze względu na poziom wykształcenia

Poziom wykształcenia	Kobiety		Mężczyźni		Razem	
	LB	%	LB	%	LB	%
Niepełne podstawowe	3	15	4	33,3	7	21,9
Podstawowe	5	25	4	33,3	9	28,1
Zasadnicze zawodowe	11	55	4	33,3	15	46,9
Średnie	1	5	0	0	1	3,1
Wyższe	0	0	0	0	0	0
Razem	20	100	12	100	32	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Problemem, który często pozostaje w związku z brakiem pełnej sprawności organizmu jest długotrwała lub ciężka choroba. Tak samo też jak w przypadku niepełnosprawności, dysfunkcja ta od 2013 r. przybrała na sile. Wśród klientów OPS w Rudniku w 2018 r. częściej, bo aż dwuipółkrotnie problem ciężkiej lub długotrwałej choroby zmuszającej do korzystania ze wsparcia pomocy społecznej dotyczył kobiet niż mężczyzn (71,4%).

Tabela 22 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. z problemem długotrwałej lub ciężkiej choroby w podziale na płeć

Płeć	Liczba bezwzględna	%
Kobiety	30	71,4
Mężczyźni	12	28,6
Razem	42	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Przekrój wiekowy podopiecznych OPS borykających się z tą kwestią wskazuje, że dotyczyła ona niemal wszystkich grup wiekowych, nie tylko najstarszych, choć udział osób w wieku powyżej 70 lat jest tu zauważalny i wynosi 38%. Chorują jednak też osoby młode.

Tabela 23 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. z problemem długotrwałej lub ciężkiej choroby w podziale na dekadę urodzenia

Dekada urodzenia	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	Lb	%	Lb	%	Lb	%
1900-09	0	0	0	0	0	0
1910-19	0	0	0	0	0	0
1920-29	3	10	0	0	3	7,1
1930-39	7	23,3	1	8,35	8	19,1
1940-49	4	13,3	1	8,35	5	11,9
1950-59	1	3,4	4	33,3	5	11,9
1960-69	5	16,7	4	33,3	9	21,4
1970-79	6	20	1	8,35	7	16,7
1980-89	4	13,3	1	8,35	5	11,9
1990-2010	0	0	0	0	0	0
2011-2015	0	0	0	0	0	0
Razem	30	100	12	100	42	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Problem długotrwałej lub ciężkiej choroby dotykał też klientów OPS niezależnie od stanu rodzinnego i cywilnego. Częściej jednak trapił osoby samotne, prowadzące jedno lub dwuosobowe gospodarstwa domowe. Połowa z nich gospodarowała samotnie, a co piąty – wspólnie z tylko jeszcze jedną osobą.

Tabela 24 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. z problemem długotrwałej lub ciężkiej choroby ze względu na wielkość gospodarstwa domowego

Liczba osób w gospodarstwie domowym	Kobiety		Mężczyźni		Razem	
	LB	%	LB	%	LB	%
Jedna	13	43,3	10	83,3	23	54,8
Dwie	7	23,4	2	16,7	9	21,4
Trzy	4	13,3	0	0	4	9,5
Cztery	4	13,3	0	0	4	9,5
Pięć	2	6,7	0	0	2	4,8
Sześć	0	0	0	0	0	0
Siedem	0	0	0	0	0	0
Osiem	0	0	0	0	0	0
Dziewięć	0	0	0	0	0	0
Dziesięć i więcej	0	0	0	0	0	0
Razem	30	100	12	100	42	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Co trzeci podopieczny OPS w Rudniku borykający się z długotrwałą chorobą był bezdzietną osobą stanu wolnego. Niemal tyle samo osób funkcjonowało w związkach małżeńskich, a co czwarty był osobą owdowiałą. Udział osób funkcjonujących w konkubinatach był mniejszy niż 5%, a osób rozwiedzionych lub w separacji wyniósł 12%.

Tabela 25 Stan cywilny i rodzinny klientów OPS w Rudniku w 2018 r. z problemem długotrwałej lub ciężkiej choroby

Stan cywilny i rodzinny	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	LB	%	LB	%	LB	%
Kawaler 0 dzieci	—	—	8	66,7	8	19
Kawaler 1 dziecko	—	—	0	0	0	0
Kawaler 2 dzieci	—	—	0	0	0	0
Kawaler 3 dzieci lub więcej	—	—	0	0	0	0
Panna 0 dzieci	5	16,7	—	—	5	11,9

Panna 1 dziecko	0	0	—	—	0	0
Panna 2 dzieci	0	0	—	—	0	0
Panna 3 dzieci i więcej	0	0	—	—	0	0
Konkubinat 0 dzieci	0	0	1	8,3	1	2,4
Konkubinat 1 dziecko	0	0	1	8,3	1	2,4
Konkubinat 2 dzieci	0	0	0	0	0	0
Konkubinat 3 dzieci lub więcej	0	0	0	0	0	0
Związek małżeński 0 dzieci	1	3,3	0	0	1	2,4
Związek małżeński 1 dziecko	2	6,7	0	0	2	4,8
Związek małżeński 2 dzieci	6	20	1	8,3	7	16,6
Związek małżeński 3 dzieci lub więcej	2	6,7	0	0	2	4,8
Rozwiedzeni/separacja 0 dzieci	0	0	0	0	0	0
Rozwiedzeni/separacja 1 dziecko	1	3,3	0	0	1	2,4
Rozwiedzeni/separacja 2 dzieci	2	6,7	0	0	2	4,8
Rozwiedzeni/separacja 3 dzieci lub więcej	1	3,3	1	8,3	2	4,8
Owdowiali 0 dzieci	0	0	0	0	0	0
Owdowiali 1 dziecko	1	3,3	0	0	1	2,4
Owdowiali 2 dzieci	6	20	0	0	6	14,3
Owdowiali 3 dzieci lub więcej	3	10	0	0	3	7
Razem	30	100	12	100	42	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

W poszukiwaniu pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej w Rudniku z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby częściej celowały osoby słabiej wykształcone – z wykształceniem podstawowym lub niepełnym podstawowym. O pomoc występowały jednak również osoby z wykształceniem wyższym.

Tabela 26 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. z problemem długotrwałej lub ciężkiej choroby ze względu na wykształcenie

Poziom wykształcenia	Kobiety		Mężczyźni		Razem	
	Lb	%	Lb	%	Lb	%
Niepełne podstawowe	4	13,3	4	33,3	8	19,1
Podstawowe	8	26,7	4	33,3	12	28,6
Zasadnicze zawodowe	15	50	4	33,3	19	45,2
Średnie	3	10	0	0	3	7,1
Wyższe	0	0	0	0	0	0
Razem	30	100	12	100	42	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Jedną z najważniejszych kwestii w zakresie pomocy osobom chorym oraz niepełnosprawnym jest zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług zdrowotnych i rehabilitacji, a także wsparcie w zaspakajaniu podstawowych potrzeb życiowych. Tymczasem polska służba zdrowia znajduje się w głębokim kryzysie, tak organizacyjnym, jak i finansowym, kadrowym czy systemowym.

Z tego powodu należy podkreślić ogromne obciążenie dla lokalnego samorządu, jakim jest prowadzenie publicznego zakładu opieki zdrowotnej. Gmina Rudnik zapewnia mieszkańcom opiekę medyczną poprzez Samodzielny Zakład Lecznictwa Ambulatoryjnego w Rudniku, dla którego jest podmiotem tworzącym.

SPZLA w Rudniku świadczy usługi medyczne w ramach kontraktu z NFZ w trzech ośrodkach zdrowia na terenie gminy: Rudniku, Łubowicach i Szonowicach w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej, w tym medycyny szkolnej oraz porad specjalistycznych m.in. z ginekologii, laryngologii, pediatrii, diagnostyki USG oraz fizjoterapii³⁴.

Zgodnie z danymi Urzędu Statystycznego w Katowicach w 2018 r. liczba mieszkańców gminy Rudnik przypadających na 1 przychodnię wynosiła 1301 i była niższa niż średnia

³⁴ *Raport o stanie gminy Rudnik za rok 2019*, s. 35.

dla powiatu wynosząca 2215.³⁵. Mimo to liczba porad udzielonych mieszkańcom gminy była statystycznie nieznacznie niższa niż w powiecie raciborskim i wynosiła 3,7 (wartość wskaźnika dla powiatu 3,8).

W SPZLA w Rudniku w 2019 r. zatrudnionych było w sumie 4 lekarzy na kontraktach (w tym 2 lekarzy POZ i 2 lekarzy specjalistów). Dodatkowo w wymiarze 1,66 etatu lekarze świadczyli opiekę w oparciu o umowę o pracę.

Z opieki lekarskiej w SPZLA na terenie gminy korzystało w 2019 r. 3904 mieszkańców. Deklaracje do pielęgniarek środowiskowych złożyło 2116 osób. Z usług POZ korzystało również 31 mieszkańców domu pomocy społecznej. W sumie udzielono 19430 porad ambulatoryjnych, co daje statystycznie 5 porad na jednego zadeklarowanego w SPZLA mieszkańca. Dodatkowo lekarze, pielęgniarki i położna udzielili 1422 porad w miejscu zamieszkania pacjentów i pacjentek.

Ponadto SPZLA udzielił prawie 1700 porad specjalistycznych. Niemal 60% z nich stanowiły porady ginekologiczne, a resztę laryngologiczne. W sumie w SPZLA w 2019 r. wykonano łącznie 13.202 zabiegów i czynności pielęgniarских.

Na terenie gminy funkcjonuje ponadto gabinet fizjoterapeutyczny, który przez niemal 8 miesięcy 2019 r. udzielił pomocy 625 pacjentów. Funkcjonuje ponadto 1 punkt apteczny³⁶.

W systemie służby zdrowia niebagatelną rolę odgrywa profilaktyka. W jej ramach gmina realizuje programy profilaktyczne dla dzieci, jak i dorosłych mieszkanki gminy. Mowa o profilaktyce fluorkowej próchnicy zębów, którą objętych zostało 289 uczniów, a także o profilaktyce raka szyjki macicy dla kobiet 25-59 lat. W ramach tej ostatniej wykonano 104 badania. Wydaje się właściwe, by tego rodzaju działania skierować również w kierunku seniorów, a także osób z niepełnosprawnościami.

³⁵ Dane US w Katowicach mówią o 4 istniejących na terenie gminy ośrodkach zdrowia.

³⁶ *Raport o stanie gminy Rudnik za rok 2019*, s. 36-37.

W ramach swoich ustawowych kompetencji wójt gminy Rudnik w latach 2015-2018 wydał dwanaście razy (najwięcej w 2016 r. – 5) decyzję przyznającą osobom potrzebującym prawo do świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych. Główną przyczyną było ubóstwo i brak możliwości ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu.

Z kolei Ośrodek Pomocy Społecznej w Rudniku w latach 2015-2020 wydał osobom, które ze względu na stan zdrowia, niepełnosprawność lub wiek nie mogą samodzielnie zaspakajać swoich podstawowych potrzeb bytowych, w sumie 8 skierowań do domów pomocy społecznej, najwięcej (3) w 2019 i 2020 (2). W tym samym czasie OPS w Rudniku przyznał średniorocznie 13 osobom usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania. Liczba ta utrzymuje się od lat na zbliżonym poziomie, co wskazuje na dobre rozeznania zapotrzebowania w środowisku. Usługi opiekuńcze na rzecz mieszkańców świadczą dwie opiekunki środowiskowe zatrudnione w Ośrodku w łącznym wymiarze jednego etatu. Statystykę ilustruje tabela.

Tabela 27 Skierowania do dps oraz usługi opiekuńcze dla mieszkańców gminy Rudnik przyznane przez OPS w Rudniku

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba osób skierowanych w domów pomocy społecznej	1	1	1	0	3	2
Liczb osób objętych usługami opiekuńczymi w miejscu zamieszkania	9	14	13	15	12	13

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Biorąc pod uwagę postępujący proces starzenia się społeczeństwa, gmina powinna opracować założenia polityki senioralnej, uwzględniającej zabezpieczenie mieszkańcom dostępu do usług zdrowotnych. Wyzwaniem jest też aktywizacja społeczna osób starszych.

Zgodnie z informacją OPS w Rudniku na terenie gminy realizowane były dotąd 2 projekty adresowane do seniorów. Pomocnym w tej działalności jest uruchomiony z końcem 2019 r. w Rudniku klub seniora utworzony w ramach programu „Senior+”. GOPS w Rudniku prowadzi ponadto wypożyczalnię sprzętu medycznego i rehabilitacyjnego dla mieszkańców chorych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin. W 2019 r. z tej formy wsparcia skorzystało 30 mieszkańców gminy. Wszystkie te działania potwierdzają, że gmina jest aktywna na polu wspierania seniorów i osób z niepełnosprawnościami, lecz gros zadań wykracza poza jej kompetencje i możliwości. W tym celu niezbędne jest zawiązywanie publicznych oraz publiczno-prywatnych partnerstw lokalnych, np. z innymi samorządami gminnymi, samorządem powiatu, a także wyspecjalizowanymi organizacjami pozarządowymi.

IV POLITYKA MIESZKANIOWA

Zgodnie z załącznikiem do uchwały Nr V/33/2019 gmina Rudnik posiada łącznie 37 lokali mieszkalnych³⁷. Stan większości z nich (24) określono jako średni. Pozytywną informacją jest fakt, że według opinii urzędników gminnych na terenie gminy nie ma mieszkań o warunkach substandardowych (bez bieżącej wody, energii elektrycznej, w złym stanie technicznym). Wydają się to również potwierdzać dane statystyczne. Niemal 100% mieszkańców gminy korzysta z instalacji wodociągowych (o 1% lepiej niż średnio w powiecie). Niestety tylko 1/3 mieszkańców gminy może korzystać z kanalizacji (średnio w powiecie 57,7%), a instalacji gazowej zaledwie 3,2% (średnia dla powiatu raciborskiego to 46,5%). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest z pewnością niska gęstość zaludnienia

³⁷ Zgodnie z danymi Urzędu Gminy Rudnik gmina dysponuje 34 mieszkaniami komunalnymi i 2 mieszkaniami socjalnymi.

w gminie i duże rozproszenie osadnicze na stosunkowo dużym terytorium, co znacząco podnosi koszty tego rodzaju inwestycji.

Według danych Urzędu Gminy Rudnik w 2019 r. na przyznanie mieszkania socjalnego oczekiwały bowiem 4 rodziny. W 2012 r., 2013 i 2018 r. złożono w Urzędzie Gminy po jednym wniosku o mieszkanie. W 2011 r. przyznano takich mieszkań 6, a w 2015 r. – 2. Na szczęście według stanu na koniec 2018 r. gmina nie była zobowiązana w efekcie wyroku eksmisyjnego zapewnić mieszkania socjalnego. Nie ponosiła z tego tytułu też odpowiedzialności odszkodowawczo-rekompensacyjnej.

Z powodu uregulowań prawnych zamiarem gminy wyrażonym we wspomnianej uchwale jest zwiększenie liczby mieszkań socjalnych w budynkach będących własnością gminy. Przy braku inwestycji w przysporzenie gminie zasobu mieszkaniowego może to się odbywać kosztem liczby mieszkań komunalnych o nie-socjalnym charakterze. To zaś odbierze lokalnemu samorządowi nie tylko aktywne kształtowanie polityki demograficzno-osadniczej, ale nawet znacząco ograniczy możliwość interwencji w sytuacjach losowych.

Przy tak małych zasobach mieszkaniowych gmina nie jest bowiem w stanie zapewnić mieszkania socjalnego czy też mieszkania interwencyjnego, np. dla ofiar przemocy domowej. Nie może też zapewnić odpowiednich warunków do rozwoju np. młodym ludziom opuszczającym rodziny zastępcze czy placówki opiekuńczo – wychowawcze.

V OŚWIATA / EDUKACJA

Na terenie gminy Rudnik nie ma problemów z dostępnością dzieci do wychowania przedszkolnego. W 4 przedszkolach zapewnionych jest ok. 180 miejsc dla dzieci (wzrost o 23 w stosunku do 2017 r.). To w zupełności zaspakaja to potrzeby mieszkańców gminy. Odsetek dzieci w wieku 3-6 objętych wychowaniem przedszkolnym w gminie Rudnik sięga

ok. 80%, co oznacza z jednej strony, że gmina zabezpiecza wystarczającą liczbę miejsc statutowych dla dzieci. Z drugiej jednak wymaga zbadania przyczyn, że 1/5 dzieci z wychowania przedszkolnego nie korzysta. W 2017 r. na 179 dzieci w wieku 3-6 lat do przedszkoli w gminie uczęszczało 146 dzieci. W 2018 r. było to 139 dzieci w przedszkolu na 173 dzieci ogółem. Z kolei w 2019 r. z 166 dzieci w wieku 3-6 lat 144 korzystało z opieki przedszkolnej. Być może wyjaśnieniem jest fakt, że ok. 12% dzieci uczęszcza do przedszkoli poza gminą³⁸.

W roku szkolnym 2019/2020 z wychowania przedszkolnego w placówkach na terenie gminy Rudnik w gronie 144 przedszkolaków korzystało też 2 dzieci niepełnosprawnych. W 2018 r. na jedno miejsce przedszkolne przypadało statystycznie 0,69 dziecka w wieku od 3 do 5 lat. Dzieci w przedszkolach gminy Rudnik objęte są pomocą pedagogiczną oraz mogą korzystać z nauki języka mniejszości narodowej oraz języka obcego.

Zgodnie z danymi GUS na terenie gminy Rudnik w 2018 r. funkcjonowało sześć szkół podstawowych, w tym trzy samorządowe, do których uczęszczało łącznie 379 uczniów, w tym 245 do szkół samorządowych. W roku szkolnym 2019/2020 ta liczba wzrosła do 257 dzieci. W Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Brzeźnicy funkcjonuje Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi. Łącznie we wszystkich szkołach podstawowych kształciło się w roku szkolnym 2019/2020 38 uczniów posiadających orzeczenie o kształceniu specjalnym, w tym 16 uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi. Dodatkowo do Zespołu Szkół Specjalnych w Raciborzu, dla których organem prowadzącym jest Powiat Raciborski uczęszczało w latach szkolnych 2018/2019 i 2019-2020 po sześcioro uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z terenu gminy Rudnik.

W przeliczeniu na jeden oddział szkoły podstawowej w gminie Rudnik w roku 2018 przypadało zaledwie 9 uczniów. Nawet uwzględniając, że połowa szkół na terenie gminy

³⁸ *Raport o stanie gminy Rudnik za rok 2019, s. 57.*

prowadzona jest przez podmioty niesamorządowe, a oddziały klasowe w tego typu placówkach są bardziej kameralne, to obecnie utrzymywany wskaźnik jest daleki od optymalnego według standardu Ośrodka Rozwoju Edukacji, wynoszącego ok. 20-24.

Samorządowe placówki oświatowe znajdują się w dobrym stanie infrastrukturalnym. Wszystkie mają zapewniony dostęp do sieci Internet. Placówki oświatowe posiadają trzy stołówki szkolne, 3 sale gimnastyczne i 4 boiska. W szkołach zatrudnieni są też pedagodzy i psychologzy. Szkoły zapewniają też naukę języków obcych, a ze względu na społeczną specyfikę gminy – również naukę języka mniejszości narodowej (język niemiecki), z których korzysta 257 uczniów.

Zgodnie z informacjami Urzędu Gminy w Rudniku w latach 2015-2018 z systemu edukacji szkolnej na terenie gminy nie wypadło żadne dziecko. Wójt nie był też zmuszony do ukarania rodziców za nierealizowanie przez dzieci obowiązku szkolnego.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych w gminie na koniec 2018 r. wynosił 93,58%, a na poziomie gimnazjum – 83,33% (przy współczynniku netto wynoszącym zaledwie 75%).

Gmina wspiera uczniów niepełnosprawnych i o specjalnych potrzebach edukacyjnych, finansując transport szkolny, a także rehabilitację. Co roku też OPS Rudnik wypłaca ok. 20-30 uczniom stypendia/zasiłki dla dzieci i młodzieży w trudnej sytuacji materialnej. Gmina . Najwięcej w 2005 r. – 49. Gmina nie realizuje jednak innych form pomocy uczniom (np. gminne programy stypendialne itp.), choć od 2019 r.

Na terenie gminy nie funkcjonuje jednak żłobek czy klub opieki nad dzieckiem do lat 3. To zdecydowanie utrudnia młodym rodzicom powrót na rynek pracy. Tymczasem na koniec 2019 r. aż jedną czwartą bezrobotnych mieszkańców gminy (w przypadku bezrobotnych kobiet ten odsetek był wyższy i wynosił 37%) stanowiły kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka. Co czwarta osoba bezrobotna z terenu gminy

miała też na utrzymaniu co najmniej jedno dziecko w wieku do 6 lat. Próbą wyjścia z sytuacji jest „Rudnicki Bon Żłobkowy” ustanowiony we wrześniu 2020 r. Zgodnie z nim aktywne zawodowo rodziny oraz rodzice samotnie wychowujący dzieci, w których dochody nie przekraczają kwoty 2500 zł netto na osobę, mogą liczyć na dofinansowanie kosztów opieki nad dzieckiem w żłobku lub klubu opieki nad dziećmi do lat 3.

VI ROZWÓJ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO I TRZECIEGO SEKTORA

Biorąc pod uwagę wymagania współczesności jedną z bardziej istotnych kwestii jest wzrost uczestnictwa mieszkańców w kulturze, a także aktywność w sferze wolontariatu i pożytku publicznego. To kierunki wyznaczone przez Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego.

Na terenie gminy Rudnik swoją siedzibę posiadają 33 organizacje pozarządowe, w tym ochotnicze straże pożarne oraz trzy kluby sportowe³⁹. Raport o stanie gminy za 2019 r. wymienia jednak 40 podmiotów społecznych: 7 klubów sportowych, 6 ochotniczych straży pożarnych, 8 kół mniejszości niemieckiej, 4 koła gospodyń wiejskich, kilka organizacji charytatywnych oraz inne podmioty aktywne w sferze pożytku publicznego. Na realizację zadań przez organizacje pozarządowe władze gminy wydatkowały w 2019 r. 142,6 tys. zł. Zdecydowaną większość tych środków otrzymały kluby sportowe działające na terenie gminy.

Zgodnie z raportem w 2019 r. na terenie gminy funkcjonowały 3 ludowe kluby sportowe (rok do roku mniej o jeden) oraz 5 uczniowskich klubów sportowych. W sumie liczyły one 198 członków. Na podstawie przepisów ustawy o sporcie kluby sportowe otrzymały w 2019 r. z budżetu gminy prawie 126 tys. zł.

³⁹ Dane Urzędu Gminy w Rudniku.

Na terenie gminy działa 6 świetlic wiejskich, w których prowadzona jest działalność społeczna i kulturalna. Dodatkowo na cele społeczne wykorzystywanych jest kolejne 6 lokalizacji. Są to na ogół remizy OSP, obiekty szkoły lub instytucje kulturalne. Wszystkie one służą zaspakajaniu lokalnych potrzeb mieszkańców sołectw. W 2019 r. do tych miejsc dołączył klub seniora w siedzibie budynku komunalnego przy ul. Gawliny 2. Gmina dysponuje zatem bardzo dobrą bazą lokalową do prowadzenia polityk aktywizacyjno-integracyjnych. Jej rozwijaniu z całą pewnością służy duża jak na liczbę mieszkańców gminy liczba sołectw. Wyzwaniem jednak przy tak zaawansowanym i pielęgnowanym przywiązaniu do lokalności może być podejmowanie działań integrujących całą gminę, nie tylko jej poszczególne sołectwa i społeczności.

Działalność kulturalną na terenie gminy prowadzi głównie Gminna Biblioteka Publiczna w Rudniku, posiadająca też swoją filię w Łubowicach oraz 4 punkty biblioteczne w Szonowicach, Gamowie, Brzeźnicy i Grzegorzowicach. Oferta kulturalna gminy z roku na rok cieszy się jednak coraz mniejszym zainteresowaniem. Potwierdzają to zarówno dane dotyczące liczby uczestników imprez kulturalno-rozrywkowych, jak i liczba użytkowników gminnej biblioteki czy też sama liczba wypożyczeń.

Zgodnie z informacjami Urzędu Gminy w Rudniku Liczba uczestników imprez kulturalno – rozrywkowych organizowanych przez Gminę w latach 2015 – 2018 zmniejszyła się o ponad połowę.

Tabela 28 Liczba uczestników imprez kulturalno – rozrywkowych organizowanych przez Gminę Rudnik w latach 2015 – 2018 (z podziałem na lata)

Rok	Liczba uczestników
2015	730
2016	626
2017	449
2018	305

Oprac. własne na podstawie danych UG w Rudniku.

Zgodnie z tymi samymi danymi maleje też zainteresowanie ofertą gminnej biblioteki. W okresie 2015 – 2019 liczba użytkowników biblioteki zmniejszyła się o blisko 100 osób, tj. o 10%⁴⁰ do ok. 900⁴¹. Większość użytkowników biblioteki (niemal 70%) stanowili uczniowie oraz osoby uczące się. Tylko co piąty klient placówki był osobą pracującą.

Tabela 29 Liczba użytkowników biblioteki gminnej w Rudniku (wraz z filiami) oraz wypożyczeń w latach 2015 – 2018 (z podziałem na lata)

Rok	Liczba użytkowników	Liczba wypożyczeń
2015	991	18.194
2016	964	18.279
2017	906	15.904
2018	897	15.826

Oprac. własne na podstawie danych UG w Rudniku.

Poza działalnością rozwijającą czytelnictwo biblioteka jest też instytucją organizującą różnorakie wydarzenia i inicjatywy kulturalne. W skali roku jest to kilkanaście inicjatyw adresowanych głównie do uczniów. Z tej oferty w 2019 r. skorzystało 475 dzieci wraz z 34 opiekunami⁴². Na działalność placówki gmina wydatkowała w 2019 r. niecałe 200 tys. zł.

Odrębnym zagadnieniem z punktu widzenia rozwoju kapitału społecznego jest zapewnienie warunków do aktywnej partycypacji społeczności lokalnej w sprawach publicznych. Gmina zgodnie z przepisami prawa umożliwia mieszkańcom i organizacjom pozarządowym udział w konsultacjach dot. aktów prawa miejscowego. Wydaje się jednak zasadne, aby partycypacja społeczna i rozwój społeczeństwa inkluzywnego był jednym

⁴⁰ Zgodnie z danymi Gminnej Biblioteki Publicznej w Rudniku zawartymi w „*Raporcie o stanie gminy Rudnik za rok 2019*” liczba użytkowników biblioteki w 2019 r. wynosiła 933, zaś liczba wypożyczeń książek – 15.013, a czasopism – 1103.

⁴¹ Dla porównania, w niewiele większych Markłowicach w powiecie wodzisławskim liczba użytkowników tamtejszej biblioteki oscyluje wokół liczby 1,5 tys.

⁴² *Raport o stanie gminy Rudnik za rok 2019*, s. 72.

z obszarów interwencji i działań ze strony gminy. Przesądzają o tym przede wszystkim wytyczne Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030. Wprawdzie specyfika gminy wskazuje na duże zainteresowanie ze strony mieszkańców sprawami społeczności lokalnej, czego dowodem jest nad wyraz duża liczba sołectw. Specyfika funkcjonowania tego typu instytucji opiera się jednak bardzo często na bezpośrednim udziale, co może stanowić uciążliwość dla osób aktywnych zawodowo. Stan epidemii koronawirusa w 2020 r. ukazał też konieczność przeniesienia sporej części aktywności do cyberprzestrzeni. Gmina powinna zatem rozważyć powołanie ciał konsultacyjnych, umożliwiających mieszkańcom wypowiedzenie się na ważne dla nich tematy publiczne również bez osobistej obecności. Warto w tym przedsięwzięciu zaangażować też lokalne organizacje pozarządowe.

W obszarze kultury największym wyzwaniem jest stworzenie centralnej dla całej gminy instytucji prowadzącej działalność kulturalną, integrującą mieszkańców wszystkich sołectw, która stałaby się jednocześnie przestrzenią spotkań i prezentacji lokalnych artystów na forum większym niż społeczność własnej miejscowości. Instytucja taka powinna budować swoją ofertę w oparciu tak o możliwości, jak i zapotrzebowanie i zainteresowania mieszkańców. Dotychczasowe doświadczenia pokazują bowiem, że jest to znacząca kwestia.

VII BEZPIECZEŃSTWO

Na obszarze gminy Rudnik nie funkcjonuje żadna jednostka czy komórka organizacyjna Policji. Z OPS w Rudniku współpracuje dzielnicowy Komendy Powiatowej Policji w Raciborzu. Mimo to teren gminy można uznać za stosunkowo bezpieczny. Potwierdzają to statystyki policyjne. Liczba popełnianych czynów zabronionych na terenie gminy wynosi

kilkanaście rocznie. W latach 2015-2018 całkowita liczba zdarzeń kryminalnych odnotowanych w policyjnych statystykach, a dotyczących obszaru gminy wyniosła 67, co daje ok. 17 zdarzeń rocznie. Lokalna policja notuje najwięcej zdarzeń w kategorii przestępstw przeciwko mieniu (art. 278-295 Kodeksu Karnego). Na przestrzeni ostatnich 4 lat liczba tych zdarzeń wyniosła łącznie 49, tj. średnio 12 rocznie. Dominowały w nich kradzieże (16), zniszczenia mienia (14) i kradzieże z włamaniem (12). Nie popełniono w tej kategorii najcięższych przestępstw jak wymuszenie rozbójnicze czy kradzież rozbójniczą. Odnotowano jeden rozbój oraz pojedyncze zdarzenia związane ze spowodowaniem ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, naruszeniem czynności narządów lub rozstrojem zdrowia, a także bójką lub pobiciem. W policyjnych statystykach kryminalnych ujawniono też 9 przypadków znęcania się nad osobą najbliższą oraz 4 przestępstwa narkotykowe. W tym ostatnim przypadku Prokuratura Rejonowa w Raciborzu wniosła we wspomnianym okresie jeden akt oskarżenia przeciwko sprawcy (w 2017 r.)⁴³. Wskaźnik wykrywalności dla terenu gminy Rudnik wynosi ok. 44%.

Istotną z punktu widzenia poczucia bezpieczeństwa jest liczba interwencji policji związanych na ogół z zakłócaniem porządku publicznego czy interwencjami domowymi. O ile liczba tych pierwszych w minionych 4 latach systematycznie spada, o tyle w przypadku drugich jest odwrotnie. Szczegóły ilustruje tabela.

Tabela 30 Liczba interwencji policji na terenie gminy Rudnik z podziałem na lata

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018
Interwencje domowe	43	35	45	68
Inne interwencje nie związane z ruchem drogowym	100	68	31	44

Oprac. własne na podstawie danych KPP w Raciborzu.

⁴³ Niepublikowane pismo Prokuratury Rejonowej w Raciborzu, sygn. PR Ko(k)25.2020 z 24 stycznia 2020 r.

Z perspektywy położenia gminy wzdłuż uczęszczanej drogi krajowej nr 45, prowadzącej z Raciborza i aglomeracji ROW oraz obszaru Czech ruch w kierunku Kędzierzyna-Koźła i Opola, zagrożeniem dla bezpieczeństwa mieszkańców są niebezpieczeństwa w ruchu drogowym. Pokazują to statystyki policyjne w zakresie liczby zdarzeń drogowych oraz zatrzymanych pijanych kierowców. W latach 2015-2018 w miejscowościach gminy Rudnik doszło w sumie do 118 zdarzeń drogowych, w tym 108 kolizji i 10 wypadków. Najwięcej zdarzeń odnotowano w Rudniku, Szonowicach i Strzybniku. Były to głównie kolizje drogowe. Największa liczba wypadków drogowych (4) odnotowana została w Szonowicach i Rudniku (3), a także Grzegorzowicach (2) i Gamowie (1). W sumie w tych zdarzeniach zginęła w latach 2015-2018 jedna osoba, a 14 zostało rannych.

Winę za zdecydowaną większość zdarzeń drogowych (79%) ponosili kierujący pojazdami. Jedno zdarzenie wystąpiło z winy pieszego. W pozostałych przypadkach wystąpiły inne przyczyny.

Średniorocznie na terenie gminy policja ujawnia około 8 kierowców na tzw. podwójnym gazie. Największą liczbę (14) stanowią osoby kierujące pojazdem mechanicznym w stanie nietrzeźwości, a zatem popełniających przestępstwo. Sporą grupę (12) stanowią też kierujący innymi pojazdami, np. rowerami. Statystykę obrazuje tabela.

Tabela 31 Liczba ujawnionych kierujących w stanie nietrzeźwości, po użyciu alkoholu lub innego środka działającego podobnie jak alkohol na terenie gminy Rudnik w latach 2015-18

Wyszczególnienie	Liczba kierujących
Kierowanie pojazdem mechanicznym w stanie nietrzeźwości	14
Kierowanie innym pojazdem w stanie nietrzeźwości lub po użyciu	12
Kierowanie pojazdem mechanicznym po użyciu alkoholu lub podobnego środka	7

Źródło: KPP w Raciborzu.

W latach 2015-2018 policjanci zatrzymali też na terenie gminy Rudnik 18 osób poszukiwanych (ściganych listem gończym, nakazem zatrzymania i doprowadzenia lub

do ustalenia miejsca pobytu). Funkcjonariusze Komendy Powiatowej Policji w Raciborzu prowadzili też we wspomnianym okresie akcje profilaktyczne. Uczestniczyli też w zebraniach wiejskich z udziałem mieszkańców.

Uzupełnieniem obrazu dobrego poziomu bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy Rudnik są statystyki sądowe i prokuratorskie. W Wydziale III Rodzinnym i Nieletnich Sądu Rejonowego w Raciborzu w latach 2015-2018 toczyło się łącznie 10 spraw o demoralizację i 3 sprawy o popełnienie czynu karalnego przez osobę nieletnią⁴⁴. Dozorem kuratorskim w 2020 r. objętych z kolei było 11 mieszkańców gminy: 1 w sprawie karnej, 9 w sprawach rodzinnych oraz 1 w sprawie o demoralizację. W aktach sądu nie odnotowano spraw o zakłócanie ładu i porządku przez mieszkańców gminy Rudnik w latach 2015-2018, w tym z udziałem nieletnich⁴⁵.

Odrębną kategorią jest problem przemocy w rodzinie. W latach 2015 – 2018 Prokuratura Rejonowa w Raciborzu wniosła do sądu łącznie 11 aktów oskarżenia lub wniosków o ukaranie w trybie art. 335 Kpk. Najwięcej w 2015 r. – 6, w 2016 r i 2018 r. po 2, a w 2017 r. – 1. Jednocześnie w Wydziale II Karnym Sądu Rejonowego w Raciborzu odnotowano w latach 2015-2018 4 sprawy dot. popełnienia przestępstwa przemocy w rodzinie (art. 207 § 1 KK). W jednym przypadku Sąd warunkowo umorzył postępowanie. W trzech innych sprawcy przemocy zostali skazani wyrokami. Ujawnione dane pokazują, że na terenie gminy Rudnik występuje problem przemocy w rodzinie. Liczba aktów oskarżenia to ok. 3 rocznie. Średniorocznie jeden sprawca trafia też przed oblicze sądu. Wydaje się, że współpraca instytucji i bezkompromisowość w podejściu do sprawy

⁴⁴ Niepublikowane pismo Wydziału III Rodzinnego i Nieletnich Sądu Rejonowego w Raciborzu, sygn. III L.Dz. 14/20 z 20 marca 2020 r.

⁴⁵ Niepublikowane pismo Prezesa Sądu Rejonowego w Raciborzu SSR Marzeny Korzonek, sygn. Adm.059-3/20 z 30 marca 2020 r.

ze strony zobowiązanych do tego instytucji przynosi oczekiwane rezultaty. Po okresie, gdy rocznie wnoszonych było po kilka aktów oskarżenia lub wniosków o ukaranie są to w odniesieniu do mieszkańców gminy Rudnik pojedyncze przypadki.

Procedurą, mającą wspierać ofiary przemocy domowej jest procedura Niebieskiej Karty. W gminie Rudnik koordynatorem tej inicjatywy jest tutejszy OPS. Statystyka założonych niebieskich kart ofiarom przemocy prezentuje się następująco:

Tabela 32 Liczba mieszkańców gminy Rudnik objętych programem Niebieskich Kart w związku z przemocą w rodzinie

2011	2013	2015	2017	2019
4 osoby:	2 osoby:	9 osób:	10 osób:	10 osób:
- 4 kobiety	- 2 kobiety	- 9 kobiet	- 10 kobiet	- 9 kobiet, w tym 1 nieletnia
- 0 mężczyzn	- 0 mężczyzn	- 0 mężczyzn	- 0 mężczyzn	- 1 nieletni mężczyzna

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Zmniejszająca się liczba aktów oskarżenia i wyroków wobec sprawców przemocy nie jest jednak ostatecznym dowodem na zmniejszanie się intensywności występowania tej dysfunkcji. To raczej potwierdzenie działań podejmowanych przez powołanego do zwalczania problemu instytucji państwowych.

Ze względu na tabu przemocy często przypadki jej stosowania nie są w ogóle ujawniane przez członków rodzin. Pod wpływem okoliczności zewnętrznych ofiary często też wycofują swoje zeznania czy wnioski o ściganie, wiążąc ręce organów ścigania i instytucji publicznych. Z tego powodu bardzo istotne jest zapewnienie środowiskowego wsparcia ofiarom, edukacja, a także zapewnienie bezpiecznych warunków dla ofiar w sytuacjach kryzysowych. W subregionie zachodnim województwa śląskiego wyspecjalizowaną instytucją niosącą pomoc ofiarom i prowadzącą czynności korekcyjne wobec sprawców jest Powiatowy Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie

w Wodzisławiu Śl. Zapewnia on ofiarom interwencyjną pomoc psychologiczną, socjalno-bytową, terapeutyczną, a nawet medyczną. Ze względu jednak na sporą odległość części sołectw gminy Rudnik od Wodzisławia Śl., a także niezbyt dobrą dostępność komunikacyjną pomiędzy tymi samorządami warte podjęcia działań przez gminę jest zapewnienie – samodzielnie lub we współpracy z innymi samorządami – mieszkania dla potrzeb interwencji kryzysowej. Jak pokazuje doświadczenie, tylko skuteczne czasowe odizolowanie ofiary przemocy od jej sprawcy i ich otoczenia społecznego, jak również zapewnienie poczucia bezpieczeństwa ofierze i osobom od niej zależnym jest gwarantem skutecznej interwencji.

VIII UZALEŻNIENIA

Z kwestią bezpieczeństwa publicznego i w rodzinach powiązany jest problem uzależnień i kwestii im towarzyszących. Mimo że nie jest to najczęściej występujący problem wśród mieszkańców gminy Rudnik, czego potwierdzenie znajdujemy w statystykach OPS w Rudniku, fakt istnienia problemu odnajdujemy w działalności różnych instytucji publicznych w gminie.

Wyrazem troski samorządu lokalnego gminy Rudnik o należyte potraktowanie dysfunkcji uzależnień jest Gminny Program Profilaktyki i Przeciwdziałania Alkoholizmowi oraz Przeciwdziałania Narkomanii. W ostatnich latach coraz poważniejszym zagrożeniem dla zdrowia i życia ludzi, a także bezpieczeństwa publicznego i rodzin są skutki używania nowych substancji psychoaktywnych takich jak dopalacze. Wydaje się, że działalność gminnych instytucji, zarówno z obszaru pomocy społecznej, jak i oświaty, ochrony zdrowia czy bezpieczeństwa i porządku powinien poważnie potraktować tak kwestię alkoholizmu i skutków używania alkoholu, narkomanii, jak i właśnie dopalaczy.

Niestety walki z problemem nie ułatwia brak profesjonalnego przeciwdziałania uzależnieniom nie tylko dorosłych, ale przede wszystkim młodzieży i zapewnienia jej wsparcia. Brak specjalistów w tej dziedzinie nie tylko na terenie gminy czy powiatu, ale nawet na poziomie województwa czy kraju jest bowiem mocno odczuwalny i zauważalny. Skutki natomiast często okazują się trudne do zaakceptowania z perspektywy lokalnych społeczności. Mowa nie tylko o przestępstwach popełnionych pod wpływem alkoholu (zakłócenia ładu i porządku publicznego; kierowanie pojazdami), ale też o przestępczości narkotykowej czy też o społecznie istotnej liczbie samobójstw i prób samobójczych podejmowanych na terenie kraju pod wpływem lub jako skutek używania środków psychoaktywnych.

W zakresie przeciwdziałania narkomanii organy ścigania w latach 2015-2018 ujawniły na terenie gminy 4 przestępstwa narkotykowe, co daje statystycznie 1 przestępstwo na rok. W 2017 r. Prokuratura Rejonowa w Raciborzu wniosła przeciwko sprawcy jeden akt oskarżenia.

W zakresie walki z alkoholizmem w gminie Rudnik podstawowym dokumentem programowym jest Gminny Program Profilaktyki i Przeciwdziałania Alkoholizmowi oraz Przeciwdziałania Narkomanii. Jest on finansowany ze środków, które pochodzą z opłat za zezwolenie na sprzedaż alkoholu. W roku 2019 do budżetu gminy wpłynęło z tego tytułu ponad 28 tys. zł. Liczba sklepów na terenie gminy, które mogą prowadzić sprzedaż alkoholu, została określona na 5, a lokali gastronomicznych na 2. Dodatkowo wydano 8 zezwoleń jednorazowych⁴⁶.

W celu realizacji celów określonych w Programie w gminie działa Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Statystyki wskazują, że liczba spraw, którymi komisja się zajmuje maleje. W 2005 r. było ich 17, cztery lata później – 12, w 2013 r. – 9,

⁴⁶ *Raport o stanie gminy...*, dz. cyt., s. 37.

a w 2018 r. – kolejne 11. W ramach swej działalności statutowej komisja między innymi kieruje do sądu wnioski o leczenie przymusowe osób uzależnionych od alkoholu. Ich liczba utrzymuje się na zbliżonym poziomie. W 2009 r. komisja wystąpiła do sądu o wydanie nakazu leczenia odwykowego czterokrotnie w 2013 r. – trzykrotnie, w 2016 r. – dwukrotnie, a w 2019 r. – czterokrotnie⁴⁷. Wśród innych działań podejmowanych przez komisję rozwiązywania problemów alkoholowych wymienić należy kierowanie osób podejrzanych o uzależnienie na badanie przez biegłego specjalistę z zakresu terapii uzależnień. W omawianym okresie liczba takich skierowań rokrocznie była zbliżona i wynosiła od 4 do 6. Podejmowane były również działania co roku określone w gminnym programie profilaktyki.

W 2019 roku komisja przeprowadziła 8 rozmów interwencyjno-motywacyjnych z osobami mającymi problem z używaniem alkoholu oraz 6 członkami rodzin tych osób. Celem było zmotywowanie do zmiany prowadzonego życia i podjęcia terapii odwykowej. Ponadto 2 osoby zostały skierowane na badania w zakresie uzależnienia od alkoholu. Komisja wystąpiła też do sądu z dalszymi 4 wnioskami o wydanie nakazu podjęcia leczenia odwykowego. Cztery inne osoby komisja zmotywowała do podjęcia leczenia odwykowego w warunkach stacjonarnych. Ze środków pochodzących z opłat za udzielenie koncesji alkoholowych gmina sfinansowała w 2019 r. m.in. następujące wydatki: opłata za wydanie opinii biegłego (720 zł), opłata sądowa za złożenie wniosku o wydanie nakazu leczenia (160 zł), działalność opiekuńcza placówek wsparcia (ok. 9,6 tys. zł) oraz wynagrodzenia członków GKRPA (9,5 tys. zł)⁴⁸.

⁴⁷ Dane UG Rudnik. Zgodnie z przywołaną już informacją Prezesa SR w Raciborzu, zarówno w 2015 r., jak i 2017 r. i 2018 r. sąd nie odnotował wniosków o wydanie nakazu leczenia odwykowego.

⁴⁸ *Raport o stanie gminy...*, dz. cyt., s. 38.

IX SYTUACJA RODZIN

Przekładając na poziom gminny wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności 2011 dla powiatu raciborskiego w zakresie liczby i struktury gospodarstw oraz rodzin⁴⁹ i aktualizując je o obecne dane statystyczne w zakresie liczby ludności – przy założeniu, że sytuacja społeczna i demograficzna gminy znacząco nie odbiega od średniej dla powiatu raciborskiego – w gminie Rudnik funkcjonuje ok. 1848 gospodarstw domowych⁵⁰. Szacunkowo w tej liczbie 1344 to gospodarstwa rodzinne, a 504 to gospodarstwa nierodzinne. Zgodnie z tymi samymi danymi i przyjętą metodą szacunkowa liczba rodzin na terenie gminy wynosi ok. 1464. Zdecydowaną większość, bo szacunkowo 1146 stanowią rodziny założone przez małżonków, szacunkowo 31 – przez partnerów, a resztę (szacunkowo 287) – przez rodziców samotnie wychowujących dzieci.

Zgodnie z danymi spisu ok. 46% wszystkich posiadana utrzymaniu dzieci do 24. roku życia – najczęściej (około połowy z tej grupy) jedno lub dwoje (co trzecia rodzina). Odsetek rodzin wielodzietnych (3 lub więcej dzieci do 24. roku życia na utrzymaniu) nieco przekracza 11%.

Mimo że zgodnie z danymi statystycznymi mieszkańcy powiatu raciborskiego, zwłaszcza jego gmin wiejskich, są raczej konserwatywni i przywiązani do roli rodziny, także i tutaj pojawia się dla niej sporo zagrożeń. Jednym z podstawowych jest niechęć do zawierania związków małżeńskich. Innym jest rozpad więzi małżeńskich i rodzinnych, przejawiający się w ostateczności jako separacja lub rozwód małżonków.

⁴⁹ GUS w ogólnodostępnej statystyce publicznej nie podaje wspomnianych danych dla poziomu gmin, poziom udostępnienia to powiaty.

⁵⁰ Wynik ten uzyskano poprzez podzielenie liczby mieszkańców gminy Rudnik przez wskaźnik przeciętnej liczby osób w gospodarstwach domowych na terenie powiatu raciborskiego wg NSP2011, wynoszący 2,81.

Sporym problemem społecznym jest brak opieki ze strony rodziców nad dziećmi, a także niezaspakajanie potrzeb bytowych członków rodziny. W 2015 r. do Sądu Rejonowego w Raciborzu wpłynął jeden pozew o alimenty. Rok później było ich już 7, w 2017 r. – 4, a w 2018 r. – 3 pozwy⁵¹.

W tym okresie przed tym samym sądem toczyło się również łącznie 16 spraw o ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej w odniesieniu do mieszkańców gminy Rudnik. Zauważalny w ostatnich latach jest duży przyrost tego rodzaju spraw, co wskazuje na wzrost intensywności występowania sytuacji kryzysowych w rodzinach gminy Rudnik, zwłaszcza bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Szczegóły ilustruje tabela.

Tabela 33 Liczba pozwów o alimenty i spraw o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej, których stroną byli mieszkańcy gminy Rudnik

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018
Liczba pozwów o alimenty	1	7	4	3
Liczba spraw o ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej	1	4	4	7

Oprac. własne na podstawie danych SR w Raciborzu.

W rezultacie braku wystarczającej troski ze strony rodziców biologicznych liczba dzieci z terenu Rudnika i pozostałych sołectw umieszczonych w rodzinnych formach pieczy zastępczej wyniosła na koniec 2018 r. cztery⁵². Żadne dziecko w tym samym czasie nie przebywało w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (domy dziecka itp.). Zgodnie z informacjami przedstawionymi w „Raporcie o stanie gminy Rudnik w roku 2019”

⁵¹ Źródło danych: cytowane pismo Wydziału III Rodzinny i Nieletnich SR w Raciborzu z 20 marca 2020 r.

⁵² Pismo Dyrektora Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu, dz. cyt.

w tym okresie już tylko jedno dziecko z terenu gminy Rudnik przebywało w rodzinie zastępczej⁵³.

Równocześnie na terenie gminy funkcjonują rodziny zastępcze pełniące pieczę również dla dzieci spoza jej terenu. Statystyka pokazuje, że sytuacja się rozwija i od czasu, gdy na terenie gminy utworzono rodzinny dom dziecka rośnie też liczba dzieci objętych opieką zastępczą. W 2005 r. pod opieką Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu i Ośrodka Pomocy Społecznej w Rudniku funkcjonowały 4 rodziny zastępcze spokrewnione z dziećmi, w których przebywa czworo dzieci. W 2009 r. obecna była 1 rodzina niespokrewniona z dzieckiem otaczająca opieką 2 dzieci oraz 1 rodzin spokrewniona z 1 dzieckiem.

W 2013 r. struktura rodzin zastępczych w gminie Rudnik uległa zmianie. Do jednej rodziny spokrewnionej dołączyła również 1 rodzina zastępcza zawodowa opiekująca się 1 dzieckiem, a także 1 rodzinny dom dziecka sprawujący pieczę zastępczą dla 9 dzieci. Do 2018 r. sytuacja nie uległa zmianie. Jedynie liczba osób pod opieką rodzinnego domu dziecka ulegała zmianom. W 2018 r. było ich osiem.

Zadania samorządów lokalnych w zakresie pieczy zastępczej nie kończą się jednak z chwilą uzyskania przez dzieci pełnoletności. Do zadań powiatu należy bowiem realizacja programów usamodzielnienia wychowanków rodzin zastępczych, domów dziecka i innych placówek. W tej dziedzinie powiatowe centra pomocy rodzinie muszą ściśle współpracować z samorządami gminnymi, ponieważ to do ich zadań należy prowadzenie komunalnego zasobu mieszkaniowego. Jednym z założeń prawidłowej realizacji programu usamodzielnienia jest zaś zapewnienie młodym ludziom opuszczającym pieczę odpowiednich warunków mieszkaniowych. Liczba usamodzielnień jest pochodną liczby dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, niekoniecznie wyłącznie dzieci pochodzących przed

⁵³ *Raport o stanie gminy...*, dz. cyt., s. 40.

umieszczeniem w pieczy z terenu gminy. W wielu przypadkach bowiem usamodzielniająca się młodzież wiąże swoją najbliższą przyszłość z miejscem, w którym funkcjonowała w pieczy. Im więcej dzieci w rodzinach zastępczych funkcjonujących na terenie gminy tym większe prawdopodobieństwo, że część z nich zechce się na terenie gminy osiedlić. Ma to swoje bardzo konkretne skutki dla lokalnych systemów pomocy społecznej – tak powiatu, jak i gmin. Choć zatem wspieranie procesów usamodzielnienia należy do zadań własnych powiatów, wiele obszarów wymaga działania za strony samorządów gminnych. Warto w tym miejscu podkreślić, że realizacja programów usamodzielnień trwa wiele lat.

Zgodnie z informacją PCPR w Raciborzu w 2018 r. w odniesieniu do gminy Rudnik liczba usamodzielnianych wychowanków pieczy i placówek wynosiła 4. W większości byli to podopieczni rodzin zastępczych. Poza wsparciem dochodowym, które pod pewnymi warunkami na ogół zapewnia powiat, osoby te wymagają pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Adresatem wniosków o tą ostatnią pomoc jest z kolei najczęściej gmina.

Na gminie spoczywa jeszcze inna odpowiedzialność – praca z rodziną w kryzysie, aby pomagać jej w rozwiązywaniu jej problemów i zapobiegać sytuacjom, w którym jedynym rozwiązaniem jest przekazanie dzieci do pieczy zastępczej. Zadania z tego zakresu na terenie gminy Rudnik realizuje asystent rodzinny zatrudniony na ćwierć etatu. Biorąc pod uwagę wzrost liczby spraw o ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej, w których stronami są mieszkańcy gminy Rudnik, wydaje się, że wymiar asystentury rodzinnej jest niewystarczający.

Innym obszarem działalności gminy na rzecz rodziny jest podejmowanie lub wspieranie działań na rzecz deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej i innych stacjonarnych form pomocy społecznej (również w odniesieniu do seniorów i innych grup klientów).

Mowa o odchodzeniu od umieszczania podopiecznych w placówkach, zwłaszcza dużych, a raczej o wspieraniu ich funkcjonowania w środowisku. W przypadku rodzin chodzi o rozwój usług asystentury rodzinnej, a także o rozwój i promocję idei rodzinnych form pieczy zastępczej (zamiast instytucjonalnych form, jak domy dziecka itp.).

Odpowiedzią samorządu na problem niewystarczającego zaspakajania potrzeb materialnych rodzin są różnego rodzaju świadczenia finansowe wypłacane przez OPS w Rudniku. Obecnie podstawowym jest świadczenie wypłacane w ramach programu „Rodzina 500 plus”. Jak pokazują statystyki za lata 2017-2019 liczba świadczeniobiorców waha się od 259 do 285, przy czym zauważalna jest tendencja spadkowa w liczbie osób korzystających z tego rodzaju wsparcia. W 2017 r. było ich 285, w 2018 r. – 264, a w 2019 r. – 259⁵⁴. Na zbliżonym poziomie pozostaje natomiast liczba dzieci objętych programem wynosząca ok. 400.

Podobnie sytuacja prezentuje się w przypadku świadczeń rodzinnych. W latach 2017-2018 zauważalny jest niewielki, ale ciągły spadek liczby rodzin objętych tą formą pomocy. Na początku tego okresu liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne dla dzieci wynosiła 98, rok później – 95, a w 2019 r. – 81. Na stałym, choć zmniejszającym się poziomie jest liczba dzieci do 17 roku życia, na które rodzice otrzymują zasiłek w odniesieniu do wszystkich dzieci w tej grupie wiekowej. Zgodnie z danymi GUS statystycznie tylko rodzice co piątego dziecka w wieku do 17 roku życia otrzymują to świadczenie⁵⁵. Pocieszającym jest wzrost kwoty zasiłków, zwłaszcza pielęgnacyjnych, choć przy jednoczesnym spadku wartości globalnej zasiłków rodzinnych. Charakterystykę zasiłków i świadczeń wypłacanych przez OPS w Rudniku ilustruje tabela.

⁵⁴ GUS, Bank Danych Lokalnych.

⁵⁵ GUS, Bank Danych Lokalnych.

Tabela 34 Liczba świadczeń z ustawy o świadczeniach rodzinnych i pokrewnych udzielonych przez OPS w Rudniku

Świadczenie	2011	2012	2013	2018
Liczba zasiłków rodzinnych	297	234	207	253
Dodatek z tytułu urodzenia dziecka	13	6	10	17
- urlopu wychowawczego;	7	7	7	3
- samotnego wychowywania dzieci;	12	10	12	10
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego	12	13	8	17
- rozpoczęcia roku szkolnego	178	148	129	150
- dojazdu do szkoły	53	44	36	43
- zasiłki pielęgnacyjne	108	112	107	108
- świadczenia pielęgnacyjne	20	25	21	13
Zaliczka alimentacyjna/Świadczenia z funduszu alimentacyjnego	29	26	22	29

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Malejącej liczbie wypłacanych świadczeń towarzyszy rosnąca liczba dłużników alimentacyjnych ściganych przez gminę i jej służby. Wskazuje to na uszczelnianie systemu świadczeń społecznych, a także podjęcie walki z patologiami systemu opieki społecznej. Warunkiem powodzenia tych działań jest jednak zapewnienie odpowiedniego instrumentarium kadrowego do obsługi, choć należy przyznać, że w przypadku OPS w Rudniku w całym analizowanym okresie podejmowane były kroki egzekucyjne wobec dłużników alimentacyjnych. Co istotne, w okresie 5 lat pomiędzy rokiem 2013 i 2018 r. na terenie gminy znacząco wzrosła (z 14 do 25) liczba dłużników alimentacyjnych (wzrosła też liczba wypłacanych świadczeń alimentacyjnych).

Z tą informacją korelują dane sądów o wzrastającej liczbie pozwów o alimenty, których stronami są mieszkańcy gminy.

W sumie wydatki gminy na świadczenia społeczne w ramach działu „Rodzina” stanowią około piątej części budżetu gminy, sięgając poziomu ok. 5,1 mln zł za 2019 r.⁵⁶ i 6,4 mln zł według planów na 2020 r.

Wsparcie dochodowe jest jednym z najważniejszych instrumentów pomocy, jakimi dysponuje instytucjonalna pomoc społeczna. Powinno ono trafiać w szczególności do grup i osób, które wykorzystując własne zasoby lub umiejętności nie są w stanie samodzielnie zaspakajać swoich potrzeb bytowych. Do takich grup należą zwłaszcza osoby z niepełnosprawnościami, osoby długotrwale lub ciężko chore, ofiar katastrof i sytuacji losowych, a także rodziny z dziećmi, zwłaszcza wielodzietne.

Jak pokazują dane OPS w Rudniku, ubóstwo – choć jego udział w statystykach spada⁵⁷ – nadal stanowi jedną z czterech najczęściej występujących dysfunkcji wśród klientów lokalnej pomocy społecznej. Doświadczenie z kolei podpowiada, że jest ono problemem dotyczącym zdecydowanej większości podopiecznych ośrodków pomocy społecznej. Wskazuje na to kryterium dochodowe, od którego spełniania uzależnione jest prawo do uzyskania większości świadczeń pomocowych.

Problem ubóstwa dotyczy mieszkańców reprezentujących obie płcie, różne grupy wiekowe, poziomy wykształcenia czy stan cywilny. Analiza wskazuje jednak, że zauważalna jest istotna różnica między kobietami i mężczyznami korzystającymi z pomocy OPS w Rudniku. W przypadku pań stan cywilny 90% klientek z dysfunkcją ubóstwa wskazuje, że są to osoby posiadające dzieci. W przypadku mężczyzn, żaden nie posiadał dzieci na utrzymaniu.

⁵⁶ *Raport o stanie gminy...*, dz. cyt., s. 20.

⁵⁷ Jeszcze w 2016 r. była to druga najczęściej występująca dysfunkcja, za: *Program rewitalizacji gminy...*, dz. cyt., s. 18.

Klienci – zarówno kobiety, jak i mężczyźni – borykający się z problemem ubóstwa – są statystycznie młodszy niż inne grupy klientów OPS w Rudniku. Może to tłumaczyć m.in. fakt, że reprezentanci starszych roczników na ogół posiadają ustalone do świadczeń rentowych lub emerytalnych, które w pewnym zakresie zabezpiecza je przed ryzykiem braku dochodów.

Tabela 35 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. dotknięci ubóstwem wg płci

Płeć	Liczba bezwzględna	%
Kobiety	11	52,4
Mężczyźni	10	47,6
Razem	21	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Ubóstwo dotyczyło klientów pomocy społecznej niezależnie od wieku czy poziomu wykształcenia.

Tabela 36 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. dotknięci ubóstwem wg poziomu wykształcenia

Poziom wykształcenia	Kobiety		Mężczyźni		Razem	
	LB	%	LB	%	LB	%
Niepełne podstawowe						
Podstawowe						
Zasadnicze zawodowe						
Średnie						
Wyższe						
Razem	11	100	10	100	21	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Tabela 37 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. dotknięci ubóstwem wg dekady urodzenia

Dekada urodzenia	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	LB	%	LB	%	LB	%
1900-09	0	0	0	0	0	0
1910-19	0	0	0	0	0	0
1920-29	0	0	0	0	0	0
1930-39	0	0	0	0	0	0
1940-49	0	0	0	0	0	0
1950-59	3	27,3	3	30	6	28,6
1960-69	3	27,3	2	20	5	23,8
1970-79	4	36,4	5	50	9	42,8
1980-89	1	9,0	0	0	1	4,8
1990-2010	0	0	0	0	0	0
2011-2015	0	0	0	0	0	0
Razem	11	100	10	100	21	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Samotni mężczyźni stanowili największą grupę klientów dotkniętych ubóstwem. Druga grupa (ok. 33%) to kobiety posiadające na utrzymaniu 2 lub 3 dzieci. Co czwarta klientka z problemem ubóstwa była osobą owdowiałą z 2 lub 3 dzieci. W statystykach zauważalny jest też jednak udział gospodarstw dwu osobowych.

Tabela 38 Wielkość gospodarstw domowych klientów OPS w Rudniku w 2018 r. dotkniętych ubóstwem

Liczba osób w gospodarstwie domowym	Kobiety		Mężczyźni		Razem	
	Lb	%	Lb	%	Lb	%
Jedna	1	9	10	100	11	52,4
Dwie	3	27,3	0	0	3	14,3
Trzy	3	27,3	0	0	3	14,3
Cztery	2	18,2	0	0	2	9,5
Pięć	2	18,2	0	0	2	9,5
Sześć	0	0	0	0	0	0
Siedem	0	0	0	0	0	0
Osiem	0	0	0	0	0	0
Dziewięć	0	0	0	0	0	0
Dziesięć i więcej	0	0	0	0	0	0
Razem	11	100	10	100	21	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Tabela 39 Klienci OPS w Rudniku w 2018 r. dotknięci ubóstwem wg stanu cywilnego i rodzinnego

Stan cywilny i rodzinny	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	LB	%	LB	%	LB	%
Kawaler 0 dzieci			9	90	9	42,4
Kawaler 1 dziecko			0	0	0	0
Kawaler 2 dzieci			0	0	0	0
Kawaler 3 dzieci lub więcej			0	0	0	0
Panna 0 dzieci	1	9			1	4,8
Panna 1 dziecko	1	9			1	4,8
Panna 2 dzieci	0	0			0	0
Panna 3 dzieci i więcej	0	0			0	0
Konkubinat 0 dzieci	0	0	0	0	0	0
Konkubinat 1 dziecko	1	9	0	0	1	4,8
Konkubinat 2 dzieci	0	0	0	0	0	0
Konkubinat 3 dzieci lub więcej	0	0	0	0	0	0
Związek małżeński 0 dzieci	0	0	0	0	0	0
Związek małżeński 1 dziecko	0	0	0	0	0	0
Związek małżeński 2 dzieci	1	9	0	0	1	4,8
Związek małżeński 3 dzieci lub więcej	1	9	0	0	1	4,8
Rozwiedzeni/separacja 0 dzieci	0	0	1	10	1	4,8
Rozwiedzeni/separacja 1 dziecko	1	9	0	0	1	4,8
Rozwiedzeni/separacja 2 dzieci	1	9	0	0	1	4,8
Rozwiedzeni/separacja 3 dzieci lub więcej	0	0	0	0	0	0
Owdowiali 0 dzieci	0	0	0	0	0	0
Owdowiali 1 dziecko	0	0	0	0	0	0
Owdowiali 2 dzieci	2	18,2	0	0	2	9,6
Owdowiali 3 dzieci lub więcej	2	18,2	0	0	2	9,6
Razem	11	100	10	100	21	100

Oprac. własne na podstawie danych OPS w Rudniku.

Omawiając problemy rodzin na obszarze gminy, po raz kolejny należy przypomnieć, że jednym z ważniejszych aspektów jest zdolność do podejmowania pracy przez kobiety po urodzeniu dziecka. Jak się okazuje w praktyce jedną z podstawowych barier w powrocie matek na rynek pracy po wydaniu dziecka jest brak możliwości zapewnienia mu opieki w czasie jej nieobecności. Potwierdzają to statystyki urzędów pracy. Tymczasem na terenie gminy brak jest żłobka czy klubu dla dzieci do lat trzech lub innej alternatywnej formy opieki nad potomstwem.

Innym problemem jest zdolność do samodzielnego zaspakajania potrzeb przez rodziny posiadające na utrzymaniu niepełnosprawne dzieci, w tym już osoby pełnoletnie. By tym rodzinom pomóc, warto sięgnąć po rozwiązania proponowane w różnorodnych programach, jak „Rehabilitacja 25+”, „Centra opiekuńczo-mieszkalne” i inne. Kluczową w tym obszarze będzie współpraca z samorządem powiatowym.

Z uwagi na procesy starzenia się społeczeństwa, zanikanie rodzin wielopokoleniowych oraz konieczność zapewnienia warunków do utrzymania w aktywności oraz integracji seniorów warto również tę grupę włączyć w projektowane rozwiązania na rzecz wsparcia rodzin.

X INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ – ANALIZA ZASOBÓW

Zasoby pomocy społecznej na terenie gminy Rudnik są skromne. W gminie nie działają żadne świetlice profilaktyczne czy inne placówki opiekuńczo-wychowawcze. Nie ma klubów opieki nad dziećmi do lat trzech. Gmina nie posiada dużych możliwości realnego reagowania na sytuacje kryzysowe i zdarzenia losowe związane z koniecznością zapewnienia czasowego mieszkania. Brak też jest jakichkolwiek stacjonarnych form pomocy społecznej w postaci ośrodków wsparcia, warsztatów terapii zajęciowej itp. Jedyną placówką jest prywatny Dom Opieki „Domowe Zacisze” w Sławikowie dla 25 osób

starszych, niepełnosprawnych lub przewlekle chorych. Od jesieni 2019 r. w gminie funkcjonuje również klub seniora, który był czynny trzy dni w tygodniu.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Rudniku jest obciążony dużą ilością spraw. Ośrodek udziela m.in. świadczeń pieniężnych w formie: zasiłków stałych, okresowych, celowych, specjalnych zasiłków celowych, a także świadczeń niepieniężnych w formie pomocy rzeczowej, dożywiania dzieci w szkołach, kieruje osoby niezdolne do samodzielnej egzystencji do domów pomocy społecznej, organizuje pomoc żywnościową dla mieszkańców gminy z banku żywności, zajmuje się też przyjmowaniem wniosków o wydanie Karty Dużej Rodziny. Ponadto ośrodek ustala uprawnienia i przyznaje zasiłki rodzinne, zasiłki pielęgnacyjne, świadczenie pielęgnacyjne, specjalne zasiłki opiekuńcze, zasiłki dla opiekuna, tzw. „becikowe”, świadczenie rodzicielskie, ustala uprawnienia i przyznaje świadczenia z funduszu alimentacyjnego, ustala uprawnienia i przyznaje świadczenia wychowawczego (500+) i świadczenia „Dobry start”. Pracownicy Ośrodka są też zaangażowani w działalność gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, zespołu interdyscyplinarnego i innych ciał. Jedynym zaś partnerem społecznym w zakresie realizacji działań pomocowych na rzecz mieszkańców gminy jest Caritas Diecezji Opolskiej.

Ośrodek w 2019 r. zatrudniał 9 osób w wymiarze 7,5 etatu, w tym 3 pracowników socjalnych, dzięki czemu OPS w Rudniku spełnia standard określony w przepisach ustawy o pomocy społecznej. Dodatkowo w ośrodku funkcjonują 2 opiekunki środowiskowej i 1 asystent rodziny. Wymiar etatu tych 3 osób wynosi łącznie 1,25 etatu⁵⁸.

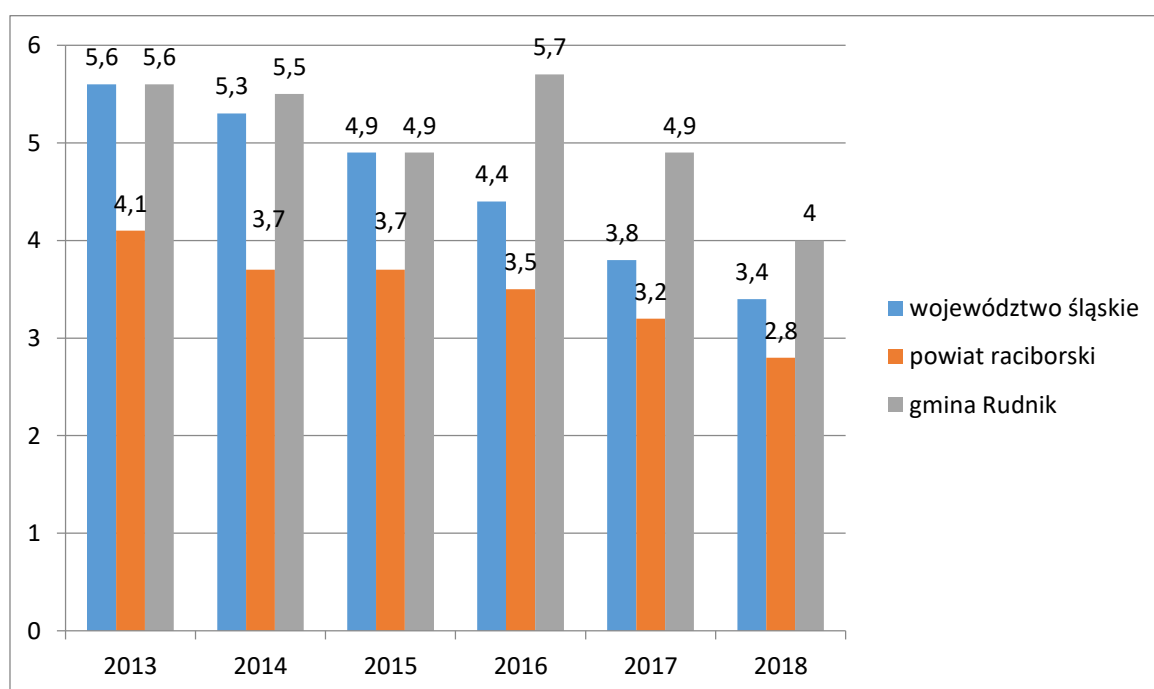
Wydatki na pomoc społeczną i pozostałe cele polityki społecznej (nie licząc wydatków na świadczenia w dziale „Rodzina”) wynoszą kilka procent wszystkich wydatków gminy i sukcesywnie zmniejszają się w ostatnich latach⁵⁹. Jednocześnie OPS Rudnik odpowiada

⁵⁸ *Raport o stanie gminy...*, dz. cyt., s. 41.

⁵⁹ W 2015 r. wyniosły 8,9% wszystkich wydatków, w 2016 r. – 19,1%, w 2017 r. – już 3,9%, w 2018 r. – 3,0%, a w 2019 r. – tylko 2,85%. Por.: Urząd Statystyczny w Katowicach, *Statystyczne Vademecum Samorządowca*.

za realizację ok. 1/5 wszystkich wydatków budżetowych gminy z tytułu różnorodnych świadczeń socjalnych pochodzących z tzw. zadań zleconych (świadczenie 500+ i inne).

Statystyki wskazują z kolei, że udział osób korzystających z pomocy społecznej w gminie utrzymuje się na stałym poziomie i jest wyraźnie wyższy niż średnia dla powiatu raciborskiego. Do niedawna pozostawał jednak zbliżony do średniej wojewódzkiej. W ostatnich latach, choć również malał, przewyższał już nie tylko średnią dla powiatu, ale i województwa. Ilustruje to wykres.

Rysunek 14 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem⁶⁰

W takiej sytuacji utrudnionym może być podejmowanie przez OPS w Rudniku inicjatyw na rzecz rozwoju lokalnej polityki społecznej finansowanych ze środków zewnętrznych, w tym środków z budżetu Unii Europejskiej. Potwierdzenie tego stanu odnajdujemy w informacji, że w latach 2018-2020 OPS nie realizował żadnego unijnego projektu pomocowego.

Gmina wiejska Rudnik, powiat raciborski 2019, Katowice 2019, s. 2; Urząd Statystyczny w Katowicach, Statystyczne Vademecum Samorządowca. Gmina wiejska Rudnik, powiat raciborski 2018, Katowice 2018, s. 2; Raport o stanie gminy..., dz. cyt., s. 20.

⁶⁰ Oprac. własne na podstawie: Urząd Statystyczny w Katowicach, Statystyczne Vademecum Samorządowca. Gmina wiejska Rudnik. Powiat raciborski 2019, Katowice 2019, s. 3; Urząd Statystyczny w Katowicach, Statystyczne Vademecum Samorządowca. Gmina wiejska Rudnik, powiat raciborski 2018, Katowice 2018, s. 3.

CZĘŚĆ TRZECIA WNIOSKI PŁYNĄCE Z DIAGNOZY.

PROGNOZY ZMIAN

ANALIZA SWOT

SIŁY	SŁABOŚCI
S1. Poziom integracji i identyfikacji z gminą jako lokalną ojczyzną	W1. Słaba oferta środków transportu publicznego, zwłaszcza w weekendy
S2. Duża liczba placówek oświatowych.	W2. Duże wydatki na oświatę; mała liczba uczniów na oddział
S3. Bliskie sąsiedztwo miast aglomeracji subregionu zachodniego	W3. Brak ośrodka kultury, niskie nakłady na działalność kulturalną i sportową
S4. Stosunkowo wysoki poziom bezpieczeństwa lokalnego	W4. Niewystarczające środki na inwestycje i przedsięwzięcia infrastrukturalne wynikające z dużego rozproszenia terytorialnego gminy i małej gęstości zaludnienia
S5. Aktywność społeczna mieszkańców i lokalnych organizacji pozarządowych	W5. Brak żłobka/klubu opieki dla dzieci
S6. Wielokulturowość mieszkańców i podtrzymywanie tradycji lokalnych	W6. Brak świetlic środowiskowych
S7. Realizacja programów profilaktycznych w zakresie zdrowia	W7. Istotne zagrożenie dla bezpieczeństwa ze strony uczestników ruchu drogowego
S8. Dobrze rozwinięta infrastruktura miejsc aktywności społecznej (świetlice wiejskie, remizy OSP itp.)	W8. Niewystarczająco atrakcyjna oferta czasu wolnego
S9. Utworzenie i działalność klubu seniora	W9. Niewystarczająca działalność informacyjna gminy na rzecz osób z niepełnosprawnościami
S10. Duża liczba inicjatyw na rzecz rozwoju lokalnej pomocy społecznej i rozwoju kapitału ludzkiego	W10. Brak zasobu mieszkaniowego dla potrzeb interwencji kryzysowej
S11. Walka z przejawami patologii w systemie pomocy społecznej, a także dysfunkcjami społecznymi	W11. Słabość infrastruktury lokalnej pomocy społecznej
	W12. Niska aktywność gospodarcza mieszkańców gminy.
	W13. Stosunkowo wysoki poziom udziału klientów pomocy społecznej w ogóle ludności

	W14. Strukturalne bezrobocie nie ulegające zmianom, mimo rozwoju gospodarczego w kraju; bezrobocie ukryte i bezrobocie sezonowe
	W15. Spadające zainteresowanie mieszkańców ofertą czasu wolnego w gminie
SZANSE	ZAGROŻENIA
O1. Wysoki poziom zaangażowania społecznego mieszkańców	T1. Poziom przywiązania do lokalności mogących utrudniać identyfikację i integrację całości gminy
O2. Rozwój organizacji pozarządowych	
O3. Dostępność środków unijnych	T 2. Brak wsparcia dla biznesu i tworzenia nowych miejsc pracy
O4. Świadomość znaczenia ekologii w rozwoju społecznym	T. 3 Zagrożenia dla bezpieczeństwa związane z ruchem drogowym
O5. Aspiracje edukacyjne mieszkańców gminy	T 4. Zagrożenia płynące ze strony używania substancji psychoaktywnych w rodzaju tzw. dopalaczy
O6. Przywiązanie do tradycyjnej roli rodziny	T 5. Relatywnie niższy poziom wykształcenia ludności
O7. Procesy deurbanizacyjne odpowiedzialne za stabilizację liczby ludności gminy; rozwój osadnictwa na terenie gminy	T 6. Zagrożenia dla funkcjonowania systemu opieki zdrowotnej w kraju
O8. Walka z dłużnikami alimentacyjnymi i innymi przejawami patologii systemu pomocy społecznej	
O9. Wykorzystanie OZE dla rozwoju gminy. Rozwój ekologicznego rolnictwa i świadomości społecznej dot. zdrowego stylu życia oraz odpowiedzialnej konsumpcji	T9. Poziom bezrobocia ukrytego i okresowego
	T10. Wysoki udział osób młodych oraz kobiet w gronie bezrobotnych
O10. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społecznego i gospodarczego gminy	T11. Starzenie się społeczeństwa
O11. Ważna droga przelotowa łącząca województwo opolskie z aglomeracją subregionu zachodniego i aglomeracją Ostrawy	T12. Ujemny przyrost naturalny
O12. Wykorzystanie kapitału seniorów, rozwój tzw. srebrnej gospodarki	T13. Emigracja zarobkowa mieszkańców
O13. Wzrost aspiracji edukacyjnych mieszkańców	T14. Zauważalny wzrost ujawnionych przypadków przemocy domowej w rodzinach na terenie gminy

PROGNOZA ZMIANY

- SCENARIUSZE ZMIAN POZYTYWNYCH

>>ZJAWISKO	>>SKUTKI
Wysoki poziom zaangażowania mieszkańców	Promocja postaw aktywnych, deprecjonowanie postaw roszczeniowych w życiu
Rozwój organizacji pozarządowych	Rozwój kapitału społecznego gminy; rozwój oferty czasu wolnego; rozwój partnerstwa na linii samorząd – NGO
Dostępność środków unijnych	Nowe inwestycje i przedsięwzięcia społeczne; wyższy poziom integracji społecznej; rozwój gospodarczy
Świadomość znaczenia ekologii w rozwoju społecznym; zmiana stylu życia i postaw konsumpcyjnych	Poprawa stanu przyrody; zagospodarowanie nieużytków dla potrzeb mieszkańców; odzyskanie „utraconych” dla gminy terenów; „zielony” rozwój gospodarczy
Wzrost aspiracji edukacyjnych mieszkańców gminy	Poprawa struktury wykształcenia mieszkańców; wyższe kompetencje ludności; wyższa odporność na kryzysy na rynku pracy
Przywiązanie do tradycyjnej roli rodziny	Wzmocnienie integracji rodzin; mniejsza liczba rozwodów i separacji; mniejsza liczba tzw. rodzin rozbitych
Walka z przejawami patologii systemu pomocy społecznej	Promowanie aktywności i odpowiedzialności mieszkańców; przeciwdziałanie wyuczonej bezradności
Wykorzystanie OZE dla rozwoju gminy	Rozwój gospodarczy; nowe miejsca pracy; poprawa stanu środowiska w gminie
Utworzenie klubu opieki nad dziećmi	Wyższy rozwój społeczny; większe szanse powrotu matek na rynek pracy; zmniejszenie zagrożenia wykluczeniem społecznym i konfliktami w rodzinie
Utworzenie ośrodka kultury	Nowe inicjatywy kulturalne i nowa oferta dla mieszkańców; rozwój organizacji pozarządowych; wsparcie rozwoju nowoczesnej polityki społecznej
Wykorzystanie kapitału seniorów, rozwój tzw. srebrnej gospodarki	Aktywizacja seniorów i wykorzystanie ich kapitału; zmniejszenie kosztów usług opiekuńczych; poprawa kondycji zdrowotnej starszych mieszkańców; wzbogacenie oferty czasu wolnego w gminie
Poprawa funkcjonowania lokalnej służby zdrowia	Wyższy poziom życia mieszkańców i zadowolenia z niego; poprawa sytuacji osób chorych i starszych; nowe programy profilaktyczne adresowane do dzieci i młodzieży
Poszerzenie komunalnych zasobów mieszkaniowych	Rozwój lokalnej pomocy społecznej; pomoc osobom w kryzysowych sytuacjach
Uruchomienie stałego mechanizmu konsultacyjnego z mieszkańcami	Wyższy poziom zaufania mieszkańców do władzy publicznej; zwiększenie poziomu aktywności mieszkańców i zainteresowania sprawami gminy

Wspieranie rodzin w rozwiązywaniu ich problemów	Mniejsza liczba rozwodów; mniejsza liczba dzieci trafiających w rodzinne i instytucjonalne formy pieczy zastępczej; wyższy poziom integracji społecznej w minie
Rozwój infrastruktury i oferty czasu wolnego	Poprawa stanu zdrowia mieszkańców i poziomu ich zadowolenia z życia; rozwój gospodarczy; nowe miejsca pracy

PROGNOZA ZMIANY

- SCENARIUSZ ZMIAN NEGATYWNYCH

>> ZMIANA	>> SKUTKI
Brak wsparcia dla biznesu i tworzenia nowych miejsc pracy	Stagnacja gospodarcza; brak nowych miejsc pracy; utrata dochodów do budżetu gminy
Zagrożenia płynące ze strony używania substancji psychoaktywnych w rodzaju tzw. dopalaczy	Rozwój uzależnień oraz patologii społecznych; pogorszenie stanu zdrowia mieszkańców; rozwój zjawiska NEET i jego konsekwencji
Relatywnie niższy poziom wykształcenia ludności	Zaściankowość, roszczeniowość, mniejsze szanse na rozwój gminy
Kryzys branży górniczej	Utrata miejsc pracy w regionie i bezrobocie w branżach współpracujących; pauperyzacja społeczeństwa; ubóstwo; zmniejszenie wpływów do budżetu gminy; stagnacja lub regres gospodarczy
Wysoki wskaźnik obciążenia bezrobociem	Bierność i klientelizm; wysoki poziom wykluczenia społecznego; niższy poziom dochodów ludności; rozwój zjawiska NEET i jego konsekwencji
Wysoki udział osób młodych w gronie bezrobotnych	Rozwój postaw protestu; emigracja osób przedsiębiorczych; odwlekanie decyzji o zakładaniu rodzin; przyspieszenie procesu starzenia się społeczeństwa; apatia społeczna i zagrożenie przestępczością
Starzenie się społeczeństwa	Wysokie koszty usług opiekuńczych i zdrowotnych; brak ludzi do pracy;
Kryzys rodziny	Pojawienie się większej liczby osób samotnych wymagających instytucjonalnych form pomocy; wyższy odsetek rozwodów i separacji; wzrost liczby dzieci w pieczy zastępczej; rozwój bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczej
Słabo rozwinięty transport publiczny	Peryferyzacja gminy; słaby rozwój społeczny i gospodarczy; niższy poziom zadowolenia z życia; decyzje o wyjeździe z gminy
Kryzys systemu opieki zdrowotnej	Pogorszenie stanu zdrowia mieszkańców; wyższe koszty leczenia chorób

Brak ośrodka kultury	Zmniejszenie szans na poprawę oferty czasu wolnego na terenie gminy oraz wzrost aktywności społecznej mieszkańców w ramach amatorskiego ruchu artystycznego
Brak żłobka/klubu opieki nad dziećmi	Mniej kobiet powracających na rynek pracy po urodzeniu dziecka; wyższy odsetek bezrobocia i bierność rodziców sprawujących opiekę nad dziećmi; rozwój bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczej
Brak komunalnego zasobu mieszkaniowego	Niemożność reagowania na sytuacje kryzysowe; nieadekwatna do potrzeb oferta pomocy ofiarom przemocy; utrwalanie przekonania o pozostawieniu potrzebujących na łaskę losu
Słabość lokalnej pomocy społecznej	Wzrost liczby klientów pomocy społecznej; nieskuteczność w aktywizowaniu mieszkańców; wzmacnianie zjawiska wyuczonej bezradności; społeczna zgoda na rozwój patologii społecznych; brak potencjału pozyskiwania środków ze źródeł zewnętrznych
Niewystarczająco atrakcyjna oferta czasu wolnego dla młodzieży	Ucieczka młodzieży w używki i poszukiwanie alternatywnych rozrywek; potencjalny wyższy poziom zagrożenia dla bezpieczeństwa; rozwój zjawiska NEET; utrwalanie biernej postawy
Niska aktywność gospodarcza mieszkańców	Roszczeniowość mieszkańców, niższy poziom dochodów ludności; wyższy poziom ubóstwa

Przedstawione scenariusze zawierają tylko niektóre elementy, które mogą kształtować sytuację społeczną gminy Rudnik w przyszłości i ograniczone zostały do wniosków płynących z diagnozy problemów na terenie gminy. Skutki zjawisk – zarówno w scenariuszu zmian pozytywnych, jak i negatywnych – nie są katalogiem zamknięty, a zjawiska w scenariuszu optymistycznym mogą rodzić skutki negatywne, zaś w scenariuszu pesymistycznym – również pozytywne. Nie ma żadnej gwarancji i pewności czy którekolwiek z wymienionych i opisanych sytuacji kiedykolwiek nastąpią i z jaką ewentualną intensywnością.

CZĘŚĆ CZWARTA

CELE, KIERUNKI, ZADANIA

Celem nadrzędnym Strategii jest rozwój kapitału ludzkiego i społecznego mieszkańców Gminy Rudnik, zapewnienie warunków do ich aktywności i uczestnictwa w krajowym, regionalnym i lokalnym życiu społecznym na każdym etapie życia i niezależnie od indywidualnych ograniczeń.

Jego osiągnięciu mają służyć cele operacyjne zgodne ze Strategią Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030:

- Cel 1: Wzrost zatrudnienia,
- Cel 2: Wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych,
- Cel 3: Poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- Cel 4: Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej,
- Cel 5: Podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli.

W ich ramach wyznaczono kierunki i zadania zdefiniowane w 5 obszarach:

- Rozwój lokalnej polityki społecznej,
- Mieszkalnictwo i walka z bezdomnością,
- Partycypacja społeczna i rozwój kapitału społecznego
- Rozwój kapitału ludzkiego: edukacja i oświata,
- Integracja społeczna i rozwiązywanie problemów społecznych,

które przedstawiono w układzie tabelarycznym poniżej.

Strategia będzie realizowana zgodnie z następującymi zasadami:

- 1) Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych powinna być aktualizowana i ewentualnie modyfikowana;

- 2) w celu optymalnej realizacji założeń strategii należy przeprowadzić przegląd struktury organizacyjnej gminy w celu wskazania sektorowych koordynatorów poszczególnych elementów strategii;
- 3) zarządzanie Strategią powinno zostać skoncentrowane, np. w Ośrodku Pomocy Społecznej w Rudniku, który – przede wszystkim w obszarze rozwiązywania problemów społecznych – winien pełnić funkcję centralnego koordynatora zgodnie z przedstawionym wykresem albo też w celu zarządzania strategią powinien zostać powołany zespół koordynacyjny, w miarę możliwości reprezentujący różne dziedziny i różne spojrzenia na politykę społeczną;
- 4) strategia powinna być corocznie monitorowana, ponadto co najmniej raz na trzy lata powinna zostać przeprowadzona diagnoza problemów społecznych na terenie gminy;
- 5) strategia powinna mieć charakter otwarty, tj. w okresie jej obowiązywania instytucje publiczne i partnerzy społeczni powinni mieć możliwość zgłaszania propozycji uzasadnionych zmian i projektów do realizacji.

RAMY FINANSOWE STRATEGII

Na podstawie planu finansowego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rudniku na 2020 r., na realizację Strategii w latach 2020 – 2030, w tym na świadczenia społeczne planuje się wydatkować łączną kwotę co najmniej 78 500 00 zł, tj. ok. 7 136 00 zł rocznie. Środki te nie obejmują wydatków w zakresie edukacji i oświaty, a także wydatków inwestycyjnych na cele społeczne.

Środki zaplanowane na realizację Strategii pochodzić będą z budżetu Gminy (w tym z wpływów z tytułu opłat za wydanie koncesji alkoholowych), budżetu Państwa, budżetu Unii Europejskiej, programów pomocowych finansowanych przez państwa Europejskiego Obszaru Gospodarczego, a także udziału finansowego innych jednostek samorządu terytorialnego we wspólnie realizowanych zadaniach.

Tabela 40 Obszary interwencji, cele kierunki i działania gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych

OBSZAR	CEL/KIERUNEK/ZADANIE	REALIZACJA	WSKAŹNIKI REALIZACJI
ROZWÓJ LOKALNEJ POLITYKI SPOŁECZNEJ	I.1 Weryfikacja i rozwijanie form realizacji założeń i zadań strategii rozwiązywania problemów społecznych, w tym nie rzadziej niż co 3 lata przeprowadzenie aktualizacji strategii	WÓJT/RG	- liczba modyfikacji i aktualizacji; - liczba sprawozdań rocznych z realizacji
	I.2 Opracowanie nie rzadziej niż co 3 lata całościowej diagnozy problemów społecznych na terenie gminy Rudnik	OPS	- liczba diagnoz
	I.3 Współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną oraz Powiatowym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w przygotowaniu programu szkoleń i zasad doradztwa metodycznego dla pracowników OPS Rudnik oraz pedagogów z terenu gminy w zakresie programów rozwiązywania problemów społecznych, w szczególności walki z bezradnością w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i NEET	OPS, Szkoły	- liczba szkoleń
	I.4 Współpraca z samorządem powiatowym w zakresie koordynowania realizacji zadań i założeń gminnej i powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych dla zwiększenia efektywności działań w tym obszarze	WÓJT/OPS	- natężenie występowania problemów społecznych; - liczba wspólnych inicjatyw z zakresu polityki społecznej
	I.5 Zwiększenie wysokości pozyskiwanych środków zewnętrznych na cele polityki społecznej	WÓJT	- liczba konkursów, w których wzięła udział gmina; - wysokość środków zewnętrznych pozyskanych

	I.6 Wzmocnienie pozycji OPS Rudnik jako koordynatora pomocy społecznej i głównego realizatora założeń strategii	OPS/WÓJT	- wysokość nakładów na funkcjonowanie Ośrodka bezpośrednio związanych z realizacją zadań; - liczba pracowników zatrudnionych w Ośrodku
	I.7 Aktualizowanie wiedzy na temat różnych przejawów patologii społecznych, niedostosowania społecznego, jego przyczyn, przejawów i skutków poprzez zwiększenie odsetka pracowników objętych szkoleniami z zakresu niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży – w różnych tego aspektach (np. NEET, używanie substancji pobudzających, demoralizacji młodzieży)	UG/Szkoły/ OPS	- liczba pracowników służb społecznych biorących udział w szkoleniach; - liczba szkoleń, w których wzięli udział pracownicy służb społecznych; - liczba badań, analiz i bilansów przeprowadzonych na terenie gminy pod kątem problemów społecznych; - liczba sprawozdań i badań zrealizowanych przez jednostki organizacyjne gminy na rzecz innych podmiotów dla potrzeb polityki społecznej
	I.8 Podjęcie współpracy z fachowcami w dziedzinie terapii uzależnień dzieci i młodzieży	OPS/GKRPA/ Szkoły	- liczba wspólnych inicjatyw
	I.9 Monitorowanie działań służących przeciwdziałaniu przemocy w rodzinach, w szczególności w rodzinach z problemem alkoholowym	GKRPA/OPS/ Szkoły/ Zespół Interdyscyplina rny	- liczba aktów przemocy w rodzinie; - liczba osób objętych programem „Niebieska Karta” - liczba sprawców przemocy objętych programami korekcyjnymi; - liczba wniosków o leczenie

			przymusowe; - liczba spraw przed GKRPA
	I.10 Utworzenie na terenie gminy mieszkania chronionego/interwencyjnego	WÓJT	- nakłady na utworzenie mieszkania - liczba osób korzystających z mieszkania w ciągu roku
	I.11 Zwiększenie kompetencji pracowników służb społecznych w zakresie udzielania pomocy osobom używającym tzw. dopalaczy i innych substancji psychoaktywnych	OPS/GKRPA/ Szkoły/ Zespół Interdyscyplina rny	- liczba pracowników służb społecznych biorących udział w szkoleniach; - liczba szkoleń, w których wzięli udział pracownicy służb społecznych
	I.12 Zwiększenie kompetencji nauczycieli w zakresie realizacji działań profilaktycznych i interwencji profilaktycznych	Szkoły	- liczba nauczycieli biorących udział w szkoleniach; - liczba szkoleń, w których wzięli udział nauczyciele
	I.13 Tworzenie systemu zachęt do tworzenia i funkcjonowania na terenie gminy zorganizowanych form pomocy społecznej lub rehabilitacji i reintegracji społecznej	WÓJT/RG	- liczba nowych podmiotów działających w obszarze pomocy społecznej
	I.14 Powołanie gminnej rady polityki społecznej z udziałem organizacji pozarządowych	WÓJT/RG/ OPS/NGO	- liczba podmiotów w Radzie - liczba posiedzeń Rady w ciągu roku; - liczba wydanych przez Radę opinii
	I.15 Rozwój infrastruktury placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego poprzez utworzenie świetlicy środowiskowej	WÓJT/RG	- nakłady na utworzenie i działalność, - liczba dzieci i rodzin objętych wsparciem

	I.16 Rozwój i promocja nieinstytucjonalnych form pomocy społecznej, w szczególności w obszarze pieczy zastępczej i aktywizacji seniorów	OPS	- liczba dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej vs. liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych - liczba seniorów objętych wsparciem w miejscu zamieszkania vs. liczba seniorów umieszczonych w placówkach
<i>OBSZAR</i>	<i>ZADANIE</i>	<i>REALIZACJA</i>	<i>WSKAŹNIKI REALIZACJI</i>
MIESZKALNICTWO I WALKA Z BEZDOMNOŚCIĄ	II.1 Rozwój gminnego komunalnego (socjalnego) zasobu mieszkaniowego	WÓJT/RG	- liczba mieszkań komunalnych; - wysokość środków przeznaczanych corocznie na gospodarkę mieszkaniową; - przeciętny czas oczekiwania na zawarcie umowy najmu mieszkania
	II.2 Zwiększenie wysokości środków zewnętrznych pozyskiwanych przez gminę na rzecz rozwoju mieszkalnictwa komunalnego, w tym socjalnego	WÓJT/RG	- liczba konkursów, projektów i grantów, w których gmina wzięła udział; - wysokość środków pozyskanych przez gminę
	II.3 Zwiększenie liczby mieszkań socjalnych na terenie gminy	WÓJT/RG	- liczba nowopowstałych mieszkań; - wysokość środków przeznaczanych corocznie na gospodarkę mieszkaniową; - przeciętny czas oczekiwania na zawarcie umowy najmu mieszkania; - wysokość odszkodowań z tytułu niezapewnienia mieszkania socjalnego osobie uprawnionej wyrokiem sądu

	II.4 Utworzenie mieszkania chronionego dla osób niepełnosprawnych, bezdomnych i opuszczających placówki opiekuńczo – wychowawcze oraz na potrzeby interwencji kryzysowej	WÓJT/UG/ OPS	- liczba powstałych mieszkań; - nakłady na gospodarkę mieszkaniową;
	II.5 Tworzenie korzystnych warunków do rozwoju na terenie gminy osadnictwa i budownictwa mieszkaniowego	WÓJT/RG	- nakłady na przygotowanie terenów pod budownictwo mieszkaniowe - powierzchnia uzbrojonych terenów pod budownictwo mieszkaniowe - średnia cena metra działki budowlanej - liczba wybudowanych mieszkań na sprzedaż lub w najem
<i>OBSZAR</i>	<i>ZADANIE</i>	<i>REALIZACJA</i>	<i>WSKAŹNIKI REALIZACJI</i>
<i>PARTYCYPACJA SPOŁECZNA I ROZWÓJ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO</i>	III.1 Utworzenie gminnej rady konsultacyjnej/rady działalności pożytku publicznego	WÓJT/RG	- liczba programów
	III.2 Opracowanie przejrzystych zasad opiniowania przez organizacje pozarządowe i mieszkańców projektów uchwał Rady Gminy	RG	- liczba projektów uchwał zaopiniowanych przez mieszkańców i NGO
	III.3 Przeprowadzenie wśród mieszkańców i organizacji pozarządowych kampanii informacyjnej i promocyjnej dot. działalności pożytku publicznego	UG	- liczba organizacji pożytku publicznego funkcjonujących w gminie; - wysokość środków przekazywanych przez mieszkańców gminy w ramach akcji 1%
	III.4 Zintensyfikowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie polityki społecznej	WÓJT/UG/ RG/OPS/	- liczba wspólnie podejmowanych inicjatyw;

		NGO	- liczba projektów gminnych w konkursach o środki zewnętrzne zrealizowanych w ramach partnerstwa; - liczba konkursów ofert ogłaszanych przez gminy na realizację przez NGO zadań publicznych; - liczba zadań zleconych NGO
	III.5 Tworzenie przyjaznych warunków i wspieranie działalności organizacji pozarządowych, np. poprzez uruchomienie inkubatora działalności pożytku publicznego, w tym inkubatora ekonomii społecznej	WÓJT/RG/ UG/OPS	- liczba konkursów ofert ogłaszanych przez gminę na realizację zadań publicznych przez NGO; - liczba zadań zleconych NGO - wysokość środków przekazywanych na współpracę
	III.6 Opracowanie zasad oraz realizacja przedsięwzięć w zakresie inicjatywy lokalnej	WÓJT/RG/UG	- liczba projektów zrealizowanych w ramach inicjatywy lokalnej; - nakłady na realizację projektów w ramach inicjatywy lokalnej
	III.7 Rozwój oferty kulturalno – rozrywkowej i czasu wolnego na terenie gminy pod kątem jej dostosowania do potrzeb mieszkańców, w tym rozwój współpracy w tym obszarze z organizacjami pozarządowymi	WÓJT/UG/ NGO	- liczba nowych propozycji imprez organizowanych na terenie gminy - nakłady na działalność kulturalną i czasu wolnego na terenie gminy

	III.8 Wsparcie rozwoju amatorskiego ruchu kulturalno-artystycznego gminy	WÓJT/UG	- liczba działających w gminie kół i klubów zainteresowań, - liczba działających zespołów artystycznych - liczba wystaw lokalnego rękodzieła
	III.9 Uczenie mieszkańców – niezależnie od wieku – umiejętności wykorzystywania nowoczesnych technologii w życiu codziennym	UG/Szkoły	- liczba inicjatyw - liczba uczestników
	III.10 Uruchomienie na terenie gminy – w łatwo dostępnym miejscu – stałego lub dyżurującego punktu doradztwa i poradnictwa prawnego lub obywatelskiego i w sprawach bytowych mieszkańców, np. w zakresie praw konsumenta itp.	UG	- liczba spraw, którymi zajmował się punkt poradnictwa
	III.11 Promocja wolontariatu wśród dzieci i młodzieży z terenu gminy	UG/Szkoły	- liczba uczestników wolontariatu szkolnego - liczba akcji podjętych przez wolontariuszy
	III.12 Rozwój form partycypacji społecznej w sprawach publicznych gminy nie wymagającej osobistego uczestnictwa w zebraniach wiejskich itp.	WÓJT	- liczba konsultacji ogłoszonych za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej

OBSZAR	ZADANIE	REALIZACJA	WSKAŹNIKI REALIZACJI
ROZWÓJ KAPITAŁU LUDZKIEGO: EDUKACJA I OŚWIATA	IV.1 Współorganizacja w porozumieniu z samorządem powiatowym oraz innymi samorządami targów edukacyjnych dla uczniów szkół z terenu gminy	UG/Szkoły/	-liczba młodzieży biorącej udział w targach
	IV.2 Organizacja w porozumieniu z powiatowym urzędem pracy i pracodawcami systemu doradztwa dla absolwentów z terenu gminy	UG/Szkoły/ PRIV	- liczba młodzieży objętej zajęciami; - liczba godzin zajęć z doradcą zawodowym
	IV.3 Rozwój systemu stypendialnego dla uczniów szkół wszystkich typów pochodzących z terenu gminy i osiągających wysokie wyniki w nauce a będących w trudnej sytuacji materialnej	WÓJT/RG/ PRIV/KK	- liczba młodzieży objętej programem stypendialnym; - wysokość środków przekazywanych na stypendia
	IV.4 Rozwijanie infrastruktury placówek opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego (tworzenie świetlic profilaktyczno - wychowawczych)	WÓJT/RG	- liczba dzieci i młodzieży objętych zajęciami w świetlicach wg grup wiekowych; - liczba rodziców objętych pracą świetlic; - liczba spraw zrealizowanych we współpracy z OPS i kuratorami
	IV.5 Zapewnienie na odpowiednim poziomie wsparcia pedagogiczno-psychologicznego dzieciom i młodzieży szkół z terenu gminy	WÓJT/Szkoły/ OPS	- liczba pedagogów zatrudnionych w placówkach oświatowych; - liczba psychologów zatrudnionych w placówkach oświatowych i pomocy społecznej na terenie gminy;

			- ilość spraw zrealizowanych przez w/w; - liczba dzieci i rodziców objętych pracą
	IV.6 Monitorowanie stanu występowania dysfunkcji społecznych wśród uczniów szkół z terenu gminy poprzez regularne prowadzenie badań ankietowych oraz bieżące obserwowanie środowisk patologicznych funkcjonujących na terenie gminy, w tym NEET	Szkoły/OPS	- liczba badań, diagnoz i bilansów; - natężenie występowania problemów społecznych; - liczba dzieci w środowiskach patologicznych
	IV 7. Utworzenie klubu opieki nad dzieckiem do lat 3 lub zapewnienie warunków do utworzenia takiej placówki na terenie gminy	WÓJT/RG	- liczba dzieci w wieku do lat 3. korzystających ze stacjonarnej opieki na terenie gminy
	IV.8 Promowanie potrzeby kształcenia się wśród młodzieży oraz zwiększenie dostępności oferty edukacyjnej szkół średnich i wyższych oraz systemu kształcenia ustawicznego na terenie gminy	Szkoły/UG	- liczba młodzieży kontynuującej naukę wg typów szkół; - liczba osób korzystających z kształcenia ustawicznego z terenu gminy - poziom wykształcenia ludności w badaniach spisowych
	IV.9 Stworzenie systemu bezpiecznych ciągów komunikacyjnych dla dzieci i młodzieży szkolnej z terenu gminy poprzez budowę chodników, oświetlenia dróg, spowalniczy prędkości pojazdów w rejonach uczęszczanych przez dzieci, zwiększenie liczby bezpiecznych przejść dla pieszych oraz zaopatrzenie dzieci w elementy odblaskowe na ubraniach i tornistrach	WÓJT/RG/ Szkoły	- wydatki na modernizację dróg i chodników prowadzących do szkół; - długość zmodernizowanych ciągów komunikacyjnych; - liczba dzieci zaopatrzonych w odblaskowe elementy garderoby; - liczba zajęć z bezpiecznego poruszania się po drogach zorganizowanych

			w szkołach; - liczba wypadków drogowych, w tym z udziałem dzieci, w obrębie szkół
	IV.10 Utworzenie i wspieranie rozwoju szkolnych klubów sportowych i międzyszkolnej ligi sportowej	Szkoły	- liczba zorganizowanych zawodów
	IV.11 Utworzenie systemu wczesnego wspomagania dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz z deficytami rozwojowymi	UG/Szkoły	- liczba godzin wyrównawczych z poszczególnych przedmiotów; - liczba dzieci biorących udział w zajęciach wyrównawczych, programach rozwoju i wczesnego wspomagania
	IV.12 Promowanie aktywności rodziców i ich uczestnictwa w działaniach na rzecz szkoły i przedszkola oraz ich podopiecznych	Szkoły	- liczba spraw podjętych przez rady rodziców szkół i przedszkoli
	IV.13 Opracowanie i realizacja programów edukacji zdrowotnej w szkołach, miejscach pracy, ośrodkach zdrowia; tworzenie warunków do powstawania w szkołach gabinetów lekarskich	UG/ZOZ	- liczba osób objętych programem
	IV.14 Zorganizowanie gminnych dni promocji zdrowia z bezpłatnym dostępem do podstawowej opieki specjalistycznej	UG/ZOZ/PRIV/ Szkoły	- liczba osób biorących udział w imprezie
	IV.15 Popularyzacja oświaty ogólnodostępnej wśród dzieci i młodzieży niepełnosprawnej	WÓJT/ Szkoły	- liczba dzieci niepełnosprawnych korzystających z gminnych placówek oświatowych; - liczba dzieci niepełnosprawnych z terenu gminy korzystających z placówek oświatowych poza terenem gminy;

			- nakłady na dostosowanie placówek do potrzeb osób niepełnosprawnych; - współczynnik skolaryzacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej
	IV.16 Rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców gminy, a także rozwijanie oferty kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych na terenie gminy, skierowanej do dorosłych mieszkańców	UG/ Szkoły/NGO	- odsetek mieszkańców, którzy zadeklarowali wykonywanie 5 lub 6 spośród czynności związanych z wykorzystywaniem Internetu: korzystanie z wyszukiwarki, wysyłanie e-maili z załącznikami, korzystanie z forów i list dyskusyjnych, wykonywanie rozmów telef. przez Internet, wymiana plików poprzez sieci typu P2P; - liczba kursów i szkoleń dla mieszkańców; - liczba projektów zrealizowanych w tym zakresie przez gminę na rzecz mieszkańców

OBSZAR	ZADANIE	REALIZACJA	WSKAŹNIKI REALIZACJI
INTEGRACJA SPOŁECZNA I ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	PROGRAM DZIAŁAŃ NA RZECZ ZATRUDNIENIA		
	V.1 Wsparcie i prowadzenie kampanii promujących samozatrudnienie i aktywność na rynku pracy	WÓJT/RG/PRIV PUP/Szkoły	- liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą
	V.2 Organizowanie warunków dla tworzenia na terenie gminy miejsc pracy poprzez przygotowanie odpowiednich terenów inwestycyjnych, tworzenie warunków do powstawania na terenie gminy tzw. zielonych miejsc pracy (rzemieślnicza produkcja żywności, agroturystyka itp.)	WÓJT/RG/PRIV	- stopa bezrobocia w gminie; - liczba powstających miejsc pracy; - nakłady na przygotowanie terenów inwestycyjnych; - powierzchnia terenów inwestycyjnych
	V.3 Integracja transportu publicznego na terenie powiatu i całego subregionu jako element wzmocnienia mobilności pracowników	WÓJT/RG	- liczba połączeń objętych systemem integracji, - liczba pasażerów korzystających z transportu publicznego
	V.4 Wsparcie wzrostu aktywności kobiet i osób młodych na rynku pracy; uruchomienie dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej i wspierania start-up'ów	WÓJT/PUP PRIV	- liczba inicjatyw na rzecz zwiększenia zatrudnienia; - wysokość środków na świadczenia aktywizacyjne; - liczba osób objętych działaniami; - nakłady na rozpoczęcie działalności; - liczba nowo powstałych podmiotów
	V.5 Stworzenie w porozumieniu z samorządami sąsiednich gmin oraz samorządem powiatowym systemu zachęt do uruchomienia połączeń komunikacji publicznej z aglomeracją Ostrawy i tamtejszymi	WÓJT/RG	- liczba bezpośrednich połączeń komunikacji publicznej z aglomeracją Ostrawy

	zakładami pracy		
	V.6 Wspieranie inicjatyw mających na celu zatrudnienie i aktywizację zawodową osób w gorszym położeniu na rynku pracy, szczególnie osób niepełnosprawnych, bez kwalifikacji i do 25 r. życia	WÓJT/RG/ OPS/PUP	- nakłady finansowe na aktywizację zawodową; - liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem w znalezieniu zatrudnienia
	V.7 Objęcie młodzieży pochodzącej z rodzin dysfunkcyjnych i środowisk patologicznych przygotowaniem zawodowym w formie przyuczenia do zawodu	Szkoły/PUP/ OPS/PRIV	- liczba młodzieży objętej przyuczeniem do zawodu
	V.8 Współpraca z samorządem powiatowym i innymi instytucjami w celu zwiększenia wskaźnika zatrudnienia w grupie mieszkańców 20-24 lat	WÓJT/PUP	- stopa bezrobocia wśród osób do 25 r. życia; - wskaźnik zatrudnienia osób 20-24 lata
	V.9 Aktywizacja zawodowa i mobilizacja klientów pomocy społecznej do poprawy ich sytuacji	OPS/WÓJT/ PUP	- liczba klientów pomocy społecznej i dłużników alimentacyjnych zgłoszonych do programu prac społecznie użytecznych; - wysokość środków na aktywizację zawodową w/w
	V.10 Wykorzystanie ekonomii społecznej dla tworzenia miejsc pracy na terenie gminy	WÓJT/PUP	- liczba podmiotów ekonomii społecznych działających na terenie gminy, - liczba miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej na terenie gminy

	V.11 Utworzenie RISE – Rudnickiego Inkubatora Start-upów i Ekonomii Społecznej – podmiotu, który będzie wspierać nowo powstałe działalności gospodarcze na terenie gminy oraz tworzyć warunki korzystne dla funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej	WÓJT/RG/ PUP/PRIV/ NGO	- nakłady na utworzenie inkubatora, - liczba startupów objętych wsparciem inkubatora, - liczba podmiotów ekonomii społecznej wspartych przez inkubator, - liczba nowo powstałych miejsc pracy dzięki działalności inkubatora
	<i>PROGRAM WSPARCIA SPOŁECZNEGO OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I SENIORÓW</i>		
	VI.1 Zorganizowanie w obiektach użyteczności publicznej na terenie gminy – samodzielnie lub we współpracy z innymi samorządami – sieci poradnictwa i doradztwa dla osób niepełnosprawnych	OPS/PCPR	- liczba punktów informacyjnych; - liczba niepełnosprawnych mieszkańców gminy korzystających z dofinansowań PFRON
	VI.2 Inwentaryzacja i sukcesywna likwidacja barier architektonicznych i urbanistycznych w obiektach użyteczności publicznej na terenie gminy	WÓJT	- liczba barier architektonicznych i urbanistycznych w obiektach użyteczności publicznej położonych na terenie gminy; - wysokość środków na likwidację barier pozyskanych i przekazanych przez gminę
	VI.3 Zwiększenie dostępności usług opiekuńczych dla osób niepełnosprawnych i starszych, w tym rozwój i promocja instytucji opiekunów rodzinnych i nieformalnych	OPS	- liczba usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych sfinansowanych przez gminę; - liczba skierowań do domów pomocy społecznej oraz dziennych domów pomocy

	VI.4 Zwiększenie stopnia dostępności środków komunikacji publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych	WÓJT/PRIV	- ilość środków komunikacji publicznej dostosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych
	VI.5 Rozwój form dziennego pobytu dla osób starszych i niepełnosprawnych z terenu gminy	WÓJT/RG/ PRIV/OPS	- wysokość nakładów na uruchomienie i działalność placówki; - liczba osób korzystających z usług placówki
	VI.6 Promowanie postawy wolontariatu na rzecz osób niepełnosprawnych i obłożnie chorych wśród młodzieży z terenu gminy	OPS/Szkoły/ NGO	- liczba wolontariuszy działających na rzecz osób starych i niepełnosprawnych
	VI.7 Rozwój infrastruktury miejsc parkingowych dla osób niepełnosprawnych w obrębie obiektów użyteczności publicznej oraz ośrodków handlowo-rozrywkowych na terenie gminy	WÓJT/RG	- liczba miejsc parkingowych dla osób niepełnosprawnych
	VI.8 Współpraca z warsztatami terapii zajęciowej i ośrodkami wsparcia, zakładami aktywności zawodowej i zakładami pracy chronionej w celu zapewnienia wysokiego standardu wsparcia osób niepełnosprawnych	OPS/UG	- liczba wspólnych inicjatyw; - liczba funkcjonujących zespołów interdyscyplinarnych
	VI.9 Włączanie osób starszych na rzecz rozwoju środowiska lokalnego, rozwój wolontariatu międzypokoleniowego oraz promocja idei tzw. srebrnej gospodarki	WÓJT/OPS/ Szkoły/NGO/ KK	- liczba klubów seniora działających w gminie, - liczba projektów adresowanych do seniorów z terenu gminy
	VI.10 Rozwój infrastruktury i oferty placówek służby zdrowia na terenie gminy	WÓJT/ZOZ/RG	- liczba lekarzy świadczących usługi na rzecz mieszkańców,

			- dostępność do aptek, pielęgniarki oraz dentysty określona jako liczba mieszkańców/1 aptekę, lekarza, dentystę i pielęgniarkę, - liczba udzielonych porad lekarskich na terenie gminy
	PROGRAM OPIEKI NAD DZIECKIEM I RODZINĄ		
	VII.1 Współpraca z partnerami społecznymi i organizacjami pozarządowymi w celu ujawniania i zwalczania ognisk biedy na terenie gminy	OPS/NGO/KK	- liczba osób objętych programami dożywiania; - liczba osób objętych pomocą rzeczową i finansową
	VII.2 Aktywny udział w programach i akcjach dożywiania, a także praca socjalna z rodzinami w celu jak najlepszego docierania z pomocą	OPS/Szkoły	- liczba dożywianych osób; - liczba rodzin i osób otrzymujących wsparcie finansowe i rzeczowe; - ilość programów, w których gmina uczestniczy; - wysokość wydatków na walkę z ubóstwem
	VII.3 Wspieranie działalności zespołu interdyscyplinarnego	OPS	- liczba spraw rozpatrzonych przez zespół
	VII.4 Rozwijanie form pracy socjalnej z rodzicami biologicznymi dzieci i młodzieży objętej nadzorem sądowym oraz dzieci i młodzieży z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym lub demoralizacją;	OPS/Szkoły/ PCPR/MOW/ Policja/	- liczba rodziców objętych kontraktami socjalnymi, terapią, pracą socjalną, pedagogiczną i wsparciem

	rozwój form asystentury rodzinnej	Kuratorzy/Sąd	psychologicznym
	VII.5 Zwiększenie skuteczności programów zapobiegających niedostosowaniu społecznemu i przestępczości wśród dzieci i młodzieży z terenu gminy, w tym walka z NEET	OPS/Szkoły/ PCPR/MOW/ Policja/ Sąd/Kuratorzy	- liczba przestępstw popełnianych przez nieletnich mieszkańców gminy; - ilość spraw o demoralizację młodzieży z terenu gminy
	VII.6 Zorganizowanie systemu specjalistycznego poradnictwa rodzinnego (psychologicznego, pedagogicznego i prawnego) oraz mediacji w sytuacji konfliktu w rodzinie poprzez uruchomienie na terenie gminy Punktu Poradnictwa i Interwencji	OPS/NGO/ PCPR	- liczba poradni rodzinnych działających na terenie gminy; - wysokość nakładów na specjalistyczne poradnictwo i mediację; - liczba mieszkańców objętych pomocą Punktu
	VII.7 Promowanie wartości rodziny i życia rodzinnego oraz solidarności społecznej w codziennej działalności gminnych jednostek organizacyjnych i partnerów	OPS/NGO/ Szkoły/KK	- liczba akcji i imprez integrujących rodzinę - liczba kampanii na rzecz solidarności społecznej
	VII.8 Prowadzenie w szkołach zajęć przygotowujących do życia w rodzinie i promujących postawy solidaryzmu społecznego	Szkoły/OPS	- liczba godzin zajęć; - liczba uczestników zajęć
	VII.9 Utworzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego	WÓJT/OPS/ NGO	- liczba funkcjonujących placówek wsparcia dziennego; - liczba dzieci i młodzieży objętych wsparciem, pracą i terapią; - liczba rodziców objętych wsparciem, pracą i terapią;

	VII.10 Podejmowanie działań na rzecz zwiększenia dostępności rodzin w kryzysie do asystentów rodzinnych	WÓJT/OPS	- liczba zatrudnionych asystentów rodzinnych; - liczba rodzin i osób na jednego asystenta
	VII.11 Aktywizacja i mobilizacja klientów pomocy społecznej w celu ich usamodzielniania i wychodzenia z trudnych sytuacji życiowych	OPS	- liczba klientów objętych kontraktami socjalnymi; - liczba kontraktów zakończonych powodzeniem; - liczba działań samopomocowych organizowanych i wspieranych przez pracowników socjalnych OPS; - liczba postępowań alimentacyjnych wszczętych przez OPS lub przezeń wspieranych wobec rodzin klientów pomocy społecznej
	VII.12 Organizacja zajęć socjoterapeutycznych i wypoczynku dla dzieci z rodzin z problemem uzależnienia	GKRPA/OPS/ NGO/Szkoły	- liczba dzieci objętych zajęciami i wypoczynkiem; - nakłady finansowe na organizację zajęć i wypoczynku
	VII.13 Wprowadzenie ułatwień w obsłudze rodziców z dziećmi przez gminne jednostki administracji publicznej	WÓJT	- liczba miejsc zabawy dla dzieci zorganizowanych w siedzibach urzędów; - liczba uruchomionych punktów szybkiej obsługi osób z dziećmi

	VII.14 Finansowanie zajęć pozalekcyjnych i wyrównawczych w celu likwidacji deficytów rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym	WÓJT/GKRPA/ NGO/Szkoły	- nakłady finansowe na zadanie; - liczba godzin zajęć; - liczba rodzajów zajęć; - liczba uczestników zajęć
	VII.15 Udział Gminy w programach wspierających systemowo lub sektorowo rodziny	WÓJT/OPS/ GKRPA/ Szkoły	- liczba programów z udziałem gminy; - środki pozyskane na pomoc rodzinom; - liczba inicjatyw wspierających rodzinę, które przeprowadzono na terenie gminy
	VII.16 Uruchomienie w gminnych placówkach oświatowych <i>Szkoły dla Rodziców</i> oraz wprowadzenie obowiązku uwzględniania profilaktyki opiekuńczo – wychowawczej w gminnych i szkolnych dokumentach programowych z zakresu polityki społecznej	WÓJT/GKRPA/ Szkoły	- liczba uczestników szkoły; - liczba podjętych programów; - liczba działań podjętych w ramach programów
	VII.17 Udział w kampaniach promujących ideę rodzicielstwa zastępczego	WÓJT/RG/OPS / Szkoły/GKRPA/ NGO/KK	- liczba zawiązanych na terenie gminy rodzin zastępczych; - liczba dzieci umieszczonych w tych rodzinach

	VII.18 Rozwój form pomocy finansowej i rzeczowej osobom i rodzinom jej potrzebującym, w tym współpraca w tym zakresie z podmiotami trzeciego sektora	OPS/Szkoły/ NGO/KK	- nakłady na pomoc finansową o rzeczową dla ubogich rodzin; - liczba programów i projektów dot. zwalczania ubóstwa z udziałem gminy; - liczba akcji charytatywnych zorganizowanych na terenie gminy; - liczba osób objętych programami dożywiania; - liczba osób objętych pomocą rzeczową i finansową
	<i>PROGRAM PROFILAKTYKI UZALEŻNIEŃ I PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE</i>		
	VIII.1 Zwiększenie kontroli nad placówkami handlowymi i usługowymi w zakresie sprzedawania wyrobów tytoniowych i alkoholowych nieletnim	GKRPA/OPS/ Policja	- liczba skontrolowanych obiektów
	VIII.2 Zorganizowanie wśród młodzieży szkolnej z terenu gminy w porozumieniu z ośrodkami terapii uzależnień akcji profilaktycznych i warsztatów o tematyce przeciwwuzależnieniowej, np. wzór kampanii „Uzależnienia – złodzieje młodości”	GKRPA	- liczba akcji i warsztatów; - liczba godzin warsztatów; - liczba młodzieży objętej akcjami i warsztatami
	VIII.3 Realizacja programu „Niebieska Karta” i zapewnienie wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie	OPS	- liczba „Niebieskich Kart” w gminie; - liczba ofiar przemocy objętych interwencją kryzysową; - liczba osób przebywających w ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy;

			- liczba sprawców przemocy objętych programami korekcyjnymi
	VIII.4 Zorganizowanie mieszkania chronionego dla potrzeb interwencji kryzysowej	WÓJT/OPS	- nakłady na mieszkania chronione;
	VIII.5 Zwiększenie dostępności i skuteczności zorganizowanych form pomocy psychologicznej i socjoterapeutycznej dla dzieci nadużywających alkoholu, uzależnionych od niego oraz pochodzących z rodzin alkoholików	GKRPA/OPS/ Szkoly/NGO	- liczba osób uzależnionych objętych pomocą, wsparciem i terapią psychologiczną oraz działaniami socjoterapeutycznymi; - liczba dzieci i młodzieży z rodzin z problemem uzależnienia objętych zajęciami terapeutycznymi i pomocą psychologiczną
	VIII.6 Badanie i monitorowanie problemów związanych z zażywaniem środków psychoaktywnych	GKRPA/Szkoly	- liczba badań wśród dzieci i młodzieży dot. nasilenia występowania problemu spożywania alkoholu i narkotyków w rodzinach oraz uzależnienia od nich, a także skali występowania problemu przemocy w rodzinie
	VIII.7 Rozwój edukacji publicznej w zakresie problematyki uzależnień i przemocy w rodzinie	GKRPA/OPS/ Szkoly	- liczba przeprowadzonych akcji edukacyjnych; - liczba osób objętych akcjami
	VIII.8 Przeciwdziałanie rekreacyjnemu i eksperymentalnemu używaniu substancji psychoaktywnych przez młodzież poprzez	Szkoly/OPS	- liczba młodzieży objętej edukacją x

	edukację		wyniki badań wśród młodzieży dot. używania substancji psychoaktywnych
	VIII.9 Uczenie młodzieży szkolnej sposobów radzenia sobie ze stresem	Szkoły/OPS	- liczba młodzieży objętej zajęciami nt. walki ze stresem
	VIII.10 Organizacja systemu wsparcia dla osób uzależnionych i współuzależnionych; opracowanie oferty pomocy dla osób sięgających po dopalacze	GKRPA/WÓJT/ NGO	- liczba grup AA i AL-ANON działających na terenie gminy;
	VIII.11 Organizacja zajęć socjoterapeutycznych i wypoczynku dla dzieci z rodzin z problemem uzależnienia	GKRPA/OPS/ NGO	- liczba dzieci objętych zajęciami i wypoczynkiem; - nakłady finansowe na organizację zajęć i wypoczynku
	VIII.12 Zwiększenie bezpieczeństwa na drogach przez zwalczanie problemu kierowania pojazdami mechanicznymi pod wpływem alkoholu	GKRPA/Policja	- liczba zatrzymanych pijanych kierowców

OBJAŚNIENIA SKRÓTÓW:

RG – Rada Gminy

GKRPA – Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Społecznych

OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej

KK- Kościół Katolicki

NGO – Organizacje pozarządowe

PRIV – podmioty prywatne (przedsiębiorcy i osoby fizycznej)

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

PUP – Powiatowy Urząd Pracy

ZOZ – placówki służby zdrowia

UG – Urząd Gminy

Uzasadnienie

Obowiązek opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych wynika wprost z art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Przepis stanowi, że do zadań własnych gminy należy opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Dokument wyznacza cele strategiczne i działania, których wdrożenie powinno przyczynić się do rozwiązania wielu problemów społecznych i zminimalizować ich skutki. Dokument stanowi materiał wyjściowy do opracowania szczegółowych programów i projektów, które mają przyczynić się do poprawy warunków życia mieszkańców, w szczególności tych, którzy są zagrożeni wykluczeniem społecznym, i doprowadzić do integracji społecznej.

Mając na uwadze powyższe podjęcie uchwały jest uzasadnione.

Kierownik GOPS Rudnik

Aleksandra Affa